

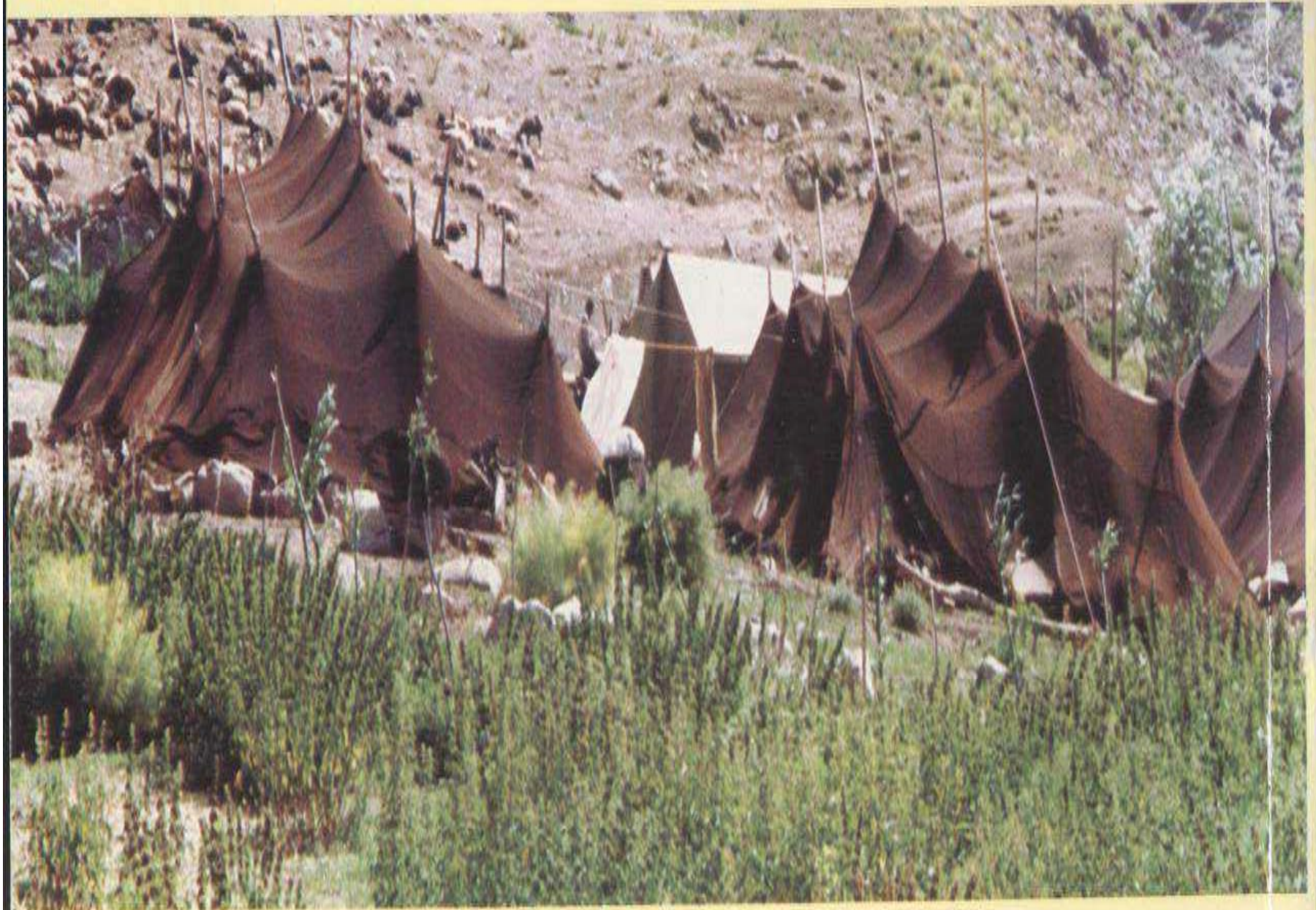
www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com

السيرة النبوية

نام درس : جغرافیای کوچ نشینی

تعداد ۲ واحد درسی_ نظری

**منبع درس : جغرافیای کوچ نشینی
(عمومی و ایران)**

مؤلف: دکتر سید رحیم مشیری

انتشارات : دانشگاه پیام نور

تهیه کننده power point

**جمعلی طهماسبی پاشا
عضو هیات علمی دانشگاه**

فهرست

بخش اول) مبانی کوچ نشینی

فصل یک (مقدمه ای بر مفاهیم و مبانی جغرافیای کوچ نشینی

فصل دو) پیدایش و تاریخچه کوچه نشینی در جهان

فصل سه) تیپهای مختلف کوچ نشینی و اساس و پایه جغرافیایی آن

۱) تیپ نوما دیزم مطلق و نسبی

۲) تیپ ترانسهومانس وانواع آن

۳) اقتصاد آلمی (چمنزاری)

بخش دوم) بررسی اجمالی کوچ نشینی در ایران

فصل چهار (علل پیدایش و ساختار جماعات کوچ نشین

فصل پنج) اقتصاد ایلیاتی

فصل ششم) مشکلات و سیاستگذاری در مورد کوچ نشینی

بخش سوم) مطالعه ایلات عمده ایران (ترکمنها)

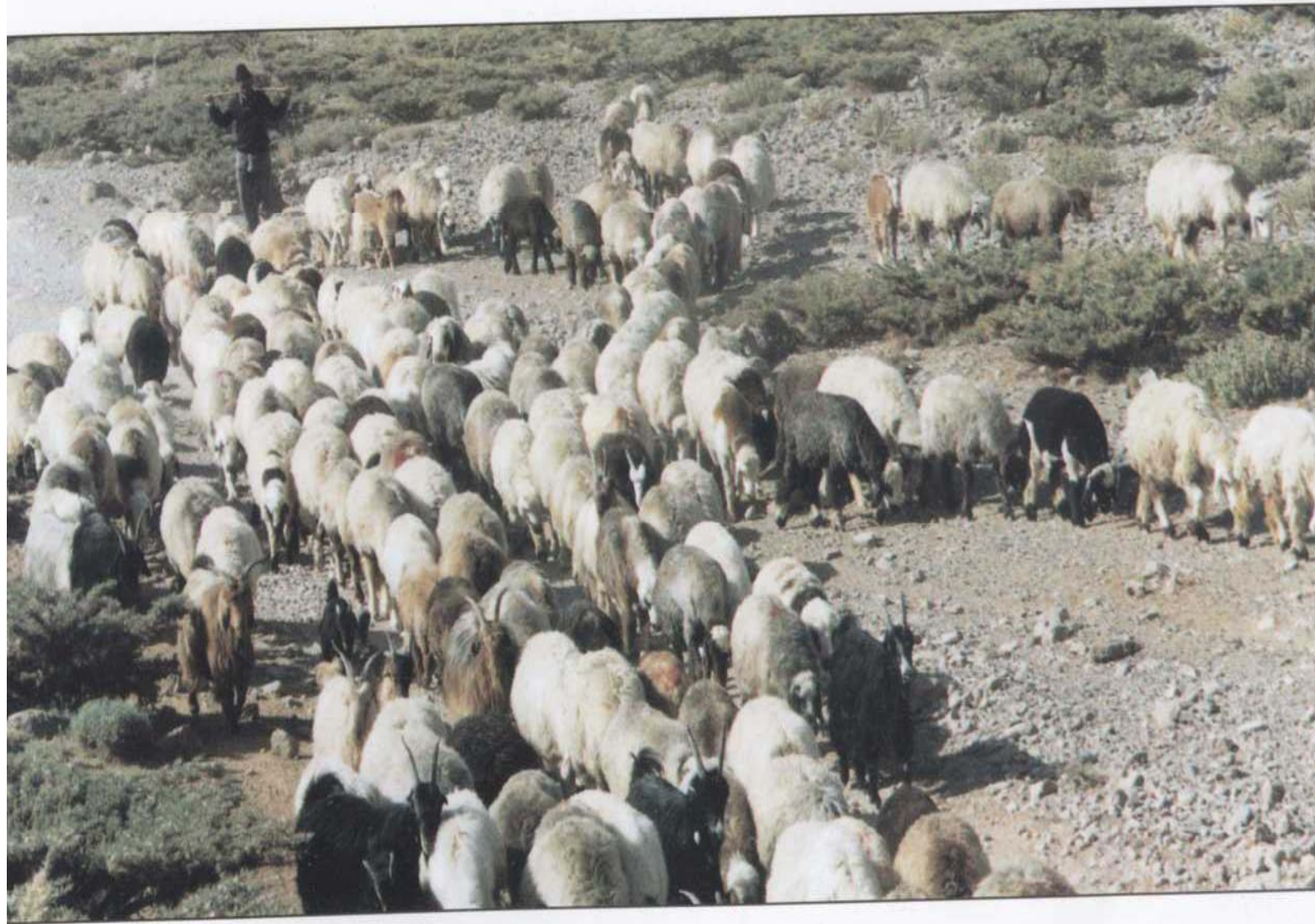
فصل هفتم) ویژگیهای طبیعی ترکمن صحرا

فصل هشتم) جغرافیای انسانی منطقه ترکمن صحرا

فصل نهم (فعالیتهای اقتصادی و دامداری ایل ترکمن

اهداف کتاب جغرافیای کوچ نشینی

آشنایی و یادگیری دانشجویان با جغرافیای کوچ نشینی، علل و عوامل کوچ نشینی در جهان و ایران، تاریخچه کوچ نشینی و اشکال و انواع کوچ در جهان و کشورمان، پایه و اساس اقتصاد کوچ نشینان و توضیح جغرافیای آن در ایران، چرای طبیعی دام در ییلاق و قشلاق، ساختار اجتماعی و سلسله مراتب قدرت در بین عشایر کشور و در آخر بررسی یک نمونه از زندگی کوچنده مهم ایران (ایل ترکمن) پرداخته می شود.

تعریف اصطلاحی کوچ

انتقال جلاى وطن،
مهاجرت و انتقال ایل
یا لشگر

از منزل به منزل
رفتن با ایل و اهل و عیال
و اسباب خانه

مفهوم حرکت و جابجایی
با تمام اسباب و لوازم
زندگی و اهل بیت

رحیل، مهاجرت، جابجایی،
که ایل لفظ ترکی است

از منزل و مقامی به
منزل و مقام دیگر روانه
شدن

واژه کوچ و کوچ نشینی از دید گاه دانشمندان مختلف

دکتر اسکندر امان الهی =

زندگی کوچ نشینی آن نوع از زندگی که در آن انسانها از راه پرورش حیوانات و برخورداری از فرآورده های کشاورزی زیست کرده و در پی چراگاههای طبیعی سالیانه از محلی به محل دیگر کوچ می کنند.

ابن خلدون =

مردمی که معاش خویش را از راه پرورش چارپایان بدست آورده و ناگریزند برای جستجوی چراگاهها ، آب ، و... در حال حرکت و بیابانگرد باشند.

دکتر پرویز ورجاوند =

شیوه ای از زندگی جابجایی سالیانه و موسمی که گروهی از مردم همراه با چارپایان خود از محل چادرهای اردوی زمستانی تا چراگاههای تابستانی به مورد اجرا در می آورند و مجددا در فصل سرما به اردوگاه زمستانی باز میگردند.

امیر آشفته تهرانی =

کوچ نشین کسی است که در گذار یکسال زیستگاهش دو یا چند بار جابجا شود و یک زیستگاه معین بر نگزیند.

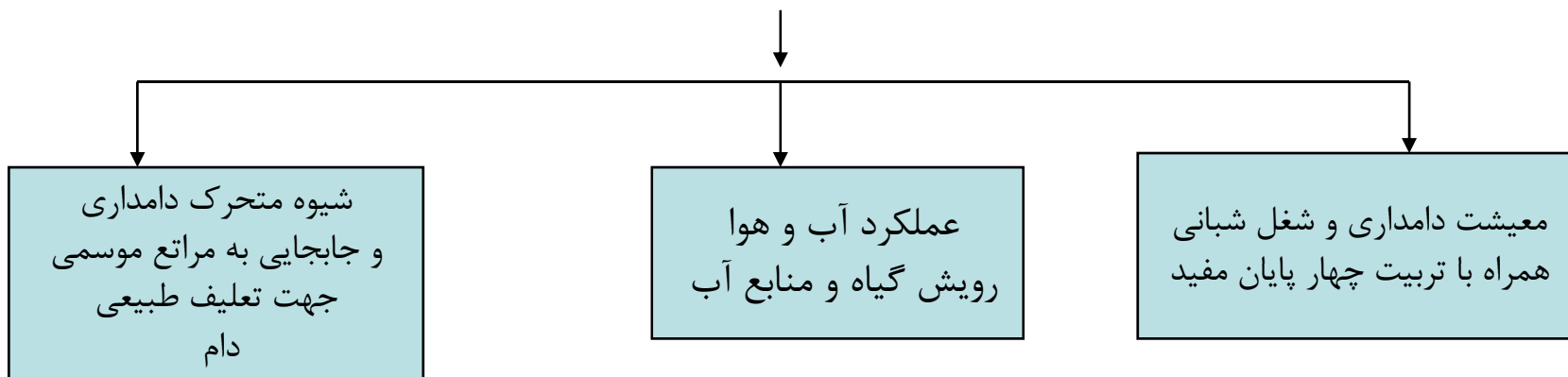
دکتر کاظم ودیعی =

زندگی کوچ نشینی اساس و عمدتاً
مبتنی بر دامداری و یا رمه گردانی و
بطور کلی پرورش دام است.

دکتر رضا مستوفی الممالک =

کوچ عبارتست از حرکت مداوم فصلی و یا
سالانه که متقابلاً بین دو محیط مختلف
الطبیعه با یک جدول تنظیم شده با تغییرات
طبیعی محیط (بویژه تغییرات اقلیمی و رویش
گیاهی) انجام می گیرد.

متفق القول بودن چند مطلب عمومی در تعریف کوچ نشینی

- پدیده کوچ اولین هماهنگی و سازش انسان با محیط طبیعی (جبرمحیطی) می باشد.

سه مسئله مورد توجه در کوچ:

۱- کوچ حرکتی دوطرفه و متقابل بین دو محیط است .

۲- کوچ نتیجه تسلط جبر طبیعی است که انسان جهت فرار از آن این پدیده را ابداع کرد.

۳- زمان کوچ منطبق با تغییرات محیط طبیعی است نه اختیار انسان.

دکتر سید رحیم مشیری =

کوچ نشینی عبارتست از حرکت منظم سالانه یا فصلی قوم یا قبیله ای که در ارتباط مستقیم با عوامل محیط و شرایط انسانی و اجتماعی جهت ارتزاق خود انجام می دهند.

-این گروه انسانی دارای خصوصیات اجتماعی و فرهنگی (زبان و لهجه و نژاد و مذهب ، آداب و رسوم خصوصیات ذاتی و...) مشترک بوده و طبق شرایط محیط نظیر موقع جغرافیایی ، ارتفاع ، آب و هوا، خاک و پوشش گیاهی جهت ارتزاق خود فراهم نموده است.

دوپلانول دانشمند معروف فرانسوی =

دامداری و رمه گردانی علاوه بر جنبه اقتصادی، تابع شرایط آب و هوایی می داند.

- فرودین =

در پدیده کوچ و شیوه زندگی کوچ نشینی به درجه حرارت، خشکی هوا برفهای سنگین و بطور کلی عملکرد عناصر آب و هوایی تاکید نموده است.

گروههای عمده کوچ نشین در جهان

کولیها یا
غربتی

کولیها = گروههای سرگردن
و حاشیه نشین و اشتغال
کاذب
غربتی = از سرزمین
هند برخاسته به سوی
اروپا حرکت کردند.

اسکیموهای گوزن
پرور و شکارچی

شغل گوزن پروری و صید ماهی
سواحل سیبری، اسیلند
در گرینلند، شمال کانادا، اسکاندیناوی
در عرض های بالا و مناطق
جنوب قطب شمال

کوچ نشینهای
دامدار

به اسامی ایلات، طوایف،
قبایل، عشایر
بزرگترین و گسترده ترین
جماعات کوچ نشین

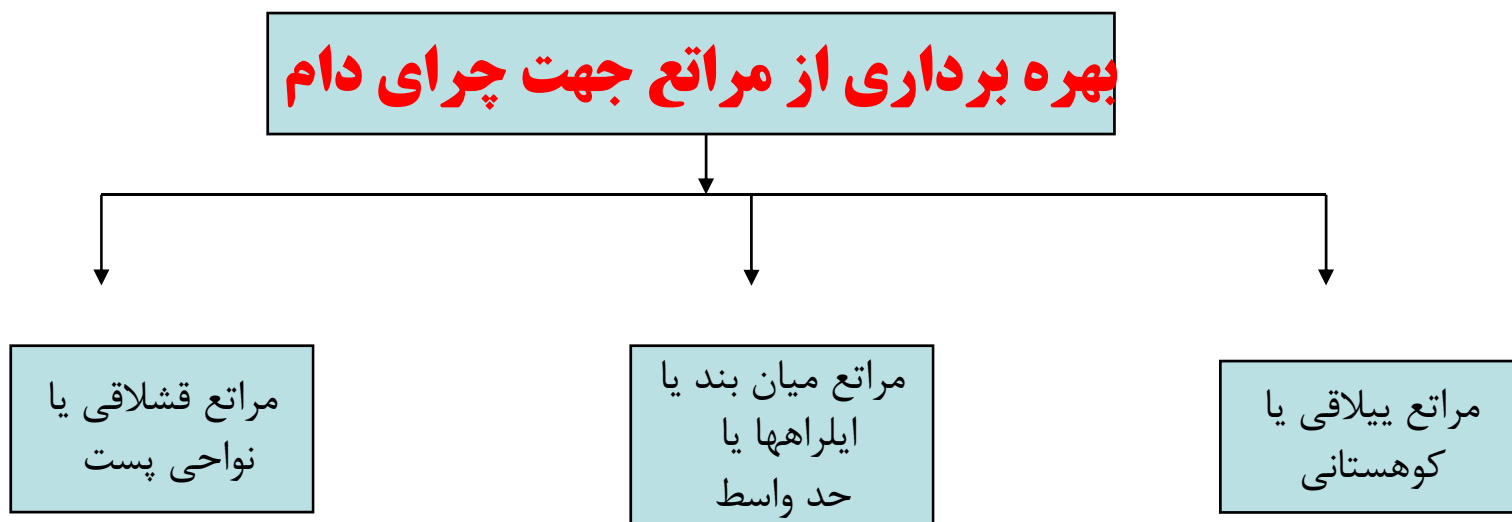
کوچ و اثرات اقتصادی و اجتماعی آن در نظام دامداری

-کوچ حرکتی است دوجانبه و بر طبق جدول زمانی مشخص بین دو محیط مشخص و متفاوت الطبیعه انجام می گیرد. در تعیین زمان کوچ تغییرات شرایط طبیعی و بویژه تغییرات درجه حرارت، زمان ریزشهای جوی و کیفیت آن، تغییرات در رویش گیاهان و نقش تعیین کننده ای دارند.

-تداوم حیات و استمرار معیشت جوامع عشایری و ایللیاتی و کولیها مستلزم تداوم فعالیتهای اقتصادی بصورت متحرک و کوچ نشین است و بویژه زیر بنای اقتصادی آنان را فعالیتهای دامداری و تهیه مواد و فرآورده های دامی تشکیل می دهند.

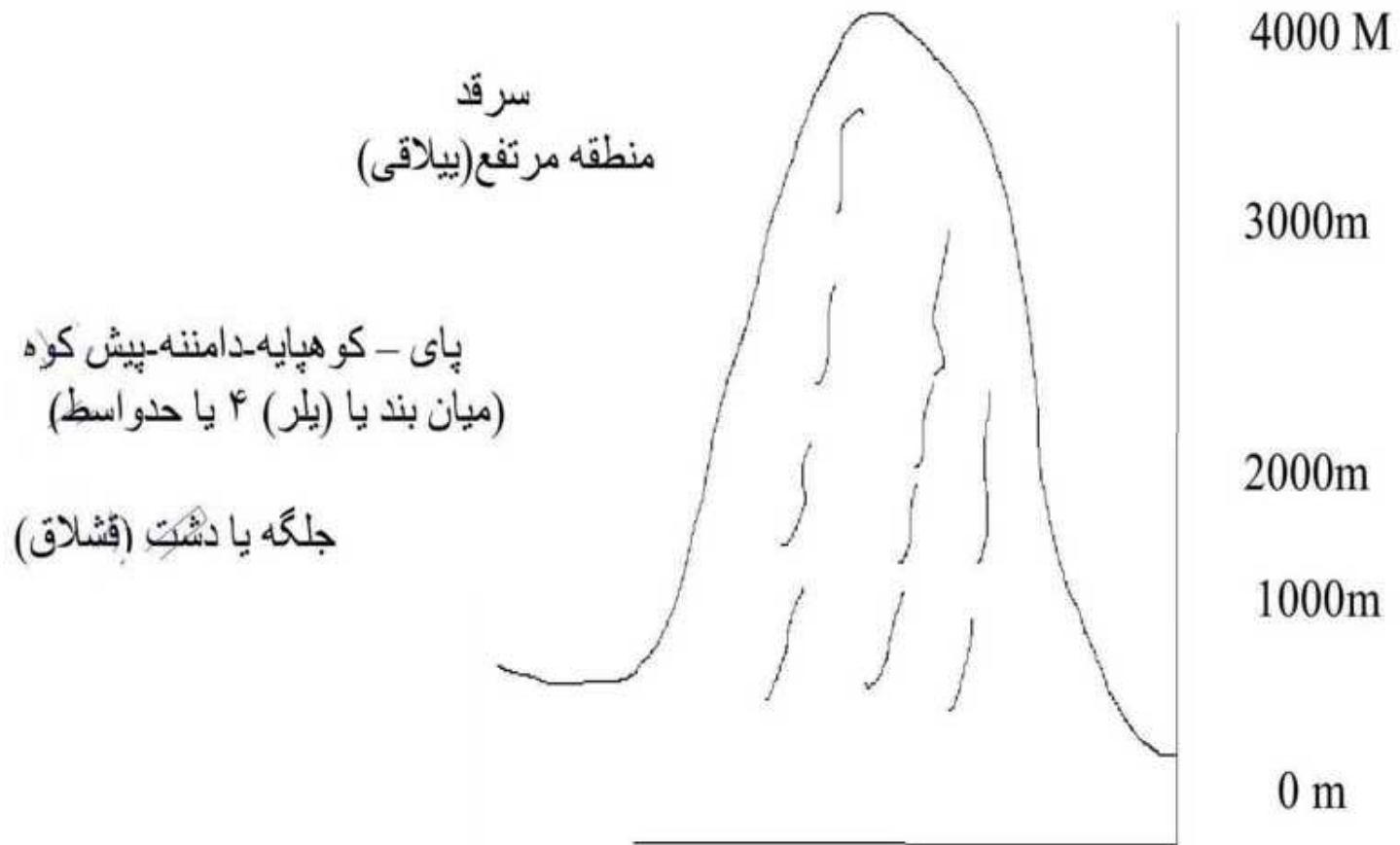
- طبق یک روش و سنت آباء و اجدادی، انتقال دام به مراتع طبیعی و تازه در فصول گرم و سرد سال در دو محیط ییلاقی (سرد سیر) و قشلاقی (گرمسیر) مرسوم بوده و لازمه این نوع معیشت می باشد.

-زندگی کوچ نشینی در مناطق خشک و نیمه خشک دنیا و دو محیط کاملاً متفاوت ((دشت)) و ((کوهستان)) در مجاورت هم واقع شده اند، رواج دارد و همین عوامل باعث تحرک دامداران کوچ نشین می گردد.

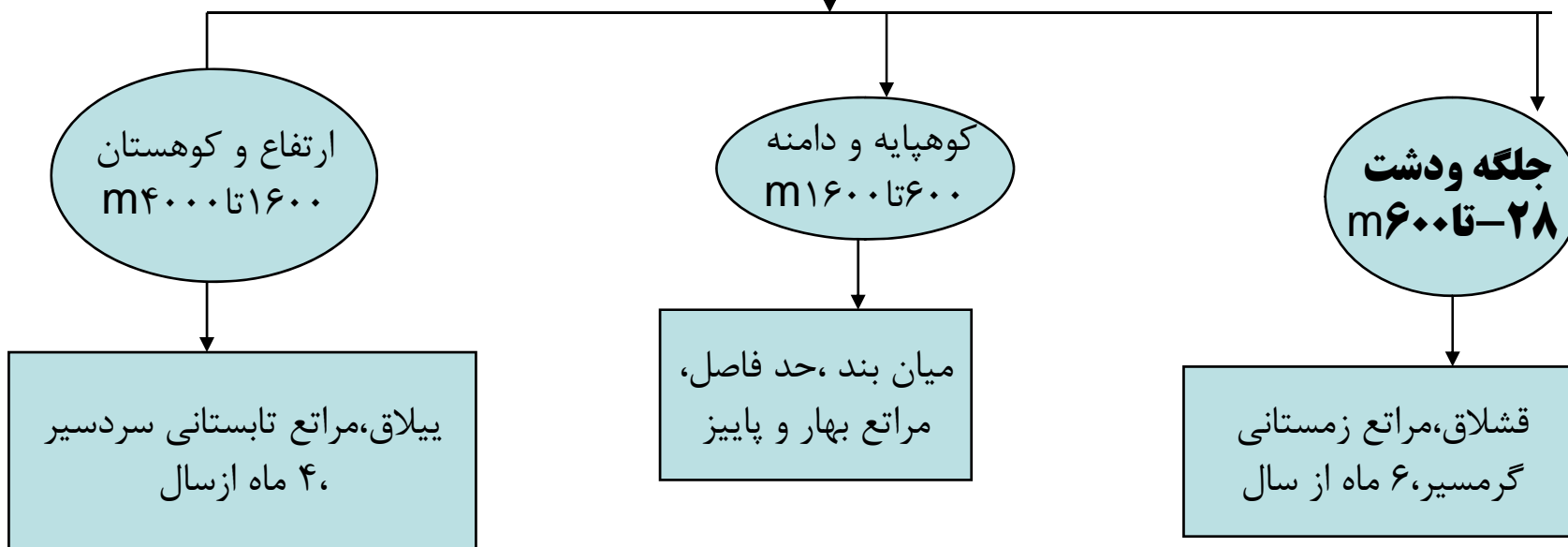

منطقه برف دائمی

ناهمواریها و مراتع طبیعی چرای دام

-مراتع قشلاقی در جلگه ودشت
(نواحی پست) و در فصل زمستان و پاییز
(اوایل پاییز تا اواخر زمستان) برای بهره
برداری مساعد جهت چرای دامها فراهم است.

-مراتع ییلاقی در کوهستانها (ارتفاعات بالاتر از
۲۰۰۰ متری) و در فصل تابستان و بهار (اوایل بهار تا
اواخر تابستان) برای چرای دامها و در تیرماه به
بالاترین حد ارتفاعات (سرحد یا
۲۷۰۰ متری) مساعد برای پذیرایی دامها
می باشد.

-مراتع ایلراهها یا میانبنند یا حد واسط
(دامنه ها و پایکوهها) در اوایل بهار و پاییز
(رفت وبرگشت) و به مدت حداکثر ۲ ماه
جهت چرای دام مهیا بوده و حتی فاصله بین
ییلاق و قشلاق (ایلراهها) بته بیش از ۳۰۰ الی ۴۰۰
کیلومتر طی می گردد.

- بهترین قلمرو کوچ نشینی در جهان عرضهای ۲۵ تا
۵۵ درجه شمالی و جنوبی کرده زمین بوده و
اکثر دامهای کوچندگان را گوسفند و
بز(دامهای کوچک) تشکیل می دهد.

انواع کوچ یا تحرک

کوچ افقی

-حرکت انسان و دامها در زمینهای هم ارتفاع
-در سرزمینهای خشک و بیابانی ایران و عربستان
-دام اصلی شتر و بز
-پوشش گیاهی خشکی
-پسند، تیغ شتر، خار مغیلان
-در پهنه صحرا بدنبال منابع آب و علف و واحه ها

کوچ عمودی

-وجود جلگه های گرمسیری در کنار دیواره کوهستانی
-دام اصلی آنها گوسفند و بز و گاو
-مراتع انواع گیاهان نیمه خشک و نیمه مرطوب
-در تابستان از مراتع بیلاقی (یا سرد سیری)
-در زمستان از مراتع قشلاقی (گرمسیری)

تفاوت‌های عمده بین کوچ عمودی و افقی

کوچ افقی- در پهنه بسیار وسیع بیابانی و واخه‌ها
- جهت حرکتها و مکان مورد نظر دقیقاً مشخص
نیست
- زمان کوچ معین نبوده و هر زمان کوچ
انجام می‌گیرد
- مسیر کوچ با آبادیها فاصله داشته و عقب
افتاده ترند .
- نوع دامها شتر و بز و وضع اقتصادی
پایین تری برخوردارند

کوچ عمودی- حرکت در جهت ارتفاع و دشت
(اختلاف ارتفاع)
مسیر حرکتها (ایلراهما) و محدوده
بیلاق و قشلاق مشخص است.
- زمان حرکت (اوایل بهار و پاییز)
از قبل تعیین شده است .
- مسیر کوچ از اطراف روستاها
- و شهرها و قصبات می‌گذرد.
- نوع دامها گوسفند و گاو و شتر
- و وضع اقتصادی بهتری برخوردارند.

وضع زمین شناسی و آب و هوایی دورانها و پیدایش طوقه های جانوری:

- شناسایی دورانهای اول و دوم و سوم زمین شناسی
- شناخت تغییرات اقلیمی و تغییرات انواع جانوران از دوران اول زمین شناسی تا کنون
- ابتدایی ترین مهره داران در حدود ۳۵۲ میلیون سال، اولین پستانداران حدود ۱۵۰ میلیون سال
- میمون ها و انواع آنها در حدود ۴ میلیون سال قبل پا به عرصه وجود نهادند.
- بحث اشتقاق قاره ها و گیاهان و جانوران سواحل خشکی (نظریه آلفرد وگتر آلمانی)

-در اواخر دوران سوم زمین شناسی انواع دیگری از اسبها، انواع شتر، زرافه، آهو و حیوانات دیگر در استپهای نیمه بیابانی آسیای مرکزی پیدا شده اند.

-پیدایش نوع انسان (یا انسانهای میمون نما) حدود ۳ میلیون سال پیش در افریقای جنوبی - انسان ((نئاندرتال)) و ((اپرکاسل)) در حدود ۱۰۰ هزار سال پیش در دره رودخانه راین در آلمان غربی پیدا شده اند.

-دوره چهارم زمین شناسی همراه با یخبندانهای
عظیم بوده که بیشتر مناطق نیمه شمالی اروپا و آسیا را در
بر گرفته بود . پس روی و آب شدن یخ ها تحول شگرفی
در وضع پراکندگی خشکی ها و آبها و انسانها و جانوران
و.... و ایجاد رودخانه های جدید بوجود آمد.

- جلگه های شمالی اروپا که جلگه های آن از یخ رفت
تشکیل شده و دریاچه های باقیمانده اسکاندیناوی و جلگه
های رودخانه های عظیم آب ، لنا، ینی سئی ، در سیبری
آسیا که بعد از ذوب یخها بوجود آمدند.

چهار نوع ارتباط انسان با محیط طبیعی جهت بقا و تامین نیازهای اولیه خود:

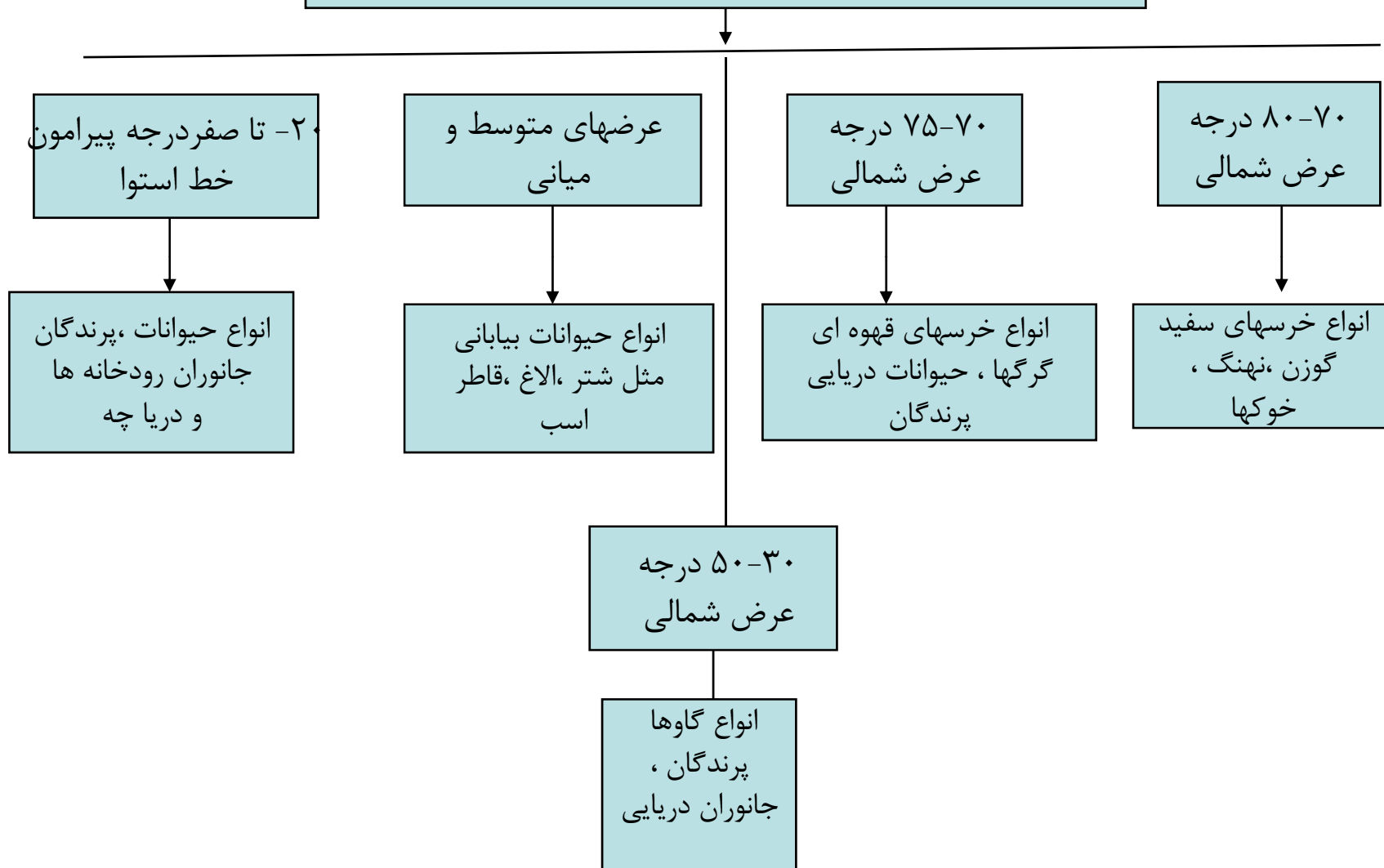
۱- صید و شکار حیوانات و پرندگان و آبزیان

۲- میوه چینی و برگ خواری از درختان و بوته ها

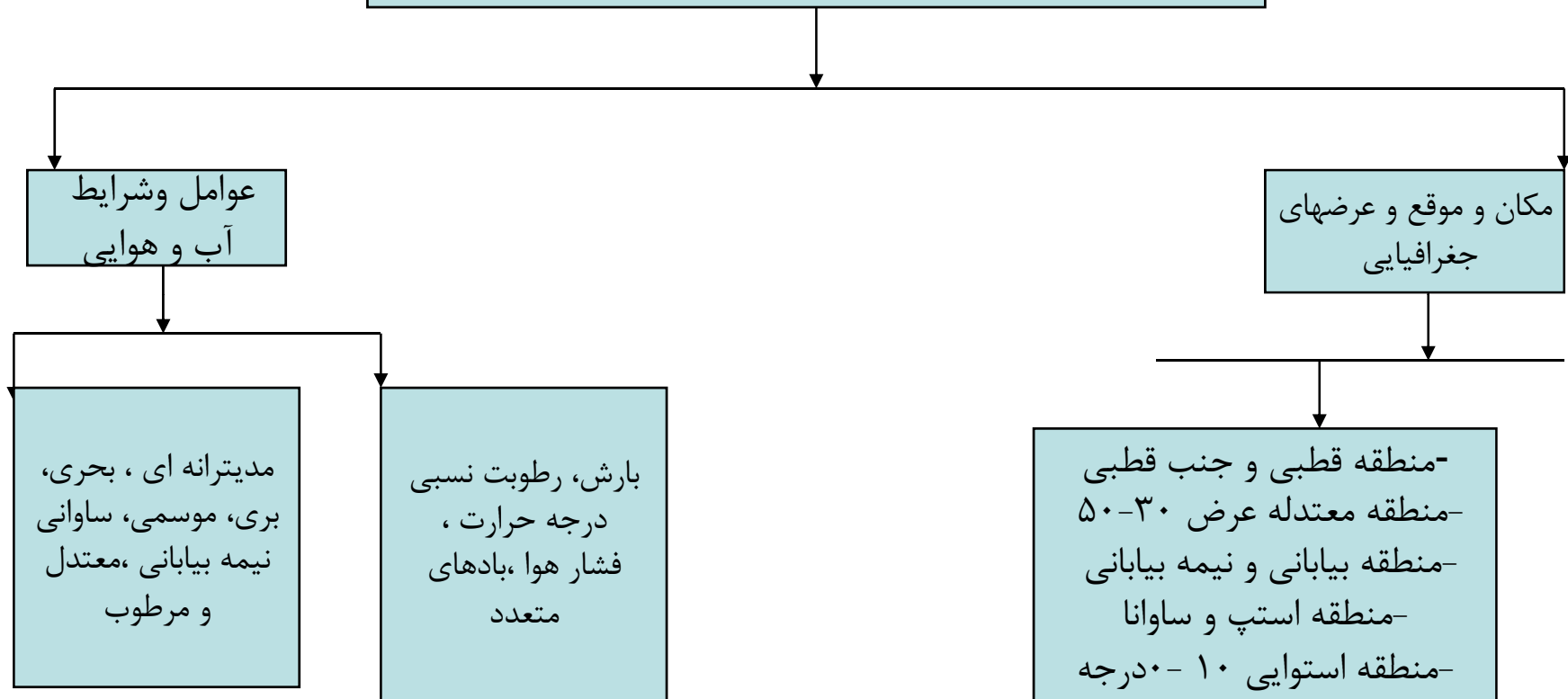
۳- دامداری و اهلی کردن آن (کوچ نشینی)

۴- کشاورزی (تبدیل به یکجا نشینی)

کمربند انواع استقرار حیوانات در عرضهای جغرافیایی

نقش عوامل طبیعی در ایجاد و توسعه اساس دامپروری

تاریخچه کوچ نشینی در جهان و ایران :

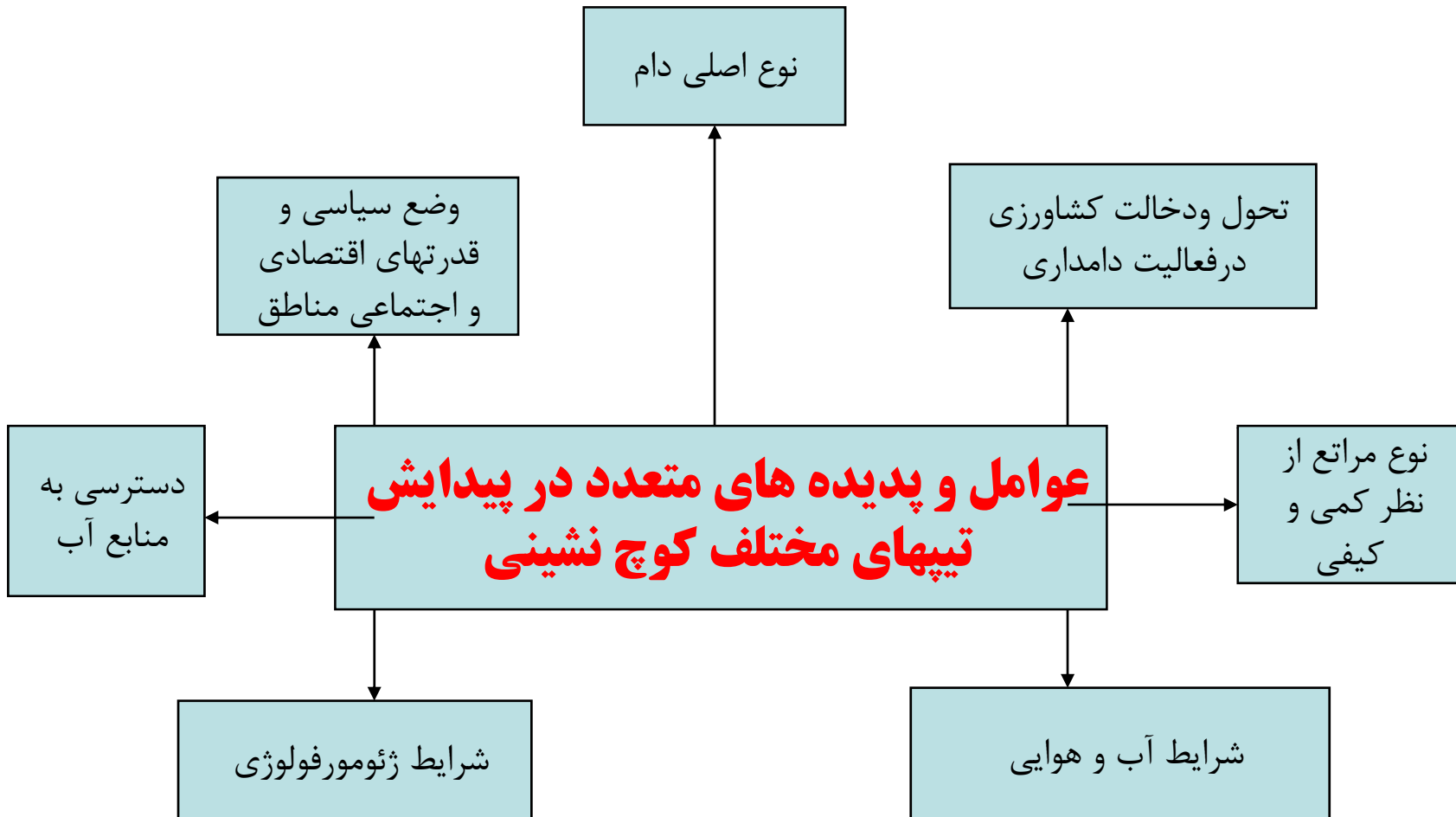
-شکار حیوانات وحشی با لوازم و ابزار شکار ابتدایی و بهره گیری از گوشت و پوست جهت غذا و پوشاک و کم کم دام انداختن و اهلی کردن آنها مثل انواع است و الاغ جهت بارکشی ، خوک وحشی و گوسفند و بز و گاو جهت گوشت و پوست و پشم و شیر و... تا اینکه آنها را رام نموده و بصورت گله پروری به خدمت انسان در آمده اند .

- انواع گاو وحشی و گاو میش در اروپا و آسیای غربی و هند زودتر از حیوانات دیگر مورد استفاده انسان قرار گرفتند.

-انواع گوسفند ابتدا دره دوره رود نیل وسواحل
مدیترانه ،افریقای مداری واطراف صحرای افریقا مورد
پرورش قرار گرفتند.

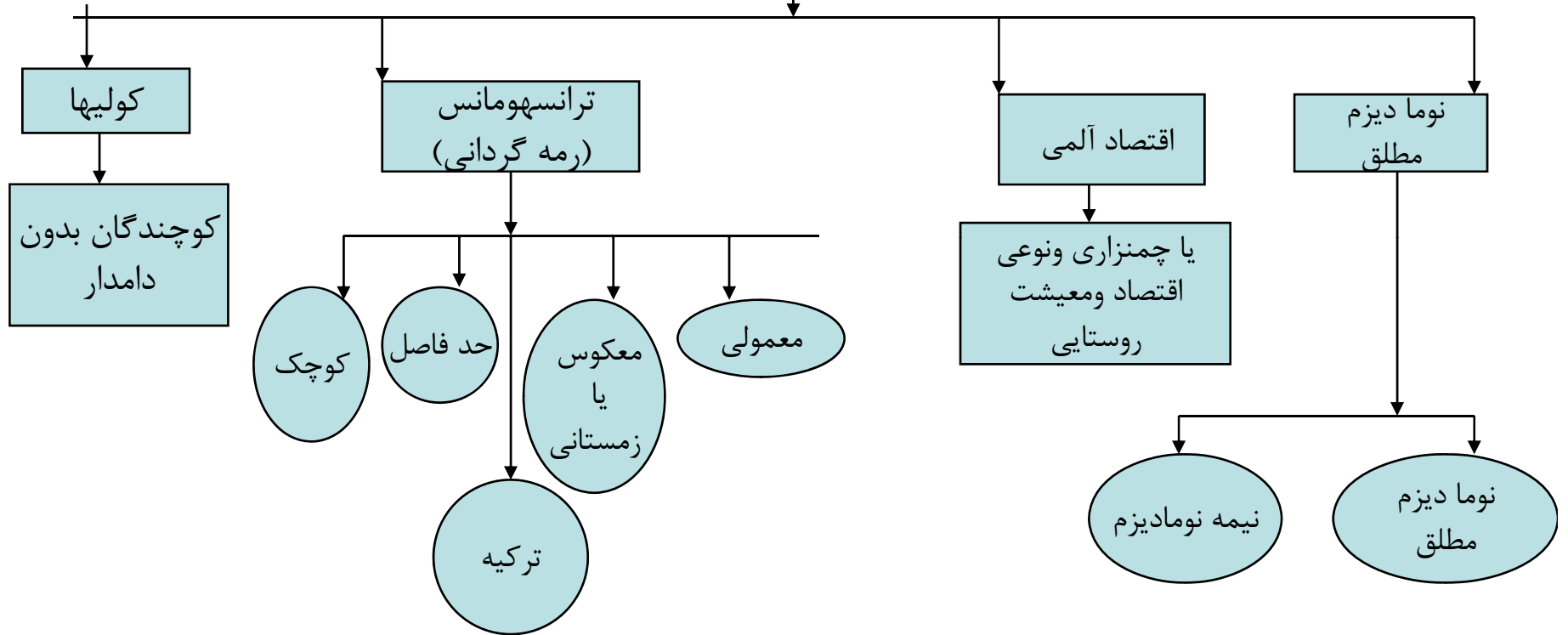
-گوسفند برای بار اول در جلگه بین النهرین وبز در
جنوب لرستان ایران اهلی شد.

-تمدنهای بین النهرین ومصر، سرخ پوستان
کوههای آند امریکای جنوبی ،یانگ تسه کیانگ و
هوانگهو در چین سند وگنگ درهندوستان ،سیحون و
جیحون درترکمنستان ،سواحل مدیترانه ای و... را
قدیمی ترین تمدنها می دانند.

انواع تیپهای مختلف کوچ نشینی

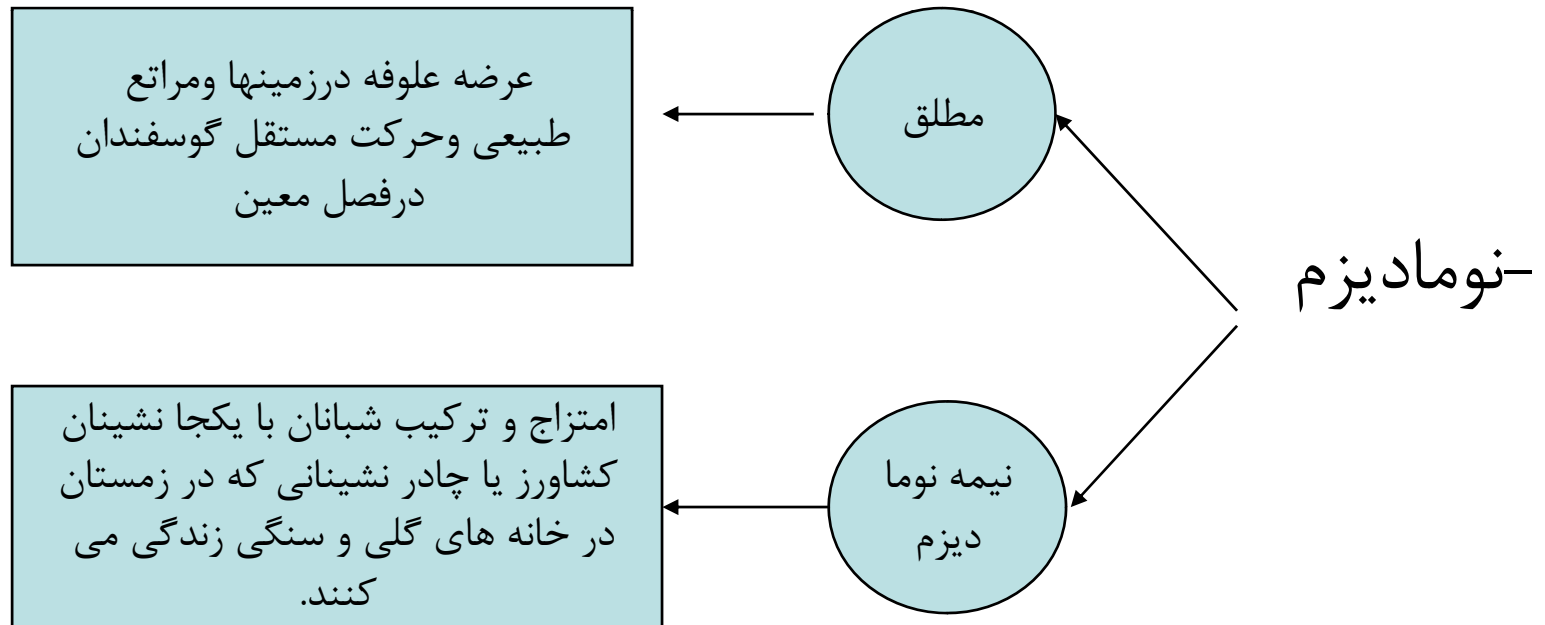

مشخصات کوچندگان تپ نوما دیزم (NOMADISM):

- واژه نوماد به معنی ((زیستن)) و واژه نموس به معنی ((مرتع گوسفند)) و نوموس به معنی ((نظم و قاعده وقانون)) بکار رفته و لغت نموس راجع به انسانهای دارای حرکات منظم در مرتع بحث شده است .

- فرانسوی ها واژه نوما دیزم را ((کولی ها)) و ((کارگران روزمزد روستایی)) اقتباس کرده و گوجرزها و کوخیزها نوعی کولی هستند و نیز اشکال زندگی شکارچیان و ولگرد و میوه جمع کن بومی جنگلهای یک محدوده جغرافیایی بکار برده می شوند.

- درنوما دیزم مالکیت مراتع و کشاورزی و آب
وهوا بصورت مشترک و دسته جمعی بهره وری
می شود .

-نوما دیزم مطلق = تربیت گله وزندگی در خانه
های موقت و مشخص و معین است و رمه های اصلی
جزء ((مایملک لاینفک)) قبایل یا تیره های نومادها
بحساب آمده، ولی مرتفع در اصل
((مایملک مشترک)) آنهاست .

- در نیمه نوما دیزم = علاوه بر دامداری ، کشاورزی
در زمستان در نواحی پست و گرم ، در تابستان در
نواحی مرتفع و مرطوب متداول است . و کشت
زراعت بصورت دیم است.

- در اقتصاد نوماتیزم نواحی خشک، نـتنها برداشت از مرتع بلکه آب آشامیدنی نیز برای هر انسان دامدار ((حق قانونی)) تلقی شده و نوماتها به نواحی پرباران مناطق خشک رهسپار می شوند.

- شکل نوماتیزم افغانستان با استفاده از ((کشت دیمی)) و ((تربیت گوسفند و بز)) بطور مخلوط، ولی بدون دامدار بزرگ را می توان یک شکل اقتصاد بسیار کهنه و قدیمی دانست

اولین نومادهای جهان و گسترش جغرافیایی آن :

-دوگروه بزرگ ،یکی درنواحی زمستانهای سرد استپی و کوهستانهای مرتفع طوایف مغولی و ترک ، دیگری زمستانهای ملایم استپهای بیابانی مدار جنوب طوایف سامی و حامی ،همچنین در افغانستان طوایف ترکی الاصل یورت و مغولها و طوایف بدوی متاثرشده برخورد می کنیم .

- اقتصاد گله داری نوما دیزم راحتی در نواحی تابستان مرطوب ساوانها در سودان و افریقای شرقی نیز می توان دید.

-نوعی گله داری دیگر گاو ((یا یاکداری)) در نواحی آب وهوای سرد مرتفع آسیای مرکزی را می توان جستجو کرد.

-نوما دیزم را در نواحی شمال اروپای شمالی ومحدوده تایگا می توان یافت . همچنین شرایط آب وهوایی و محیط جغرافیایی قاره جدید (استرالیا و امریکا شمالی و جنوبی) بدون سابقه کوچندگی برای تربیت دام آمادگی لازم را بدست آوردند.

تیپ کوچ نشینی ترانسهُومانس TERANSHUMANS:

-تعریف = ترانسهُومانس (یا رمه گردانی) نوعی اقتصاد و گله داری نیمه نوما دیزم بوده که همان حرکت منظم سالانه وفصلی را داشته و با این تفاوت که چوپان استخدام شده از طرف مالکان بزرگ و صاحبان گله داران (که در مراکز یکجا نشین و بخصوص شهرها ساکنند)، دامها را به مراتع فصلی (ییلاق و قشلاق و میانبند) حرکت می دهند.

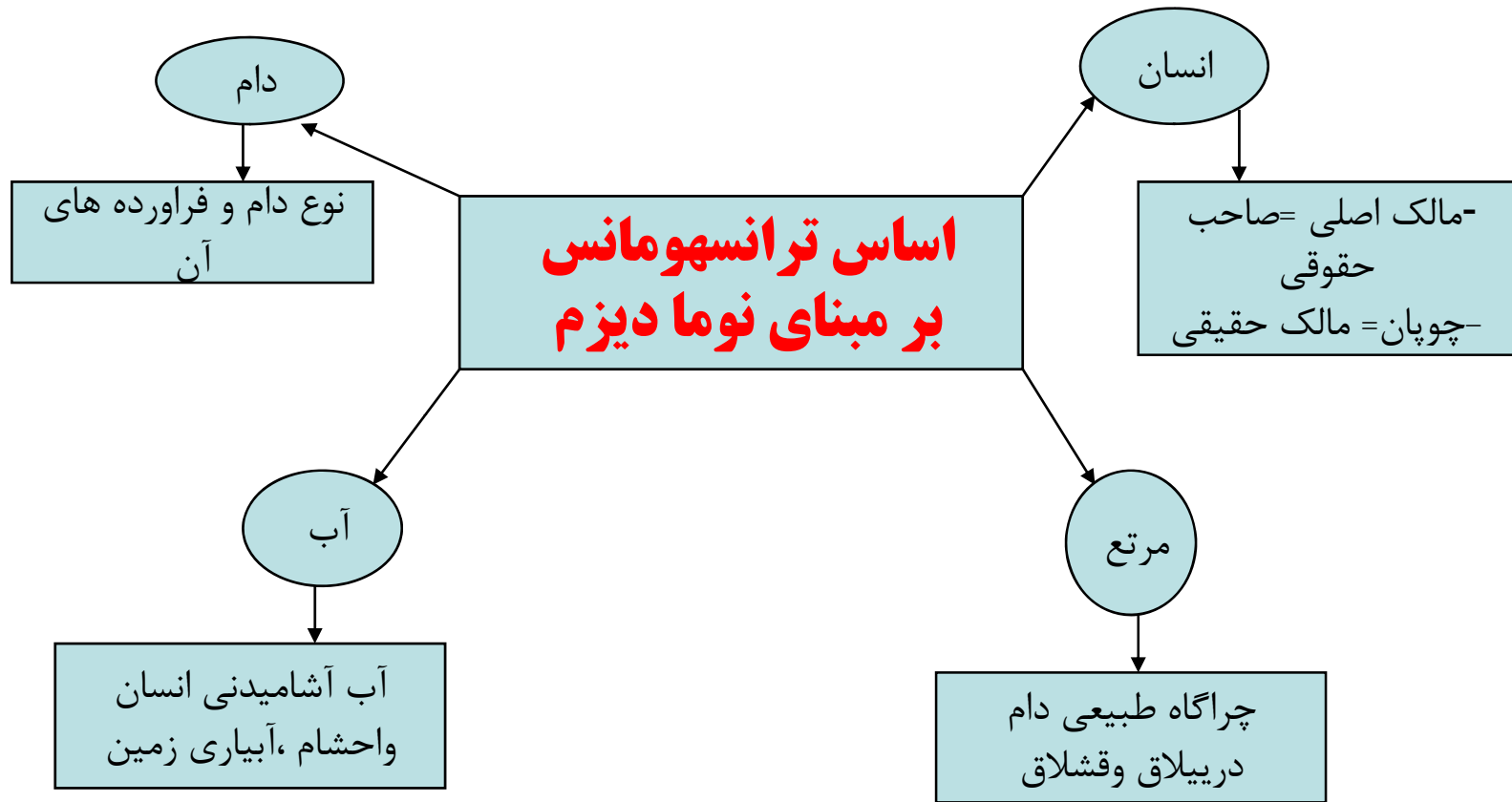
این چوپانان از طرف مالک اصلی
استخدام می شوند و امور محاسباتی و هزینه های
مربوط به دام و... توسط شخص دیگری که
نماینده مالک (به نام پاکار) است، بررسی و
کنترل می گردد.

بعبارتی تیپ ترانسهمانس (یا رمه گردانی)
شکلی از کوچ نشینی که صاحب دام در شهر
زندگی کرده و چوپان استخدام شده رمه یا
گله (یا دام) رابه ییلاق (سردسیر) قشلاق (گرمسیر)
می برد.

ریشه لغت ترانسهومانس = این لغت فرانسوی که از زبان اسپانیایی اقتباس شده دارای ریشه لاتین بوده که از دو قسمت ترانس به معنی (به آنطرف) وهوموس به معنی (خاک) تشکیل شده است.

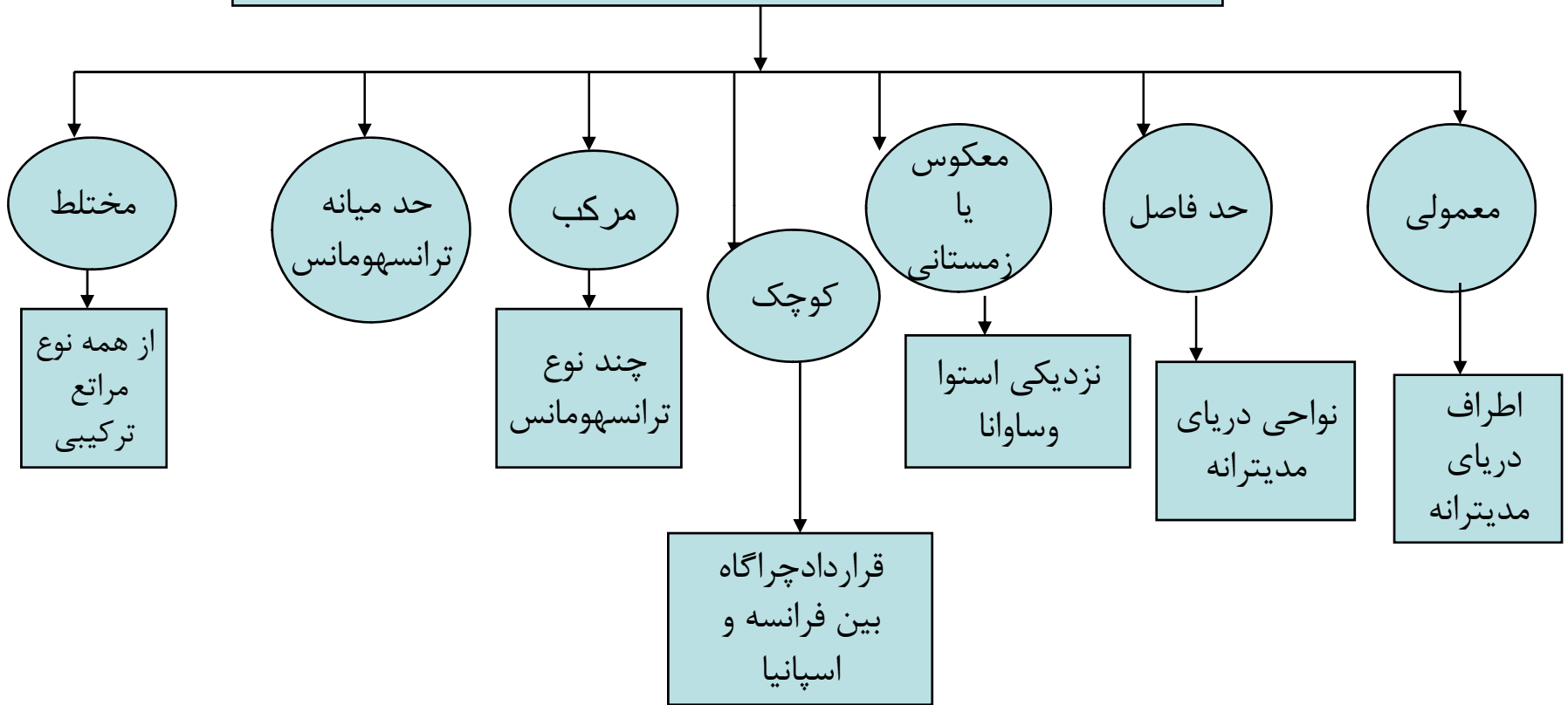
همچنین اشخاص ترانس را به معنی (چرکت) و هومانس را به معنی (انسان) بیان نموده اند و نیز پاره ای از نویسندگان ودانشمندان ترانسهومانس را درنواحی مدیترانه و شبه جزیره بالکان به معیشت نیمه کوچ نشین بحساب آورده اند.

-در تپ کوچ نشینی ترانسهومانس نگهداری
و حفاظت ازدامها یا فقط ((تهیه گوشت))
و یا تهیه ((فرآوردههای شیری))
می باشد.

- تپ ترانسهومانس در تمام عرضهای
جغرافیایی بین استوا تا ۵۰ درجه شمالی
و جنوبی کره زمین مشاهده می گردد و نشانگر این
واقعیت است که حرکت گله بین مناطق مختلف
آب و هوایی انجام می شود.

انواع کوچ نشینی تپ ترانسهومانس (رمة گردانی)

مشخصات کوچ نشینی تپ اقتصاد آلمی -ALME:

-اقتصاد آلمی (یا چمنزاری) نوعی اقتصاد
ومعیشت روستایی که استقرار آنها را در مساکن
روستایی سابق دیده می شوند با اقتصاد
مسلط دامداری، نه زراعت.

- در تابستان گله هتا را در دامنه ها و تاحد
جنگلها و برف دائمی تعلیف می کنند وبا شروع
فصل سرما معمولا در آغلهای مستقر در روستا
نگهداری می شوند.

- کلبه ها و روستا های آلمی بوده و زراعت پایگاه و مقام مهمی نداشته و شغل اصلی روستاییان پرورش دام می باشد . این نوع کوچ نشینی در نواحی آلپ اروپا وجود دارد.

- در نورستان افغانستان و نواحی کوهستانی تاجیکستان نیز اقتصاد آلمی دیده می شوند و همچنین این تیپ از کوچ نشینی نگهداری از دامها جهت تهیه شیر بوده و فاصله بین مکانهای مسکونی و منطقه آلمی بسیار کم می باشد.

کولی ها - آخرین گروه کوچ نشین در جهان :

-کولیها یا رومانی ،بیابانگردی ،قطبی ،دوره گردی ، جیپس ،بوهمین ،غربتی ، لولی ،قراچی ، که لفظهای دیگراَن است ،در حدود هزار سال پیش از شبه قاره هند برخاسته و بسوی غرب مهاجرت کردند و تعداد آنها را به هشت میلیون نفر تخمین می زنند. آنان را در کشورهای مختلف به نامهای متعددی می شناسند.

۱- دارای حرکت منظم
سالانه و فصلی هستند

۲- دارای وحدت قومی و
فرهنگی هستند

**دلایلی را که کولیها را جزء کوچ نشین
بحساب می آورند**

۳- حرکات و جابجایی آنان
منطبق با جدول زمانی فصلی
می باشد.

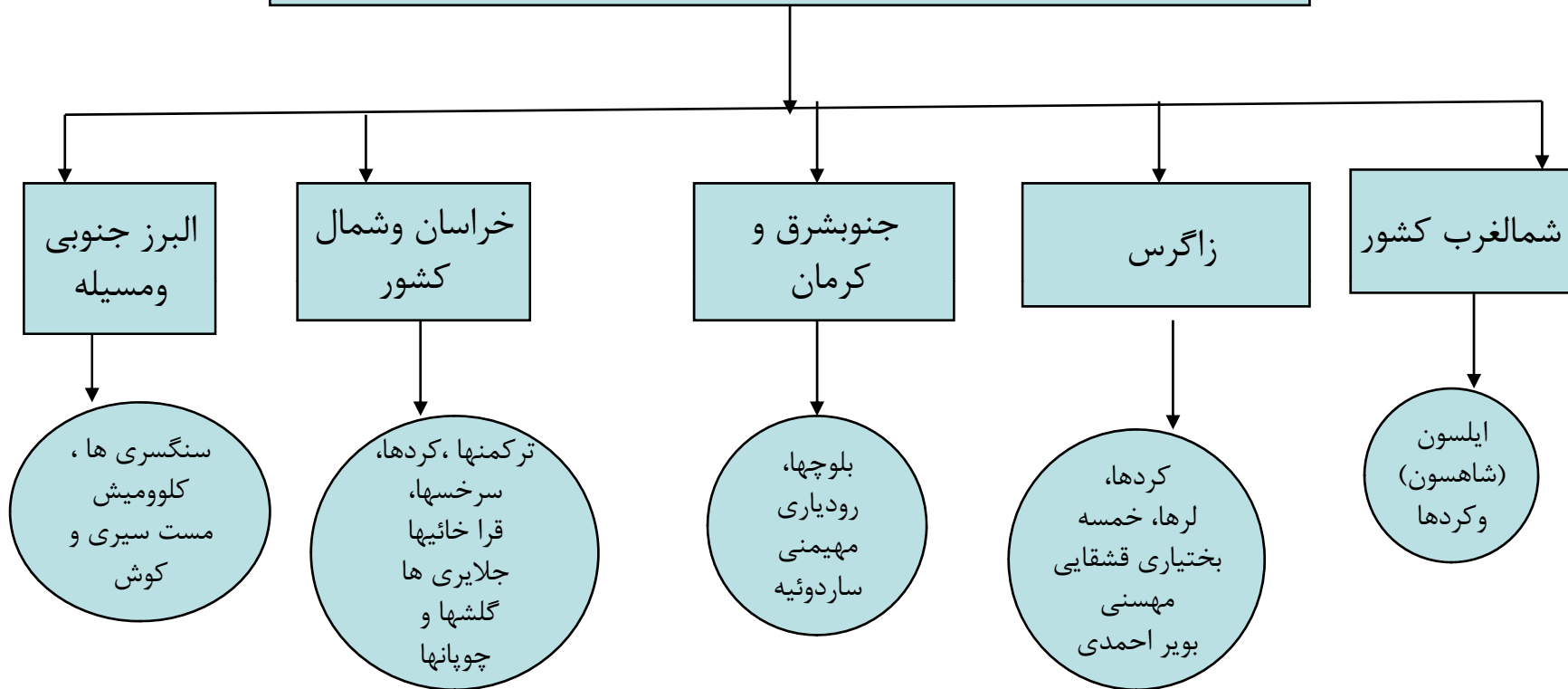
۴- اشتغال آنان در ارتباط با
نیاز عشایر و شغل‌های
کاذب حومه شهرها

-کولیهها با ترتیب دادن ((جمعه بازارها)) و ((سیرک های دوره گرد)) وساخت صنایع دستی و زنان آنان در فالگیری حومه شهرها و.... هویت فرهنگی خود را نشان می دهند.

- بی سوادی و کم سوادی و عدم آگاهیهای فرهنگی و اجتماعی روز عامل عقب ماندگی آنان خواهد بود.

اجبار کردن کودکان کولی به مدرسه رفتن در کشورهای اروپایی و بخصوص فرانسه و سوئد و اسپانیا و هلند و ایرلند و.... طرح های صورت گرفته برای آنان بوده است.

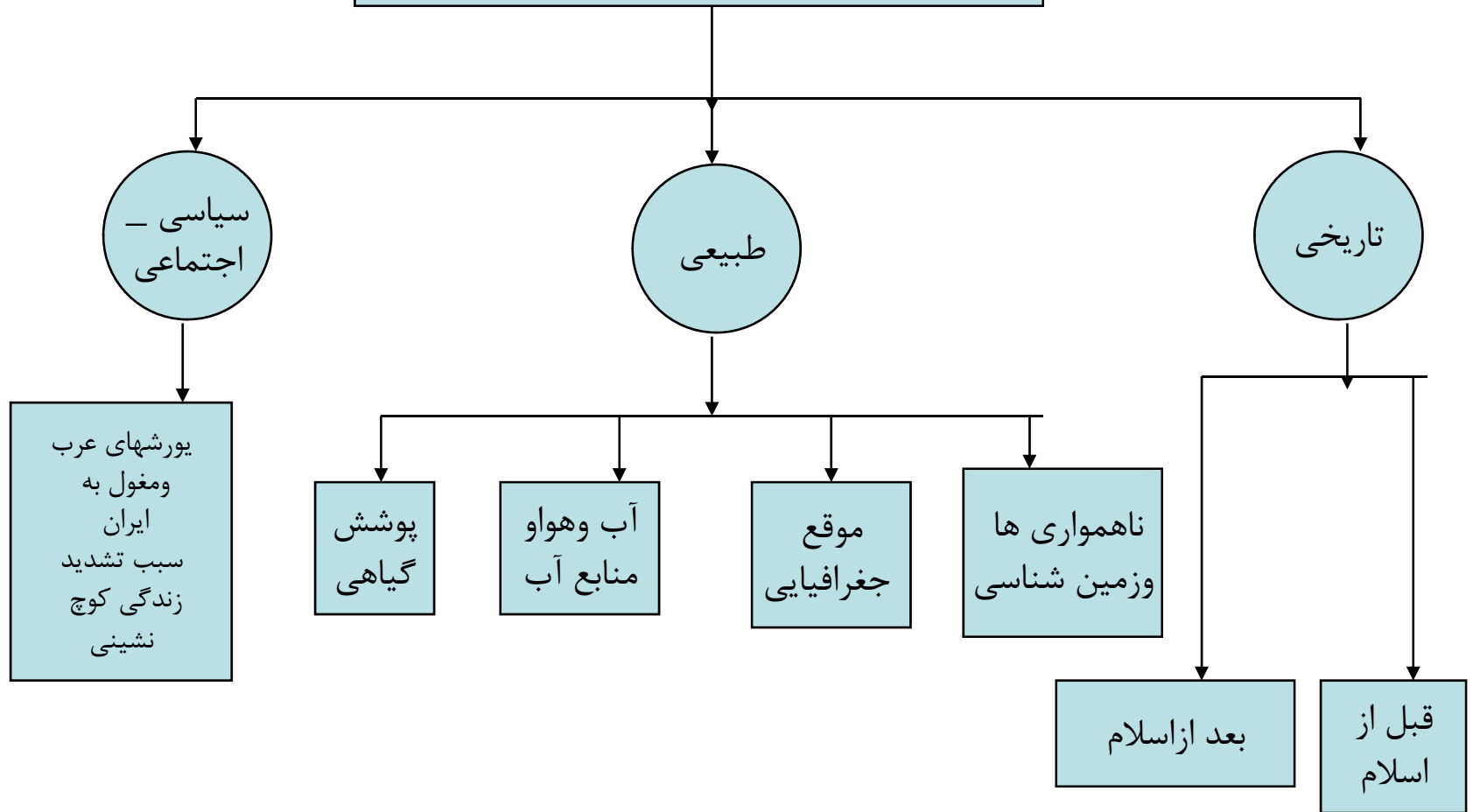
محدوده های مهم کوچ نشین در کشور (نقشه صفحه ۱۰۷ کتاب)

اقیانوس هند

عوامل پیدایش کوچ نشینی در ایران

موقعیت جغرافیایی سرزمین ایران و ارتباط آن با زندگی کوچ نشینی:

-کشور ایران بین عرض جغرافیایی ۲۵ الی ۴۰ درجه شمالی و طول جغرافیایی ۴۴ الی ۶۴ درجه شرقی نصف النهار مبدا قرار گرفته یعنی در محدوده ((خشک و نیمه خشک دنیا)) واقع شده است.

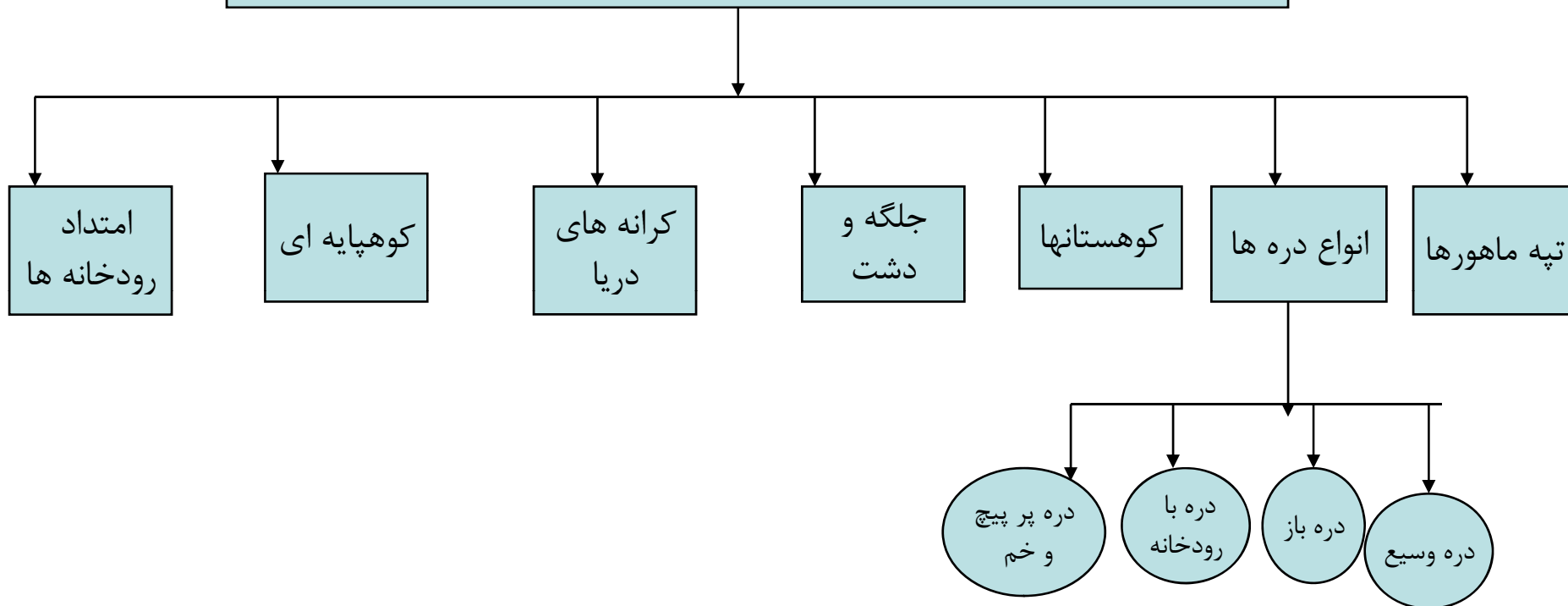
- موقعیت عمومی سرزمین ایران که مانند پلی بین قاره های قدیم بوده و از شمال به دریای خزر با آب و هوای معتدل و دارای رطوبت نسبی ، از جنوب با خلیج فارس و دریای عمان با آب و هوای گرم و مرطوب و نیز گرم و خشک عربستان در ارتباط است.

وضع ناهمواریها وارتباط آن با زندگی کوچ نشینی :

- محیط جغرافیایی بر طرز معیشت و زندگی و روحیات افراد کوچ نشین اثر می گذارد. آشنایی با چگونگی پستی و بلندی ها مستقیما در شناخت نحوه زندگی و اوضاع و احوال اجتماعی - اقتصادی و روحیه مردم منطقه اثر فراوان دارد.

- ((لویله)) دانشمند فرانسوی درزمینه دشتهای وسیع استپی آسیا و برگزیده شیوه زندگی گله داری و شبانی، ((راتزل)) دانشمند آلمانی که آب و هوا و وسعت منطقه و دیگر خصوصیات جغرافیایی و طبیعی اجتماعی موثر است.

مناظر طبیعی (ناهمواریها) و ارتباط آن با کوچ نشینی

رابطه آب و هوا و خصوصیات انسانی کوچندگان

نوع مسکن موقت و سیاه چادر و فرم و رنگ و جنس چادر در بین ایلات و عشایر که تاثیر آب و هوا در وضع مسکن است

خشونت و ستیزه جویی مردمان نواحی گرمسیر، مقاومت و پایداری مردمان سردسیر و جنبه اعتدالی مردمان نواحی معتدل بستگی روحیات انسان با آب و هوا را بیان می کند.

درجه حرارت ، بارش ، رطوبت نسبی ، فشار هوا و باد و نوع اقلیم بر همه امورات و فعالیت های زندگی عشایری و ایلات موثر است

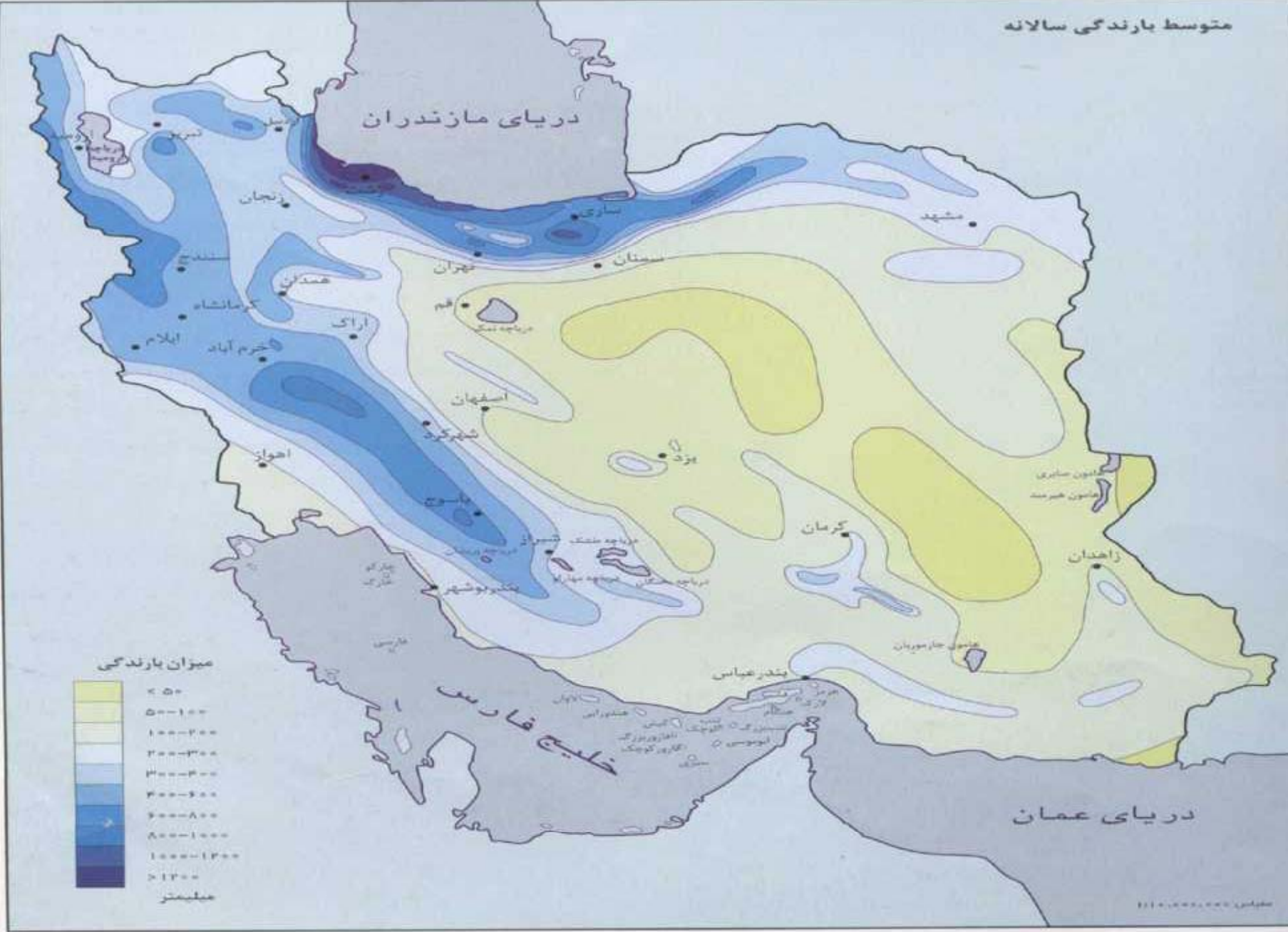
رابطه آب و هوا و دامپروری

پرورش شتر و بز در آب
و هوای خشک و گرم و
رویش گیاهان خشکی پسند
و تیغدار و کم آب

پرورش گاو در آب و هوای
معتدل و مرطوب و با رویش
علفهای فراوان و بلند

گوسفند در آب و هوای
نیمه خشک و رویش علفهای
چمنی

متوسط بارندگی سالانه

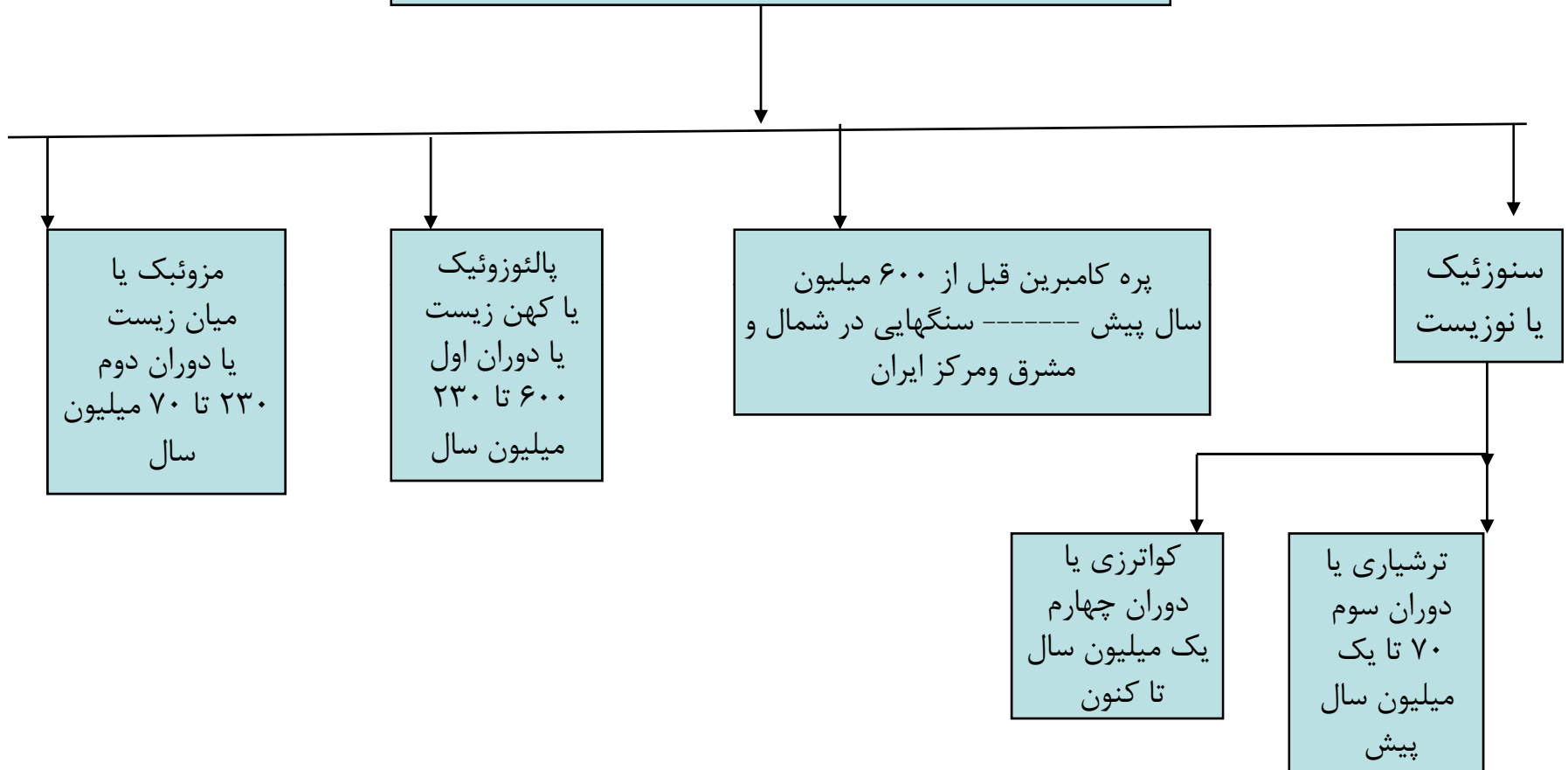

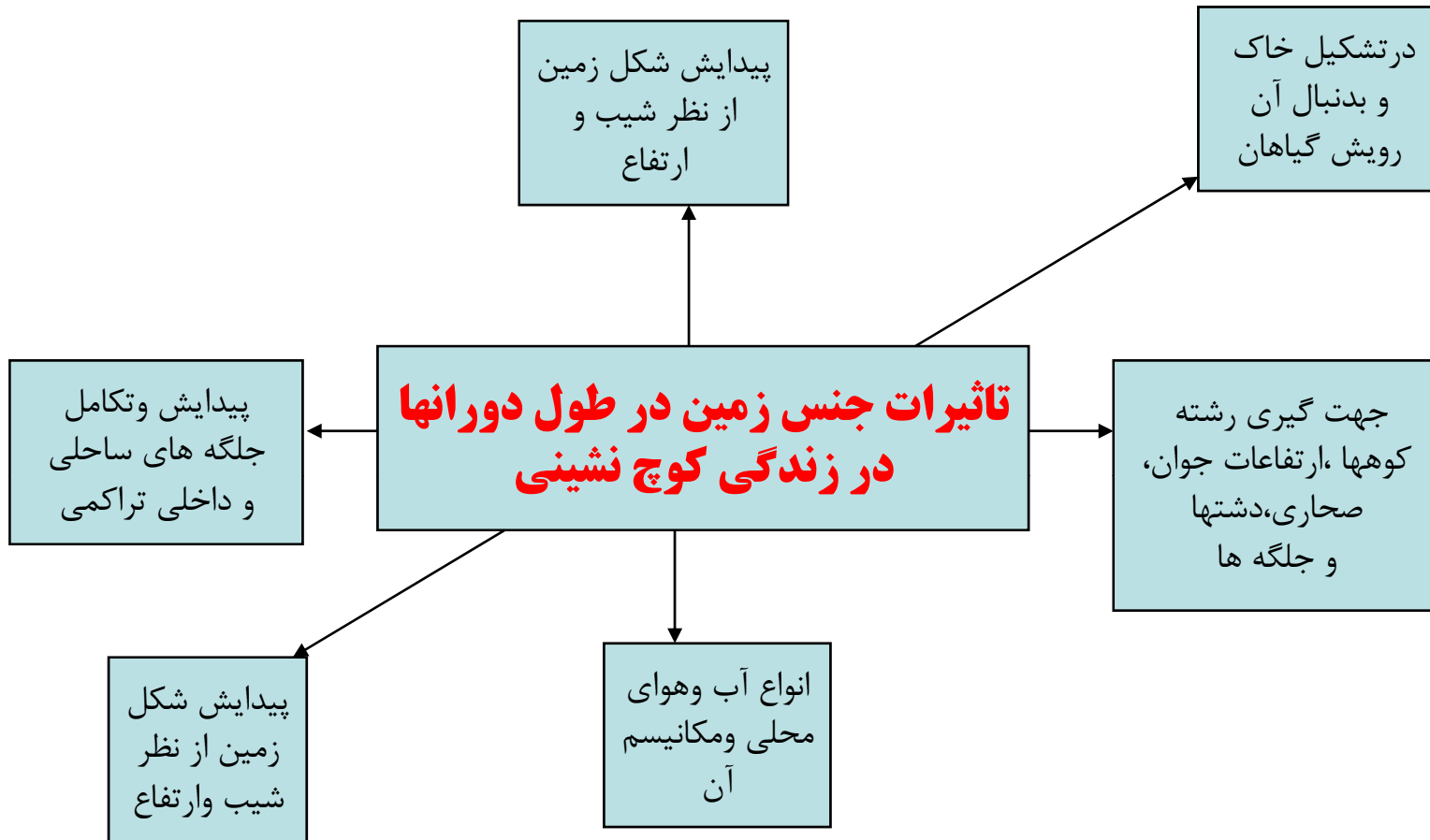
میزان بارندگی

< 50
50-100
100-200
200-300
300-400
400-500
500-800
800-1000
1000-1300
> 1300

میلیمتر

دورانهای زمین شناسی و سرزمین ایران

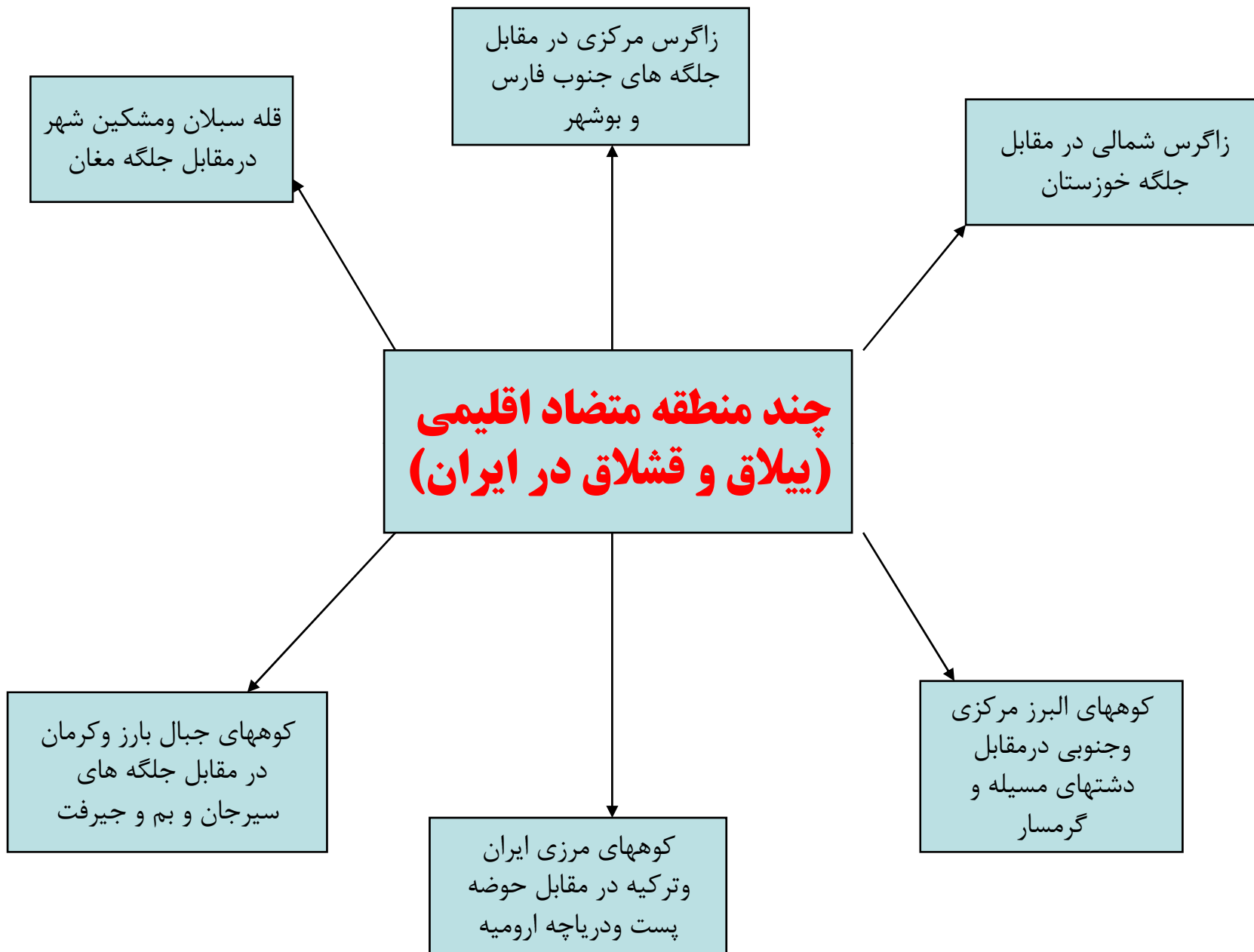
مناطق تحت قلمرو عشایر بختیاری

قلمرو قشلاقی

-محدوده بخش شرقی جلگه خوزستان
-ارتفاع ۱۱۵ متری
-رامهرمز متوسط درجه حرارت ۲۳ درجه
-تابستان گرم و خشک
-حداکثر مطلق ۴۴ درجه در تابستان
-بارشهای جوی ۳۶۸ میلیمتر

قلمرو بیلاقی

-منطقه زرد کوه و شهر کرد
-ارتفاع ۲۰۶۶ متری
-شهر کرد متوسط درجه حرارت ۱/۱۳ درجه
أ - اقلیم معتدل کوهستانی
- حداثر مطلق ۳۱ درجه در تابستان
- بارشهای جوی ۴۲۴ میلیمتر

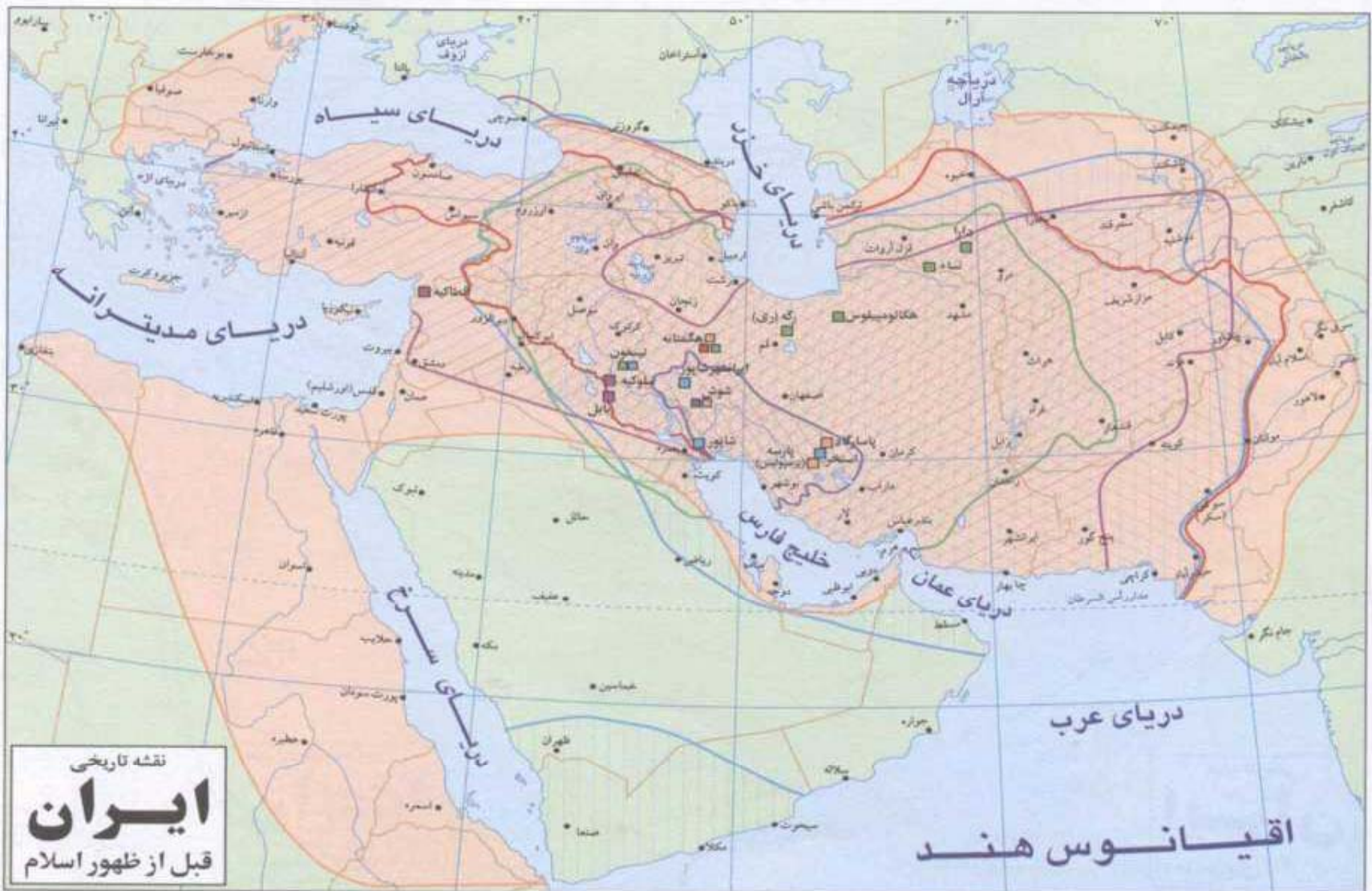
دورانهای تاریخی ایران و پیدایش و گسترش کوچ نشینی

دوره بعد از اسلام

- با باز شدن مرزهای کشور بر روی اقوام مختلف و قدرت اجتماعی و سیاسی و اقتصادی - تشکیل حکومت صفویه ، قاجاریه، مغولان، تیموریان و... - ایلات پر جمعیت قشقایی، بختیاری، افشار، شاهسون و طوایف دیگر، اتحادیه بزرگ ایلانی

دوره باستان (قبل از اسلام)

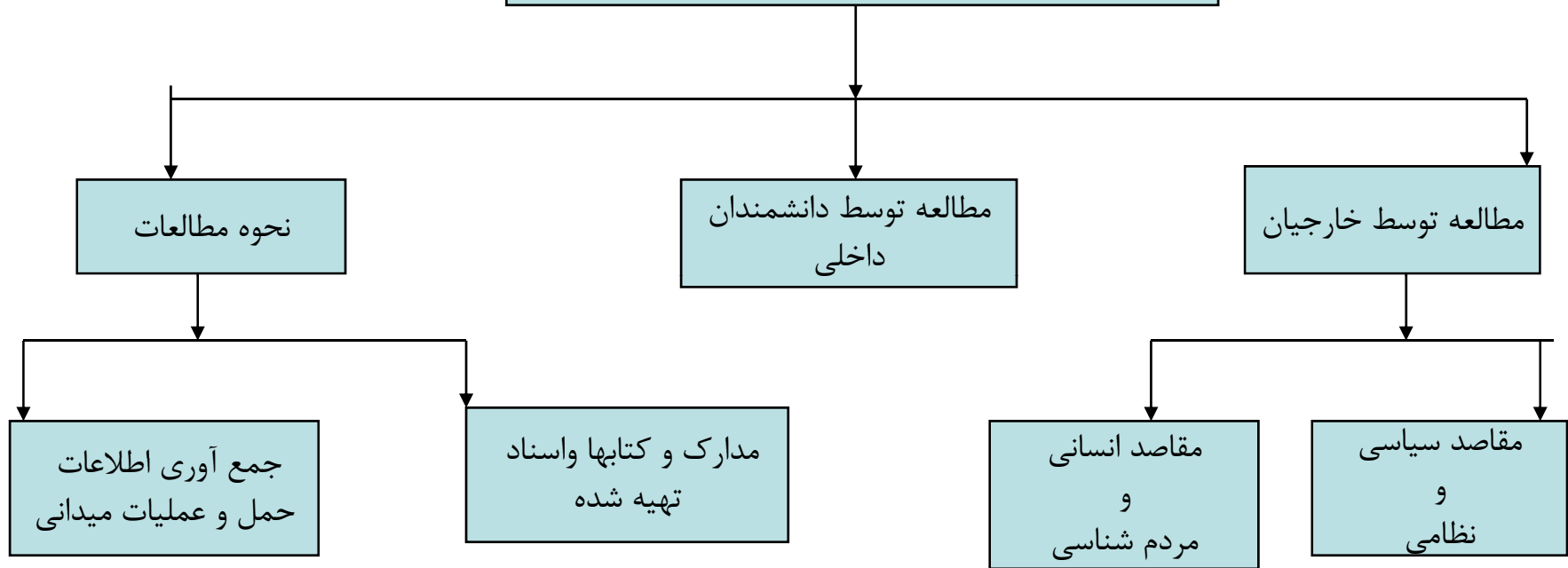
- ورود اقوام آریا از مرزهای شمالی و شرقی کشور که خود انگیزه های معیشتی کوچ نشینی داشته .
- قوم پارس در جنوب ، قوم ماد در غرب و شمالغرب ، قوم پارت در خراسان مهمترین گروههای آریایی کوچنده در سرزمین ایران پس از استقرار تشکیل حکومت دادند.

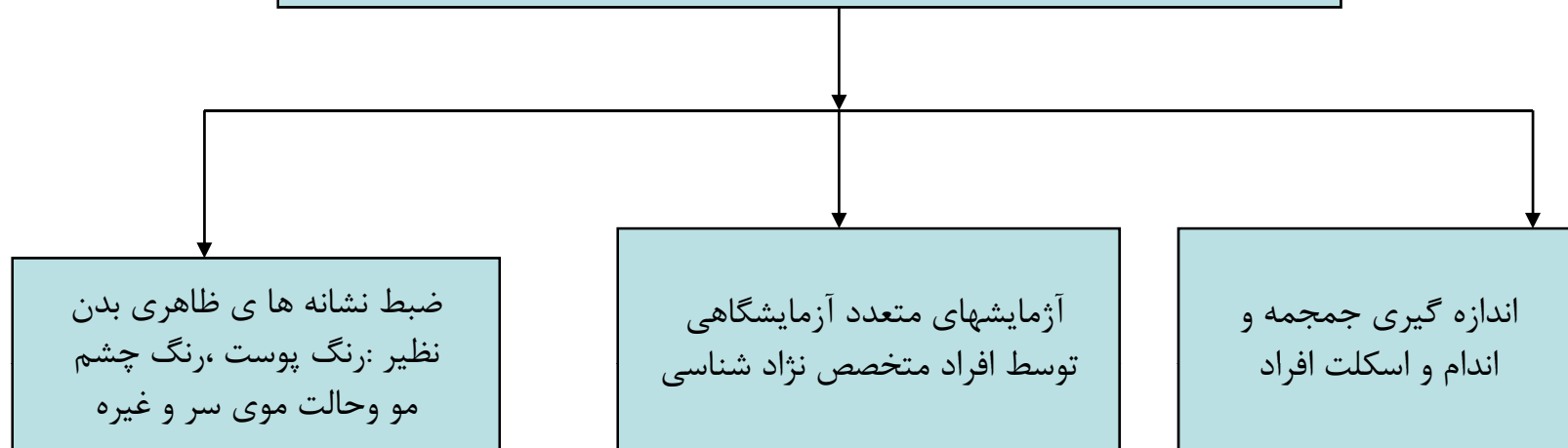
نقشه تاریخی
ایران
 قبل از ظهور اسلام

مرزهای کنونی کشورها	قلمرو حکومت ساسانیان	قلمرو حکومت هخامنشیان	قلمرو حکومت ایلام (عیلام)
پایتخت	قلمرو حکومت اشکانیان	قلمرو حکومت سلوکیان	قلمرو حکومت مادها

چگونگی مطالعه درباره‌ی عشایر ایران

نژاد شناسی و مردم شناسی کوچ نشینان

هفت لنگ و چهار لنگ (قسمت --- ایلخان

ایل - خان - ایل بیک

طایفه - کلانتر

تیره - کدخدا

تش - ریش سفید

مال یا اولاد - ریش سفید

خانوار - رییس خانواده

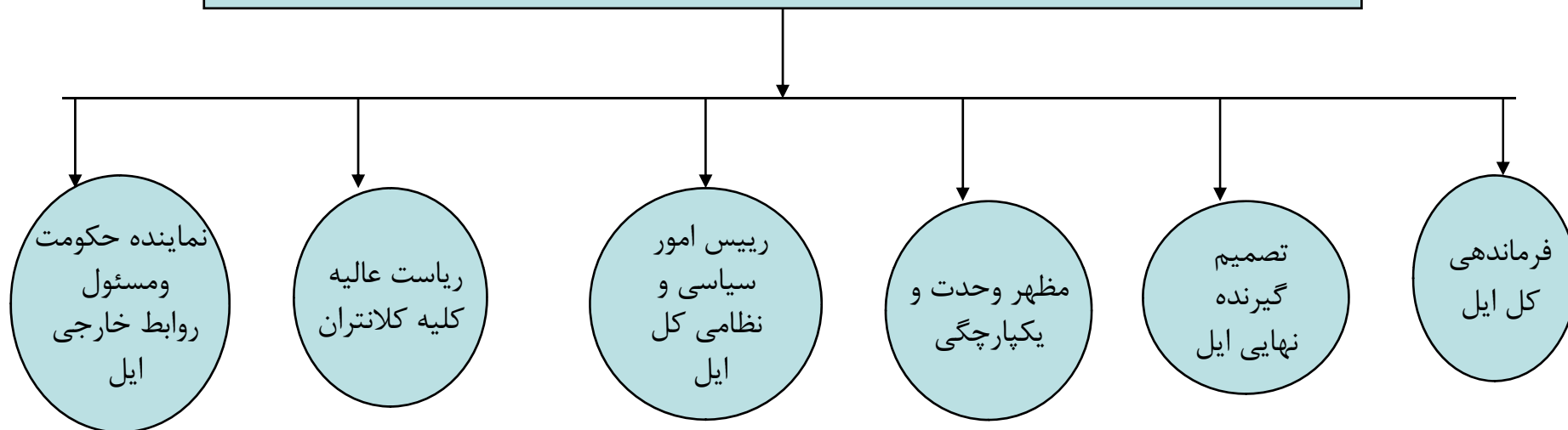
**نمودار سلسله
مراتب قدرت
و
ساختار عشایر
ایران
(نمونه ایل بختیاری)**

چگونگی تشکیل و ساختار ایل در کوچ نشینان ایران:

-کوچکترین تقسیمات هر ایل که عبارتست از تجمع چند خانوار در هر ناحیه اسم خاصی دارد، بلوچها آن را ((شلوار)) وبختیاری ها آن را ((اولاد و مال)) می نامند .

-وظایف ایلخانها تمام مسائل اراضی کشاورزی ومراتع منطقه عشایری و همچنین موظف به دادن مالیات ونیروی سرباز به حکومت مرکزی بوده وایل بیک و کلانتر و.....دررده بعدی قرار دارند.

وظایف ایلیخانها در نظام کوچ نشینی ایران

وظایف روسای طوایف (یا کلانتران) در ایل

گزارش وضع
طوایف به رئیس
ایل

تنظیم امور تیره ها
وروسای آنها

رسیدگی به امور کشاورزی و
کوچ طوایف

جمع آوری حق
مالکانه

رسیدگی به امور جاری و شخصی طایفه

-عمده ترین طوایف ایل قشقایی شامل طایفه دره
شوری فارس‌مندان، کشکولی، عمله
-عمده ترین طوایف بختیاری ها شامل :هفت
اورنگ و چهار لنگ

-تیره =یک اجتماع ایلی و عشایری که از
ترکیب چند ((بنکو))تشکیل شده است . تیره ها
به بنکوها مرکزیت و شخصیت سیاسی و
حقوقی می بخشند و روستای تیره ها از طرف مراکز
قدرت تایید می شوند.

-بنکو= عبارتست از اجتماع چند ((سیاه چادر))
که در منطقه محدودی از خانواده که بر حسب
نیازهای فامیلی با همدیگر در یک یورت مجتمع
می شوند.

- دربنکو دسته هایی به نام((اُبه)) یا بلوک
وجود دارند که در ارتباط با رییسه‌های هر
خانوار در بنکوها دارای وحدت اقتصادی و
دامداری می باشند که زیر نظر رییس خود بنام
ریش سفید کار می کنند.

-بیله = کوچکترین واحد اجتماعی در سلسله
ساختمان سنتی ایل که در گروه و دور هم
چند خانوار خویشاوند تشکیل می دهند . بیله
واحد سیاسی تعاون زراعی و دامداری را تشکیل
می دهند .

- بعضی از طوایف دارای بنکو هستند
، نظیر: فارس‌مندان - بعضی از آنها فاقد بیله
هستند نظیر: دره شوری و کشکولی .

ترکیب اجتماعی ایلات ایران

دسته سوم
بدون دام و
دامداران

این گروه جزء فقیر کوچ نشینان
و به کار چوپانی و کارگری
و یا کارگران فصلی مشغولند.

دسته دوم
گروه کدخدایان
وریش سفیدان

جزء طبقه متوسط جامعه عشایری
و دارای احشام و دامپروری
و به فروش فرآورده های دامی
و برای خود کار میکنند.

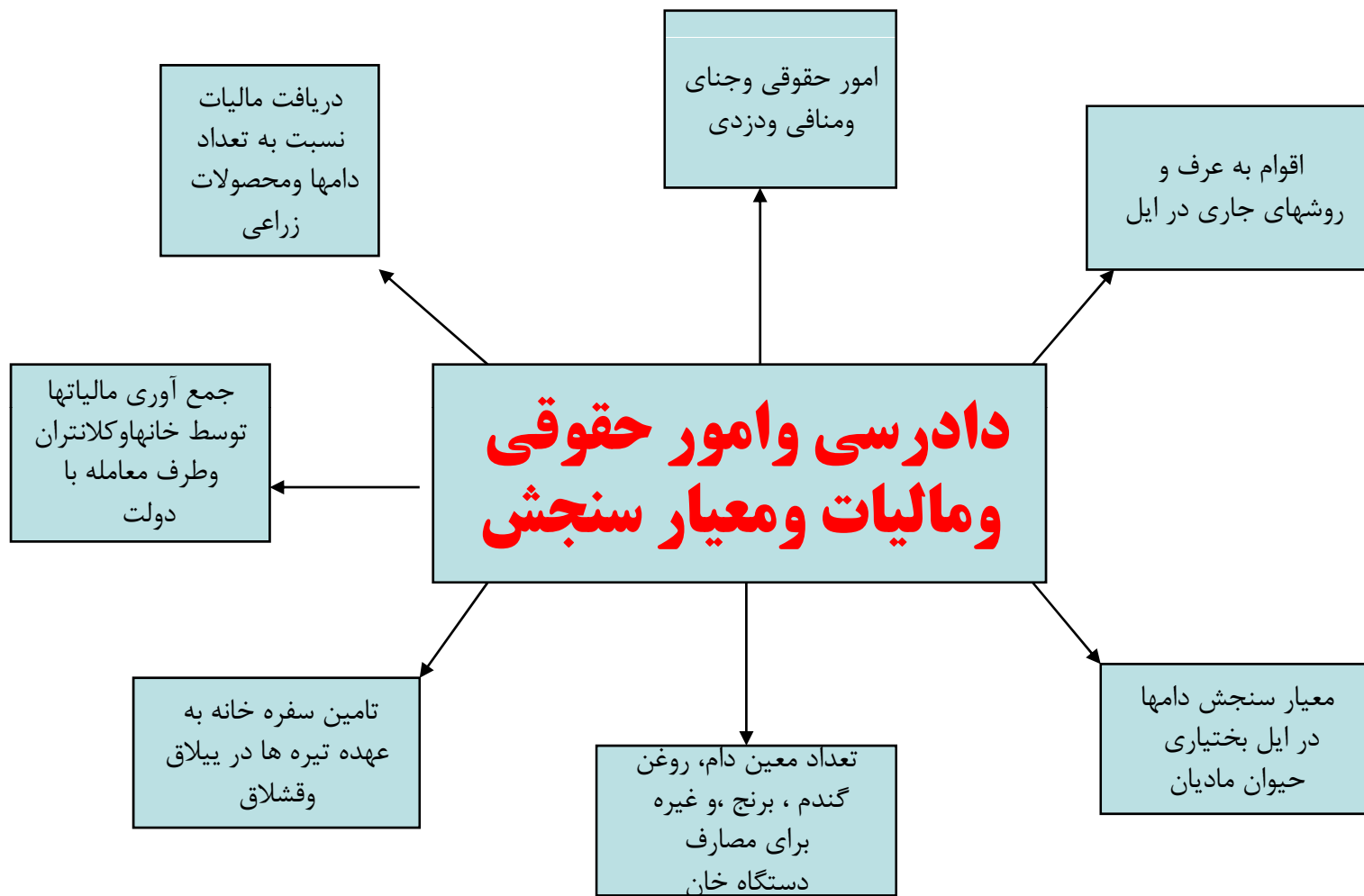
دسته اول
گروه خانها
و کلانتران

دارای احشام در دهات
ومالک کشتزارهای وسیع
ومسکن درشهر

الف) سازمانهای مسئول تماس با افراد ایل برای جمع آوری مالیات، رسیدگی به دعاوی، نظارت در برداشت محصول، جدا ساختن سهم خان، نیروی نظامی و محافظ ایل در هنگام کوچ می باشد.

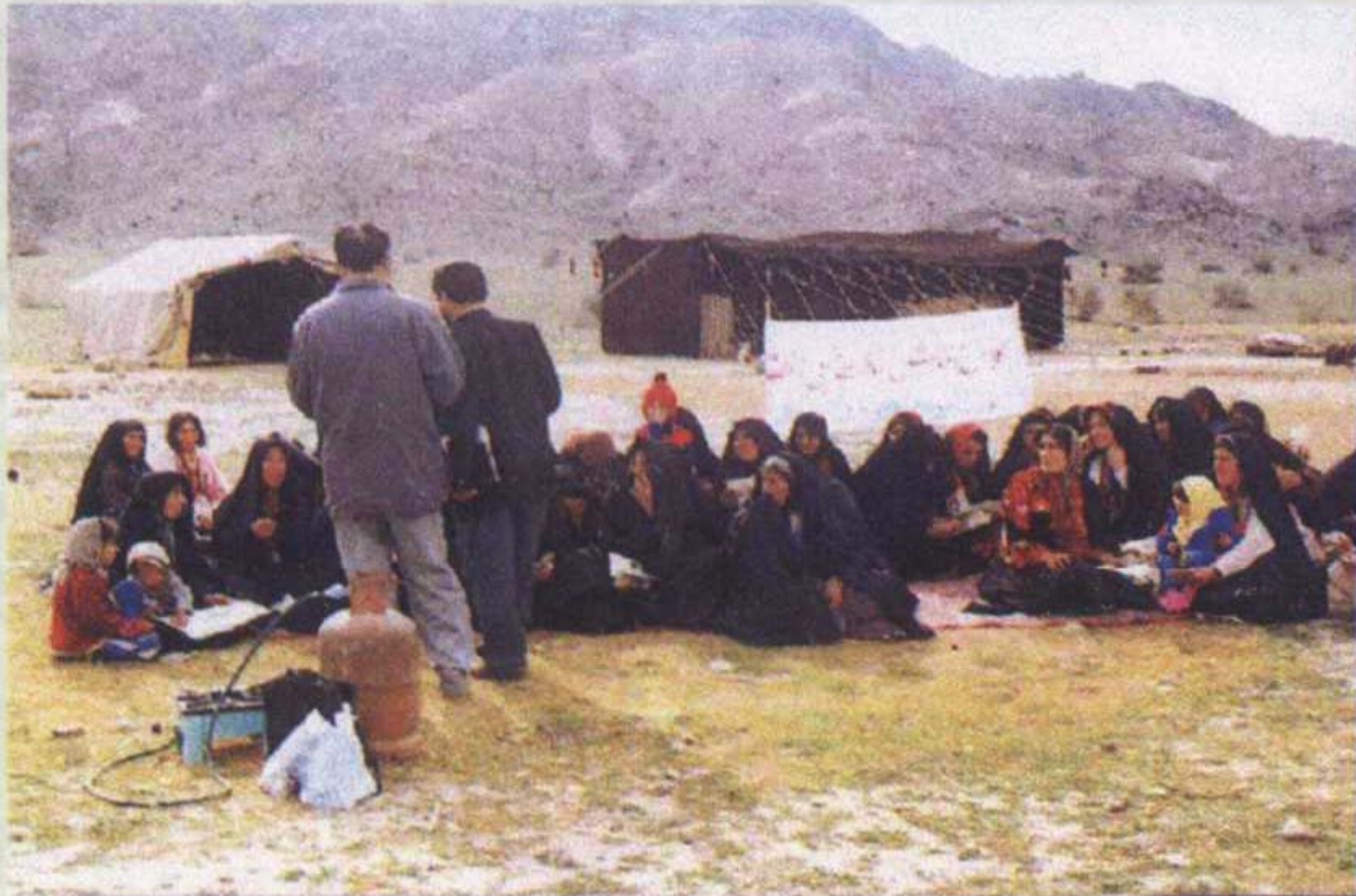
ساختار اداری و سازماندهی مربوط به خانها در ایلات بزرگ

ب) سازمان مربوط به شخص خان و دستگاه تشریفاتی او شامل : فراشخانه، آبدار خانه، آشپزخانه، ومسئول اصطبل و تربیت اسب ،اسلحه دار انبار ،قنطرحی ها و غیره.....

-وضع تعلیم و تربیت در کوچندگان = تعداد
باسوادان در جامعه ایلیاتی نسبت به یکجا نشینان
شهری و روستایی بسیار پایین بوده و این نسبت در بین
جنس زنان و مردان کوچ نشین اختلاف زیادی را
نشان می دهد.

- فقط در بین خانواده خوانین و
کلانتران (کوچ نشینان مرفه) درصد با سوادان
بیشتر از سایرین می باشد. راه حلی کم سواد و
بی سواد جامعه عشایری را ایجاد ((مدارس
عشایری)) پیشنهاد می گردد.

سازمان دفاعی و سرباز گیری در نظام کوچ نشینی :

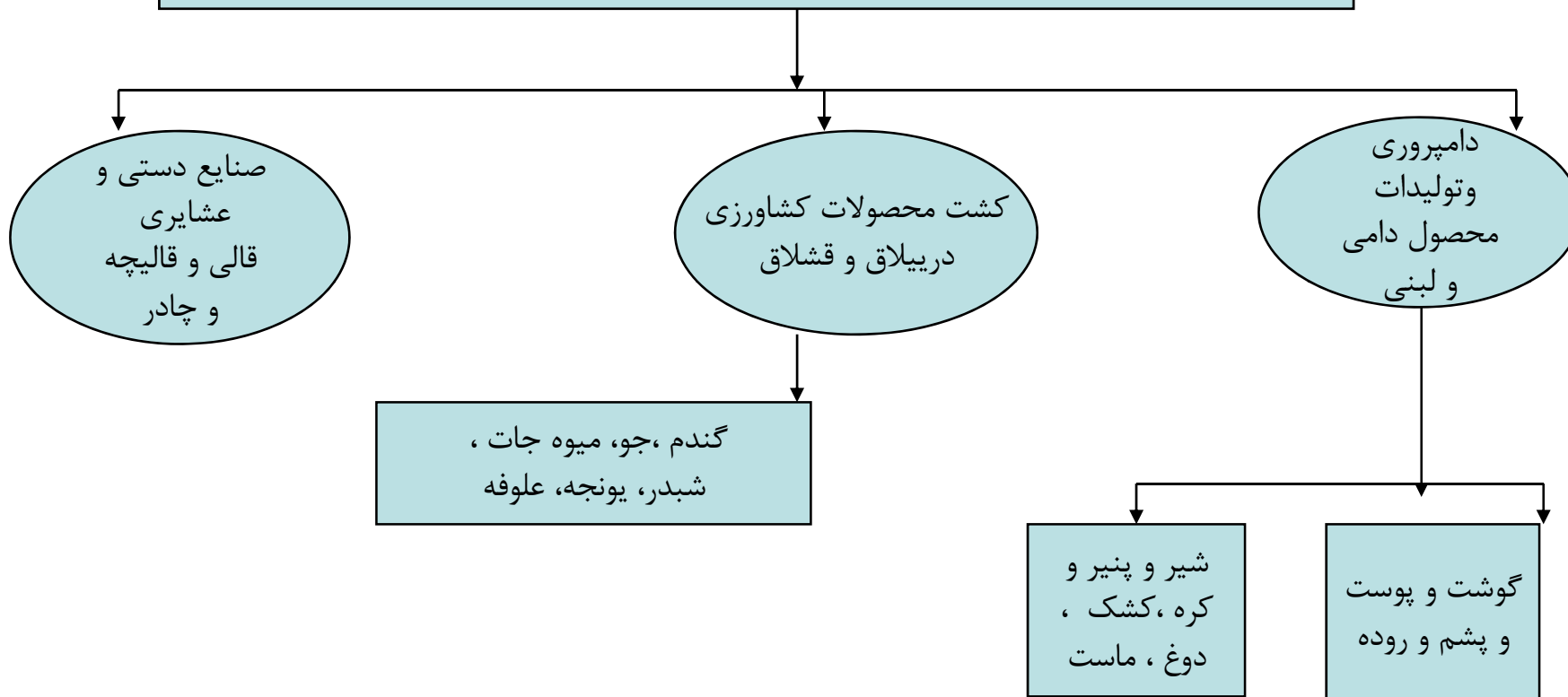
-مجهز ساختن عشایر برای حفظ خود و خانواده و منافع خویش در مقابل بیگانگان و نیز اسلحه جزء جدایی ناپذیر هر فرد عشایر می باشد.

-زندگی سخت و پر مشقت کوچ سالیانه در دشتهای و کوهساران در روحیه اواثر گذارده و در نتیجه فرد کوچنده را شخص خشن بار آورده است.

- در هنگام جنگ و نیاز به نیروی دفاعی دولت از نیروهای انسانی بعنوان سرباز کمک می گرفت .

-بعد از انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷ ،
تغییرات عمده ای در کادر رهبری و
سازمانهای ایلیانی در مملکت بوجود آمده که
به موجب آن نقش اداری و نفوذ خوانین
و کلانتران در اداره ایلات حذف شده و کلیه
مسائل حقوقی و داخلی عشایر مطابق با
قوانین مدنی و شرعی کشور استوار شده و
(شورای عشایری)) اداره امور و رسیدگی به
مسائل کوچ نشینی را بعهده گرفتند.

فعالیت‌های اقتصادی و تولیدی کوچ نشینان

تقسیم انواع مراتع طبیعی دام کوچ نشین

بر حسب ظرفیت
چرای دام

مراتع خوب و درجه یک
و درجه دو یا متوسط
و درجه سه و فقیر

بر حسب قلمرو
بیلاقی، میانبند،
و پایکوهی

درنواحی ارتفاعات و سردسیر،
دشت و نواحی پست و گرمسیری
حد واسط و ایلراهما و دامنه کوه

بر حسب نوع دام

مراتع اسبی، گوسفندی، گاو،
شتری، بزی، گاومیشی

انواع مراتع طبیعی بر حسب چرای دام

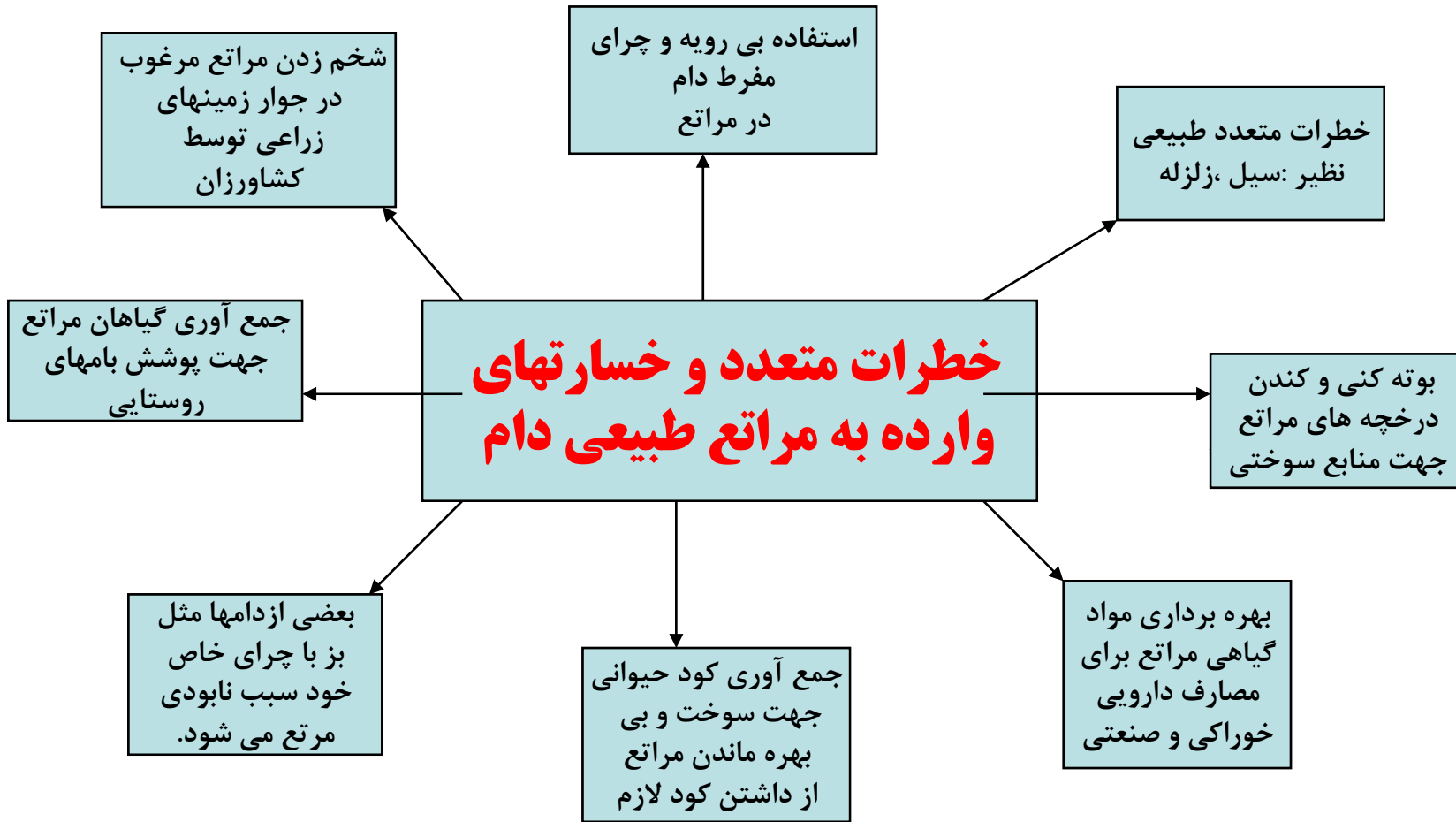
مراتع شتری اکثرا در بیابانهای کم آب و گیاهان نامرغوب و تیغدار ، نواحی خشک و بیابانی داخلی ایران و عربستان و شمال آفریقا و آسیای مرکزی

مراتع گوسفندی بیشتر در نواحی نیمه خشک و آب و هوای نیمه معتدل ، مراتع بزی در نواحی کوهستانی مرتفع و زمینهای شنزارها زمینهای خشک

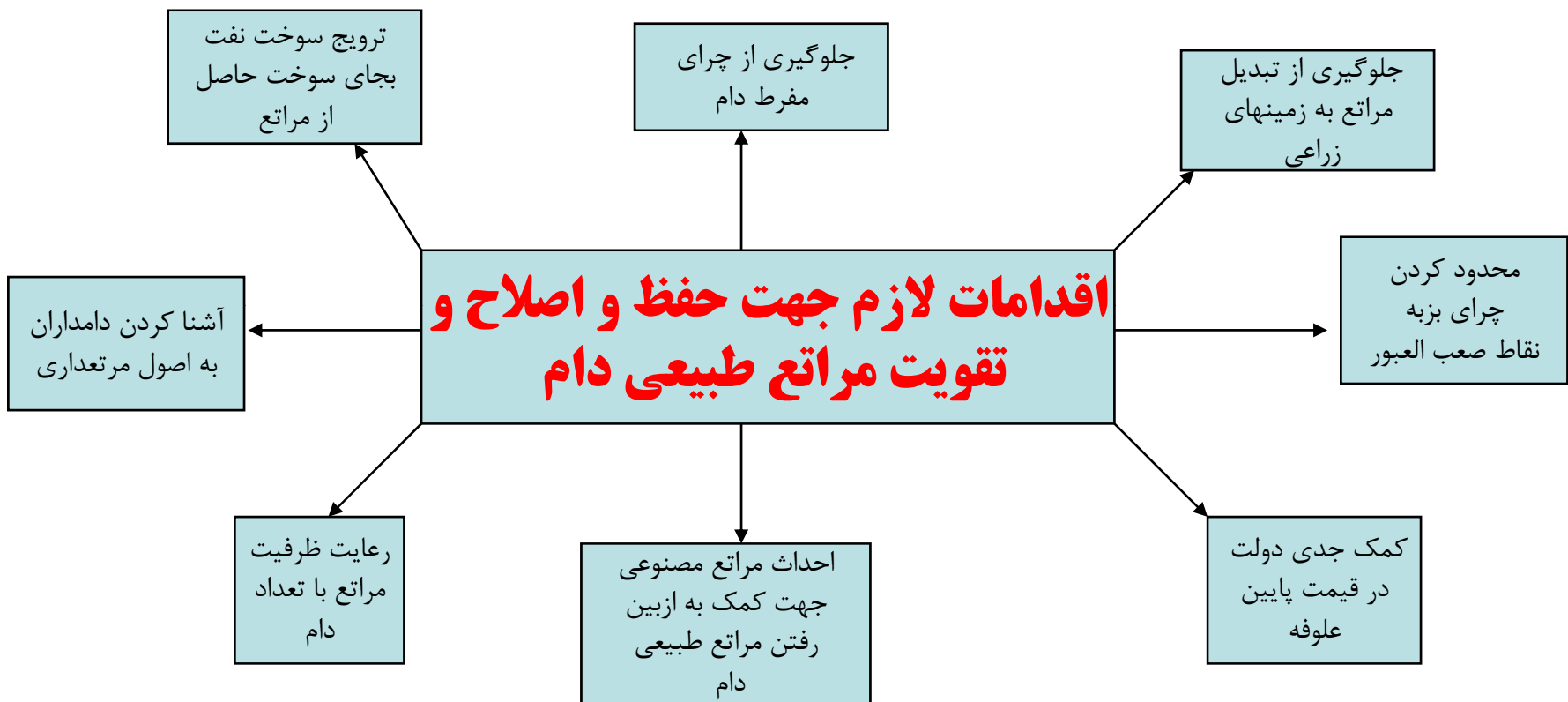
مراتع گاوی و اسبی در نقاط پر آب و علف و پوشش گیاهی انبوه و اکثرا در هلند و دانمارک و آلمان و بریتانیا و شمال ایران

-تعریف مرتع = محل چرای دامها و نقاطی که در فصلهای مختلف سال دامها بتوانند در آن بچرند ، اختلاف فراوان گیاهان از نظر گیاه ، کیفیت آن ، چهره ظاهری و همچنین چراگاههای سرسبز و پر علف نواحی شمال ایران (درجه یک) و چراگاههای کم علف و خشک حاشیه کویری (درجه سه) هر دو مراتع نام دارند.

- عامل موثر و مهم برای وجود مراتع سرسبز و پر علف شامل : مقدار آب و رطوبت کافی، توزیع مناسب باران سالیانه ،حرارت ملایم آفتاب ،جنس خاک و ... می باشد.

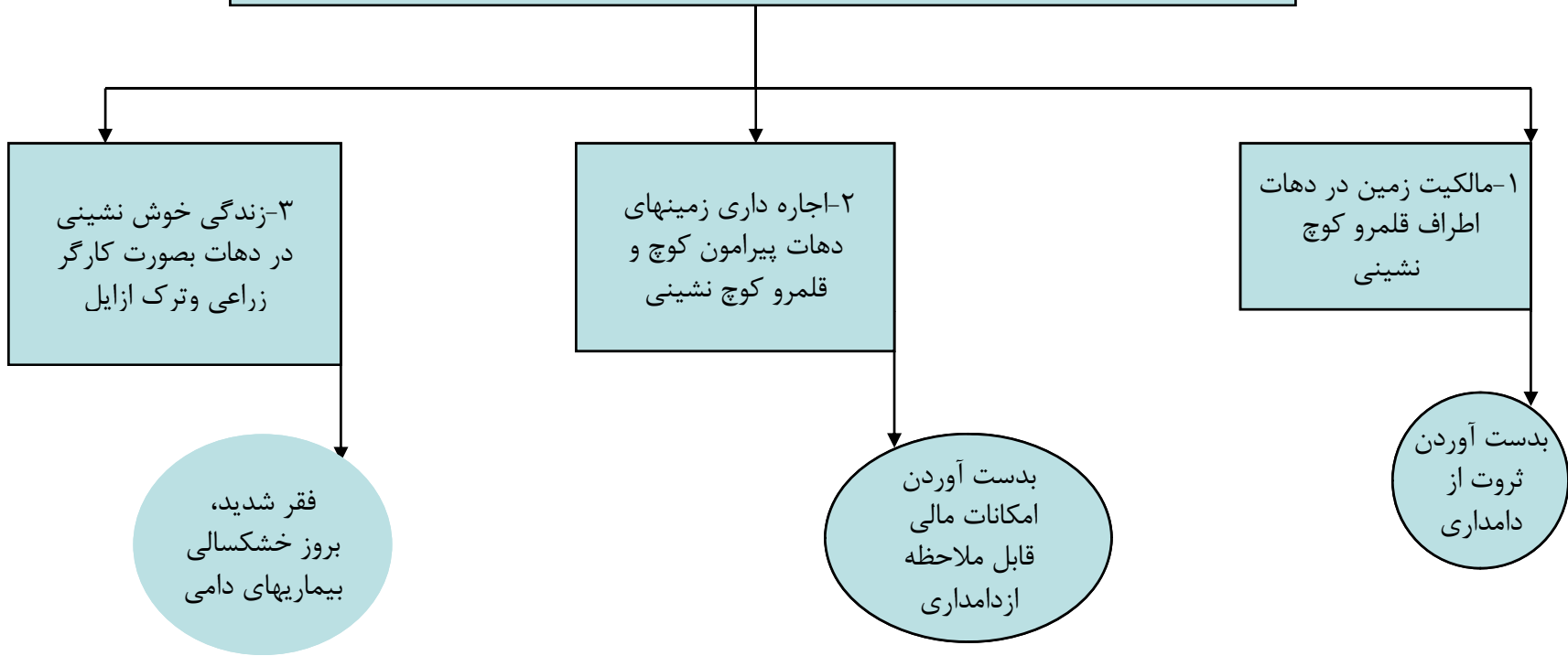
احداث و تقویت مراعات مصنوعی جهت تغذیه دام:

- در راه ایجاد و تقویت مراعات مصنوعی و مزارع تولید علوفه (نظیر یونجه، شبدر، اسپرس، و...) با همکاری و همیاری دامداران و ایلات و مسئولین جهاد و منابع طبیعی اقدام نمود.

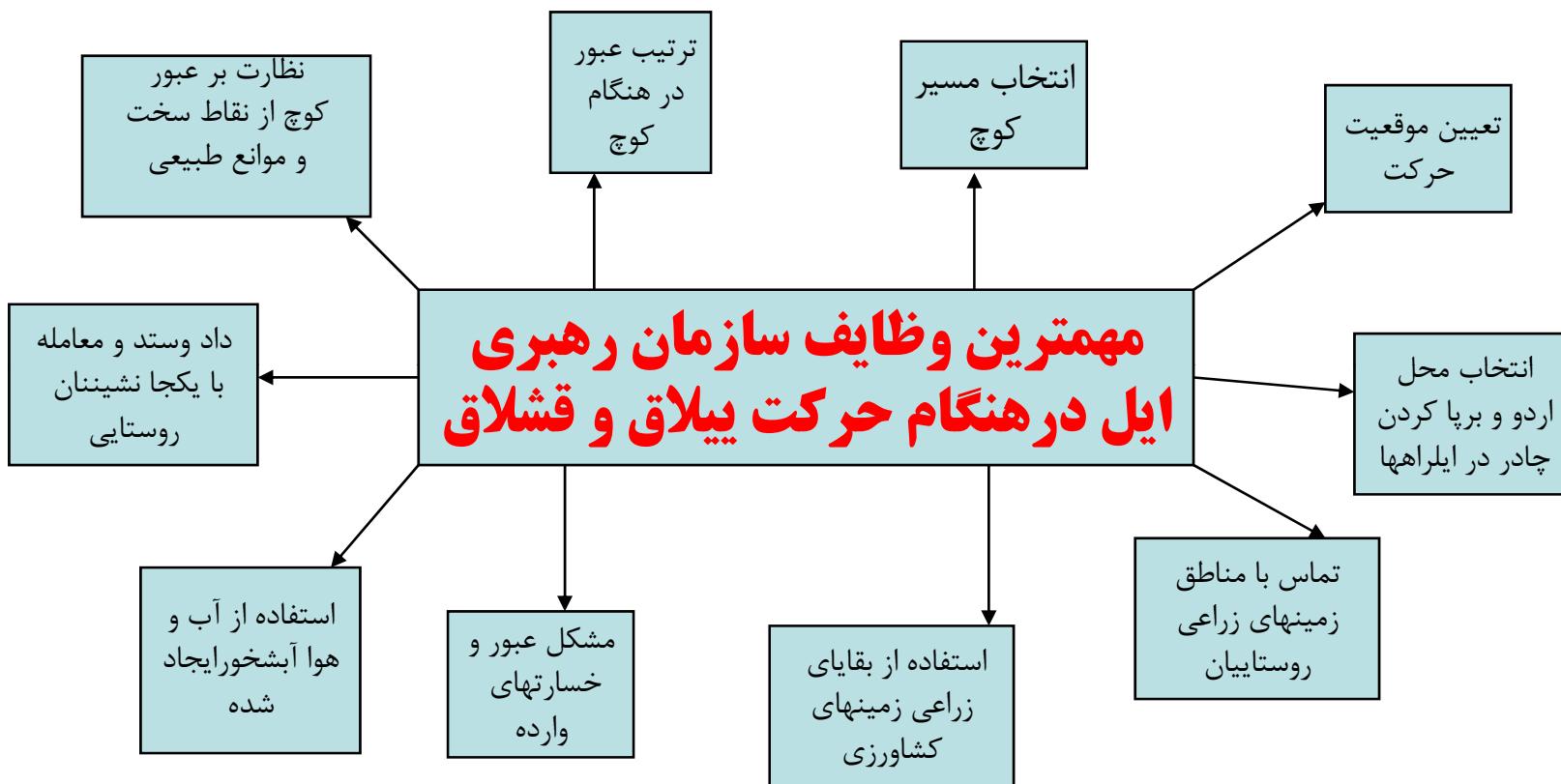
- با احداث سدها و کانال کشی به زمینهای غیر زراعی و ایجاد کود پاشی و تقویت خاک در مناطق غیر زراعی به کشت علوفه اقدام نمود.

- امروزه بسیاری از کشورهای اروپایی و از جمله سوئیس ۸۵ درصد اراضی، هلند و دانمارک و غیره با داشتن آب و هوای مناسب جهت پرورش دامهای شیرده و گوشتی به این کار اقدام نمودند.

اسکان عشایر (فردی و خانوادگی) یا مهاجرت از ایل

معیشت کوچ نشینی در ایران:

-تاریخ زندگی کوچ نشینی با شروع پیدایش انسانهای اولیه شروع می شود.

- حرکت زمینه زندگی،ودامپروری زیر بنای معیشت مردم کوچ نشین است.

- موجودیت هر خانواده و یا چادر عشایر با قدرت اقتصادی آن (با عدد حیوان وحق چراییی که به ارث به او منتقل می شود) سنجیده می شود.

- سه موضوع علم اقتصاد شامل : تولید ، توزیع (مبادله) ،مصرف می باشد.

فعالیت تولیدی کوچ نشینان ایران

نکات لازم در رابطه با عدم اقتصاد بسته در معیشت کوچ نشینی

وضع معامله و مبادله و دادوستد
با داخل گروه ایل

معین نمودن مقدار کمبود و
همچنین نوع ارزش قسمتی از
محصولات کشاورزی

مبادله و داد و ستد و معامله با
خارج از ایل (یکجا نشینان)

وضع مبادله و نوع معامله
با یکجا نشینان

مورد معاوضه و معامله قرار گرفتن
میزان و نوع ارزش اضافه محصولات دامی

تعیین نمودن ارزش پول تولیدات
آنها

توسعه شهرهای پرجمعیت
و بوجود آمدن مراکز
صنعتی و جمعیتی

**دلایل افزایش
تقاضای بشر از تولیدات
دامپروری**

تقاضای زیاد صنعت
از مواد حاصله
دامپروری

رشد روز افزون
جمعیت و نیاز
به تغذیه کافی
دامپروری

جنبه صادراتی و کسب ارز برای
تعدادی از کشورها

ایجاد
کارخانجات
لبنیات در
کنار مراتع
دام کوچنده

توجه به اقدامات لازم برای بهبود زندگی ایلات
و عشایر در سال ۱۳۴۲ ه.ش
شورای عالی عشایر ایران

فرستادن
مامورین
سیار بهداشتی
و فرهنگی و
صنعتی به
میان ایلات

اصلاح نژاد دامها و
وارد کردن دامهای
اصیل و دورگه گیری
طبیعی

اقدامات راه عشایری
و حفر
چاههای عمیق و ایجاد
شرکتهای تعاونی
عشایری

مشکلات اساسی و سیاستگذاری های مهم نظام کوچ نشینی ایران

نبودن راهای ارتباطی کافی ایلراها
و همچنین بین مراکز بهداشتی و
اداری مناطق چادر نشینها

برخورد کوچ نشینان در هنگام
بیلاق به قشلاق و بالعکس با
مقامات صلاحیت دار دولتی

دریافت مالیات از عشایر و تغییر
شکل آن از خان به ماموران دولتی

گسترش زمینهای کشاورزی یکجا نشینان
در زمینهای مرتعی قلمرو کوچ نشینان
به جهت بکار گیری وسایل جدید و مکانیزه

زراعی

جدول مشخصات بعضی از نژاد گوسفندان کشور ایران و توزیع جغرافیایی آنها (صفحه آخر کتاب)

ردیف	نام نژاد گوسفند	جنس گوسفند	وزن بالغ به کیلوگرم	وزن دنبه به کیلو گرم	تولید شیر در ۴ ماه به کیلو گرم	پشم سالانه به کیلو گرم	هدف اصلی پرورش	محل اصلی و مکان جغرافیایی پرورش آنها
۱	ماکوئی	قوچ	۶۰-۵۵	۴	-	۲	پشمی	آذربایجان غربی، ماکو، خوی، ارومیه، میاندوآب
		میش	۵۵-۵۴	۳	۷۰-۶۵	۵/۱	پشمی	مرند، سلماس
۲	کلکوهی	قوچ	۵۴-۵۰	-	-	۲/۲- ۹/۱	پشمی	مناطق بین قم تا ورامین
		میش	۵۲-۴۸	-	-	۸/۱- ۳/۱	پشمی	

ادامه جدول مشخصات نژاد گوسفندان ایران

(شمال - مرکز - جنوب) خراسان و نواحی شرقی سیستان و بلوچستان	پشم ی	-۶/۲ ۳	-	۵/۳	-۴۷ ۹۹	قوچ	بلوچی	۳ -
	پشم ی	-۸/۱ ۵/۲	-	۵/۳	-۴۲ ۴۴	میش		
اراک، فراهان، مشک آباد، آشتیان	پشم ی	۲	-	۲	-۵۵ ۶۰	قوچ	فراهانی	۴ -
	پشم ی	۱	-۵۷ ۶۵	۳	-۵۴ ۵۵	میش		
کرمان	پشم ی	۲	-	۶	-۴۸ ۵۰	قوچ	کرمانی	
	پشم ی	۸/۱	-	۴	-۴۵ ۴۸	میش		۵ -

ادامه جدول مشخصات نژاد گوسفندان

دشت وسیع مغان اهر، مشکین شهر، سراب اردبیل، خمین	گوشتی	۲/۲	-	۴-۵/۳	۶۶-۶۳	قوچ	مغانی (شاهسو ن)	۶
	گوشتی	۶/۱	۷۵	۴-۵/۳	۶۳-۶۱	میش		
شمال استان خراسان (شامل قوچان، بجنورد، چناران، مراوه تپه) استان کردستان	گوشتی	۲	-	۷۵/۴	۵۵-۵۰	قوچ	کردی	۷
	گوشتی	۵/۱	درسه ماه -۵۵ ۶۰	۴	۵۵-۴۵	میش		
بین آوج و شریف آباد طارم، علیا، تاکستان، قز وین	گوشتی	۱	-	-	۷۵-۷۰	قوچ	شال قزوینی	۸
	گوشتی	۸۵/۰	در ماه ۱۲۰-۹۰	-	۶۹-۶۵	میش		

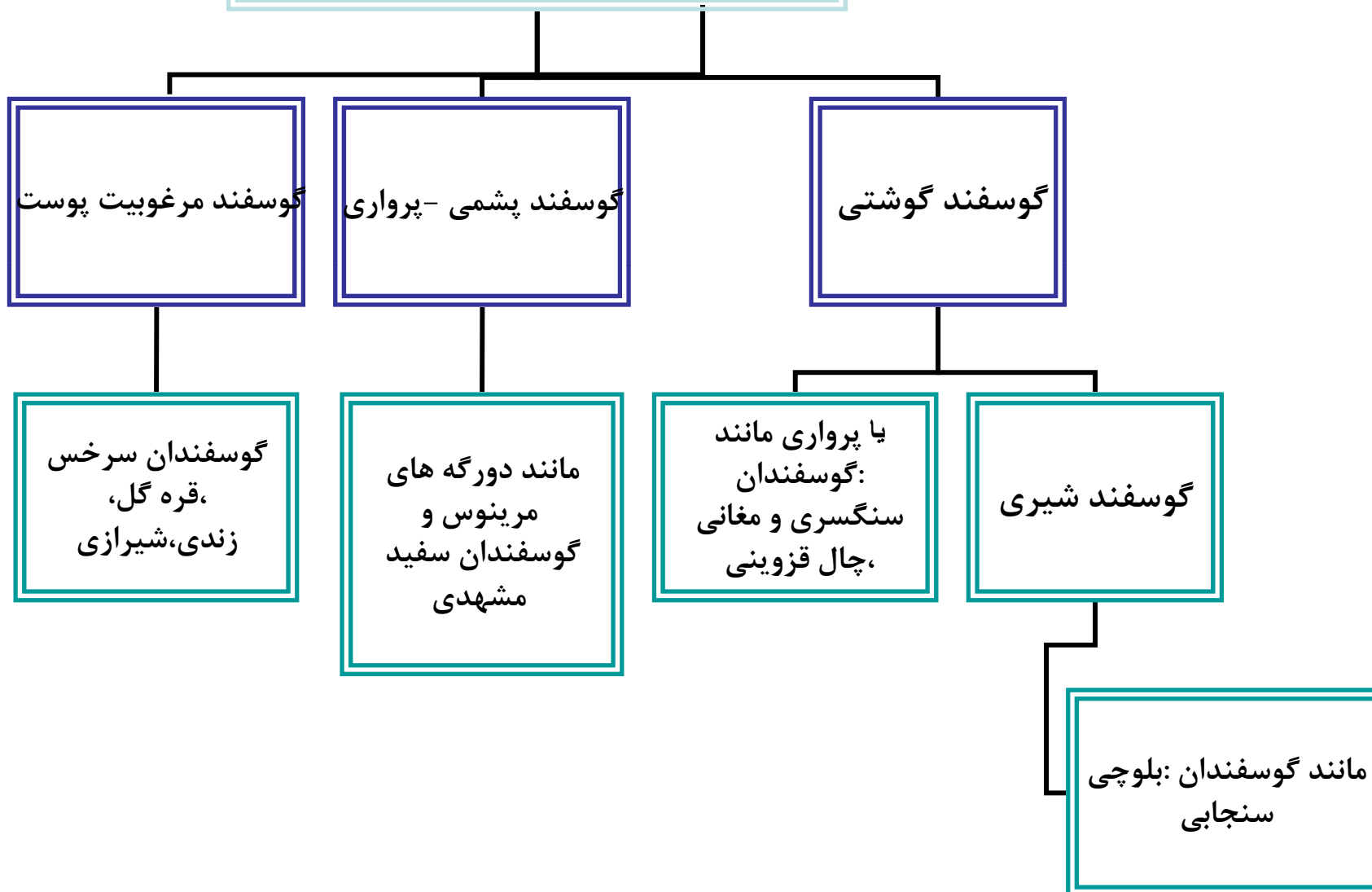
ادامه جدول مشخصات نژاد گوسفندان

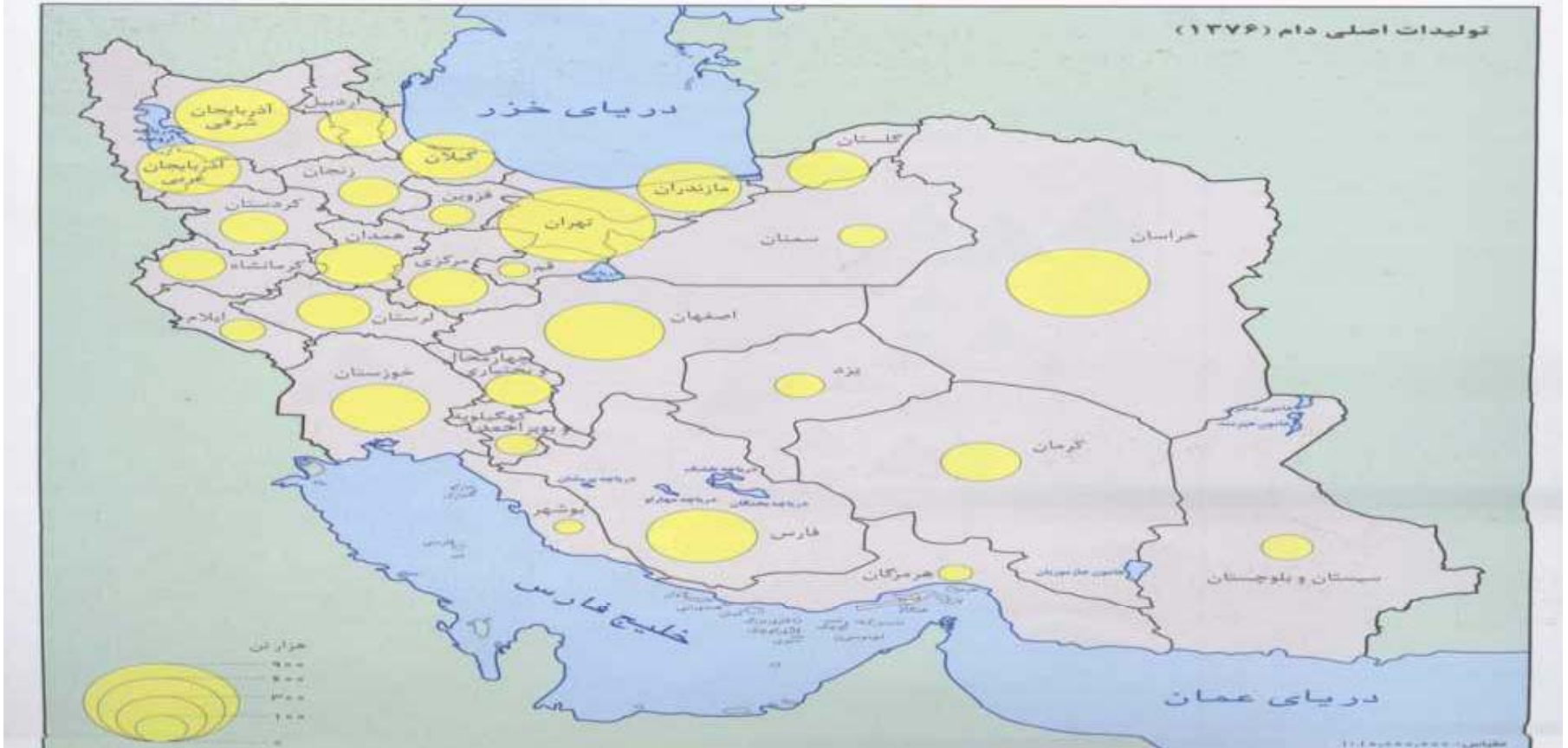
بروجرد، خرم آباد، زاغه، پل دختر، کوهدشتال یگودرز	گوشتی	۵/۲ ۳-	-	۱۰-۸	-۶۷ ۷۱	قوچ	لری	۹
	گوشتی	۳	در ۶ ماه ۱۰۰-۸۵	۸-۷	-۶۵ ۶۷	میش		
سرخس شیراز، کیویه شیراز	پوستی	۵/۳	-	۵/۲	-۶۵ ۶۷	قوچ	قره گل	۱۰
	پوستی	۲	۶۰	۲	۵۵ ۶۰-	میش		
قم، ورامین، شیراز، لرستان، باختران، کرمان ، آذربایجان	پوستی	-۱ ۲/۱	-	-	-۴۵ ۵۰	قوچ	زندى	۱۱
	پوستی	۰/۸	در هر دوره ۵۵-۵۰	-	-۴۰ ۴۵	میش		

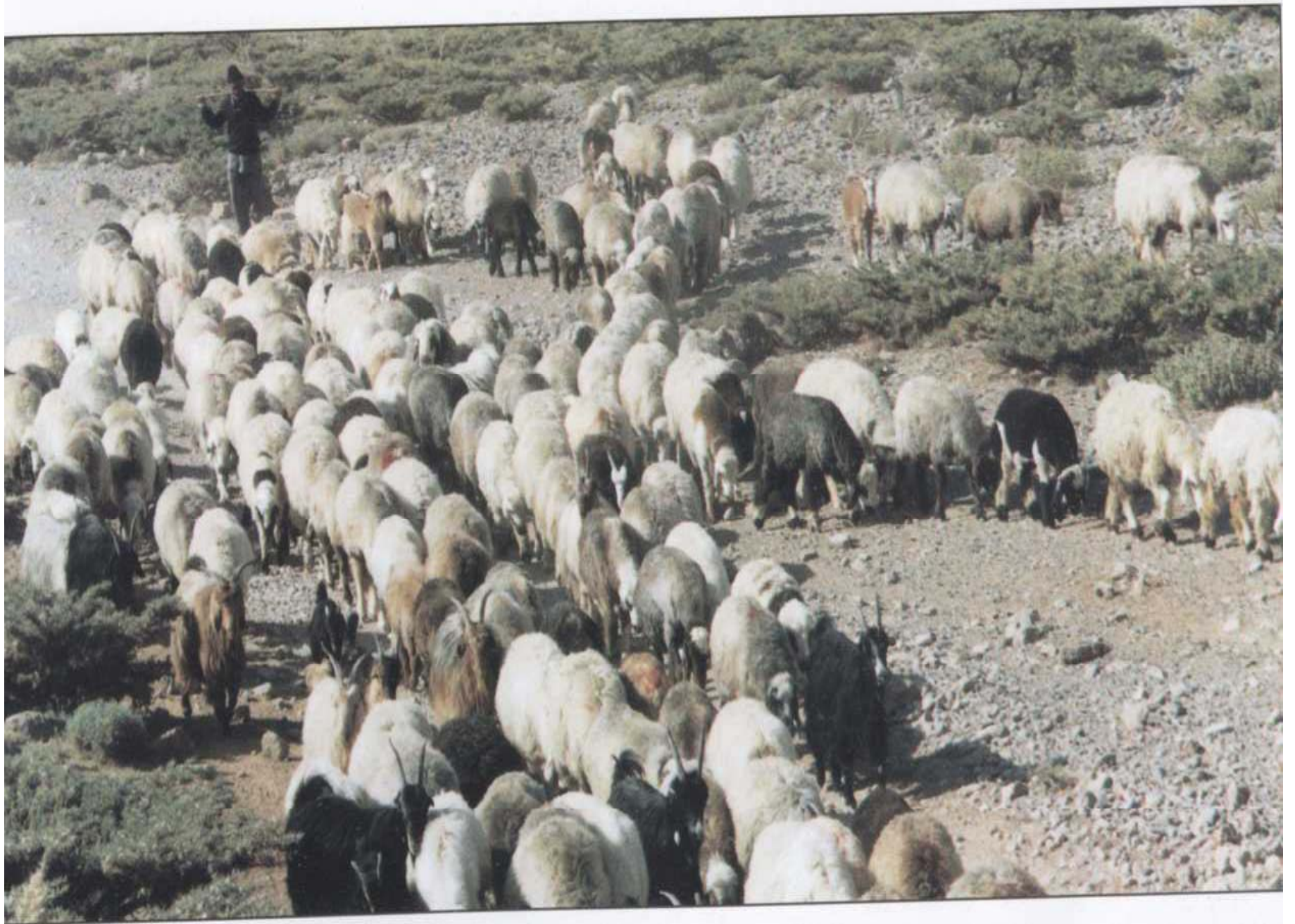
ادامه جدول مشخصات نژاد گوسفندان

سواحل جنوبی دریای خزر	-	۲	-	-	-۳۴ ۳۶	قوچ	زل	۱۲
	-	۷/۱	در ۷ ماه ۷۵	-	-۳۲ ۳۳	میش		
استانهای گیلان، ومازندران و گلستان	-	۱	-	-	-	قوچ	قزل	۱۳
	شیری	۷/۰	۱۰۰-۸۰	-	-	میش		
تبریز-مراغه- مامیانه	چند منظوره	-	-	-	۵۵-۵۰	قوچ	سنجابی	۱۴
	چند منظوره	-	-	-	۴۵-۴۰	میش		
باختران	چند منظوره	-	-	-	۵۵-۵۰	قوچ	سنجابی	۱۴
	چند منظوره	-	-	-	۴۵-۴۰	میش		

نژاد عمده دامهای گوسفند و توزیع جغرافیایی آنها

سه ویژگی عشایر کوچنده
مطابق با سرشماری
ش.۵۱۳۷۷

شیوه زندگی شبانی
یا کوچ

اتکای معاش به
دامداری

ساخت اجتماعی
قبیله ای

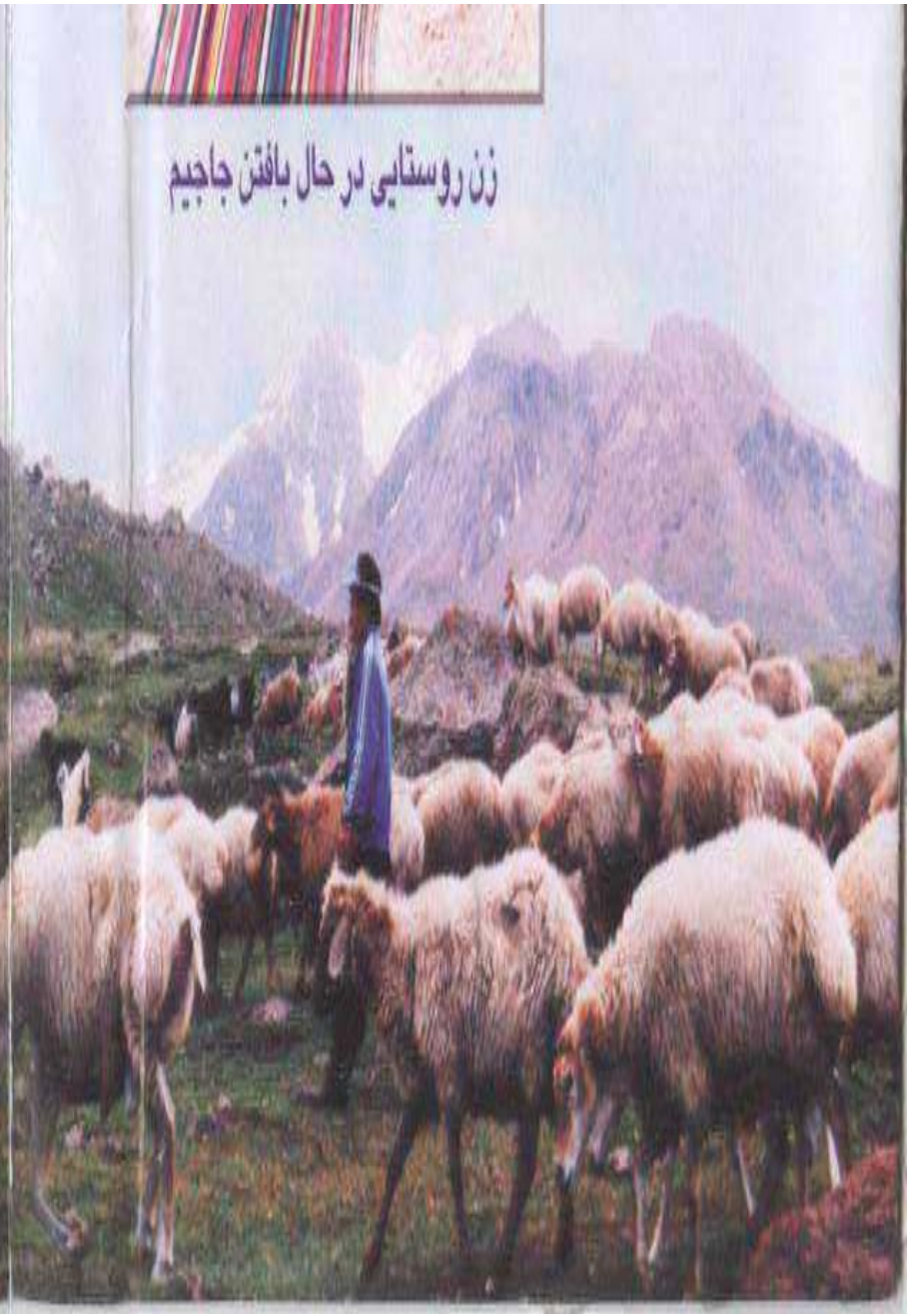
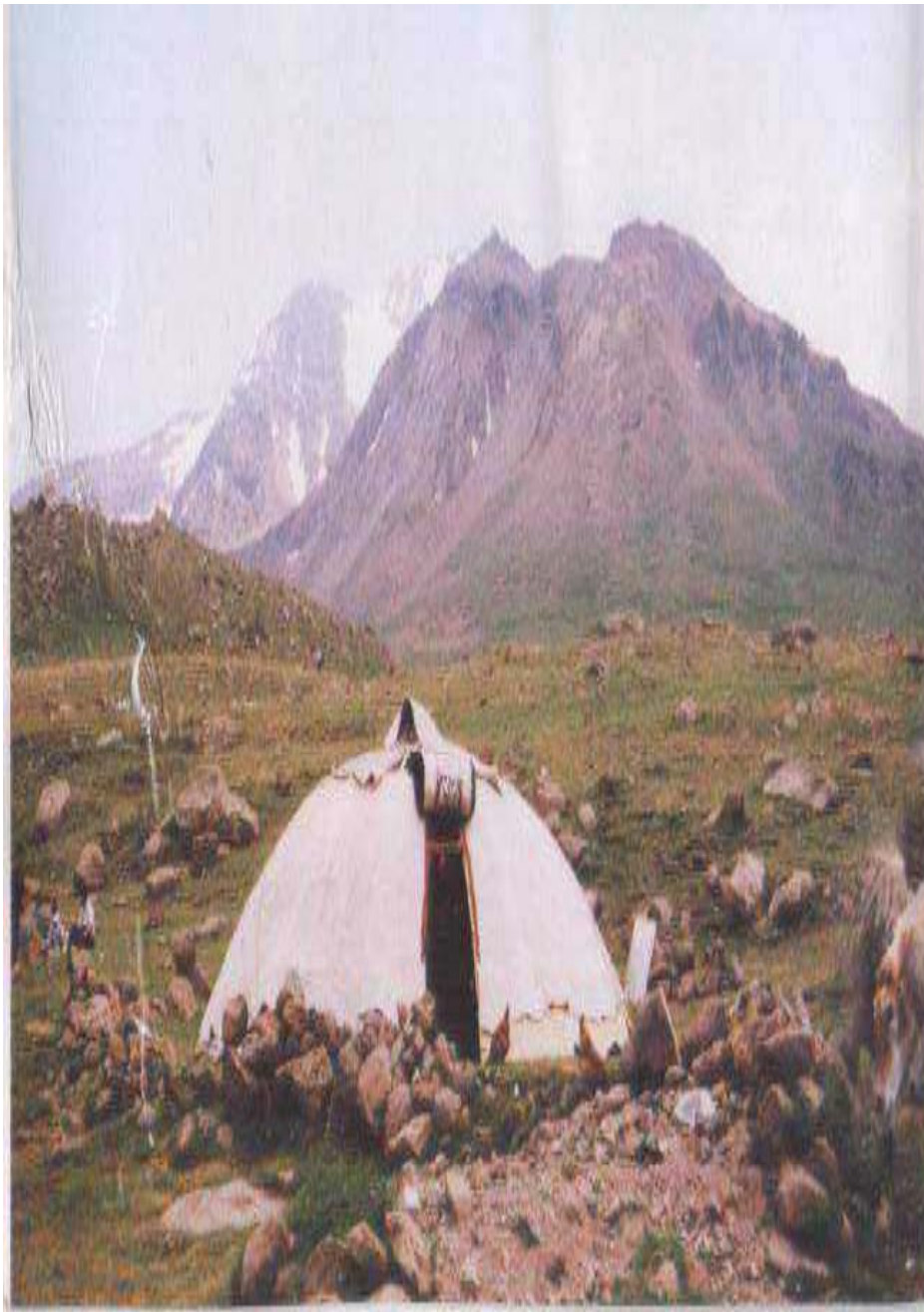
مهمترین و عمده ترین کوچ نشین ایران عبارتند از: ایل بختیاری، قشقایی، ایلسون، (شاهسون) کردی، سنگسری، لری، ترکمن، و... می باشد

ایل ترکمن

-ایل ترکمن در شمال ایران (بین استان جدید گلستان و کشور ترکمنستان) در منطقه ای بنام ترکمن صحرا بین عرض جغرافیایی ۳۶ تا ۳۸ درجه شمالی زندگی می کنند.

-این منطقه از رسوبات آبرفتی دوران چهارم (کوارتزی) تشکیل شده که جنس آن شامل رس، ماسه، مارن و... می باشد و همچنین تپه ماهورها یی به نامهای ترکی مثبت قره و تپه دیده می شوند .

زن روستایی در حال بافتن جاجیم

- خاکهای جنوب منطقه ترکمن صحرا دارای هوموس بیشتری نسبت به شمال منطقه دارا بوده که باعث پوشش گیاهی غنی و مرتع مناسب برای چرای دام می باشد.

- استان گلستان و بخصوص منطقه ترکمن صحرا(پیرامون شهرستان گنبد) دارای اقلیم خشک تر از استاهای مازندران و گیلان بوده که نتیجه آن باعث خاک نامساعد تر و پوشش گیاهی تنک تر وزندگی جانوری دیگری می باشد.

- از نظر منابع آب حاصل از نزولات جوی حدود ۴۰۰ الی ۵۰۰ میلیمتر و آبهای سطحی رود گرگان و اترک و چشمه ها و آبهای زیر زمینی متفاوت برای کشاورزی دیمی و پرورش دامها استفاده می شود.

- تنوع پوشش گیاهی موقعیت منطقه را برای دامپروری نوع گاو و گوسفند و بز و شتر و اسب مناسب کرده و بیشترین چرای طبیعی در این منطقه در فصل زمستان تا اواسط بهار می باشد

- شیب زمین در استان گلستان از جنوب به شمال و از شرق به غرب در امتداد شبکه آبها و رود هایی است که از ارتفاعات البرز شرقی و شمالی خراسان به دریا خزر (مازندران) می ریزند.

- معمولا چراگاههای تابستانی ترکمنان به سمت کوهپایه های البرز و نواحی آلمه و شرق جنگل گلستان (ارتفاعات خراسان شمالی) بوده و زمستانها در حاشیه رودهای اترک و گرگان و به سمت دریای خزر و مرکز جلگه دامها را می چرانند.

- سطح دشت منطقه ترکمن پوشیده از خاکهای قهوه ای رسوبی نسبتاً ریز بافت بوده که شرایط رویش علف و بوته ها نظیر: گیاهان چمنی و گیاهان نیمه خشک فراهم است .

- در چنین خاکی شرایط کشت غلات و از جمله: گندم و پنبه و سویا (لوبیا روغنی) و برنج و سبزیجات وصیقی جات کاملاً فراهم بوده و علاوه بر تولید مواد غذایی، مقداری مرتع مصنوعی و علوفه برای دامها فراهم می نماید. (کلش گندم+ بقایای محصولات زراعی)

- میزان بارندگی از غرب استان گلستان بسوی شرق و شمال شرقی این استان کاهش پیدا کرده و پربارانترین ماه ((بهمن)) و خشک ترین ماه سال ((تیرماه)) می باشد.

- میزان درجه حرارت یک شبانه روز و یک ماه و یک فصل و یکسال و... از غرب این استان بسوی شرق افزایش یافته و بعضی از مناطق صحرائی در تابستان به بیش از ۴۰ درجه مشاهده شده است .

- بادهای غالب این منطقه ترکمن صحرا ((بادهای مرطوب غربی)) است که در طول زمستان از غرب به شرق و جنوبشرقی می وزند و اغلب باران آور است .

- از دیگر بادهای منطقه ((باد سرد و خشک شمالشرقی)) است که از سیبری به این منطقه نفوذ کرده و فاقد رطوبت بوده و در محل بنام ((شرتییک)) معروف است .

- شرایط رویش گیاه در بخش‌های مختلف دشت استان گلستان فصلی بوده و محدودیت آب و گیاه و سرما و گرمای متناوب از قدیم الایام عشایر ترکمن را مجبور به حرکت و جابجایی یا بیلاق و قشلاق می نمود .

- امروزه ترکمنها به جای حرکت فصلی، سکونت دائمی اختیار نموده که نتیجه آن اجرای ((برنامه های اسکان اجباری)) در گذشته و از طرفی موقع مناسب زراعی دشت که زراعت و روستا نشینی را تقویت می کند.

رودهای دائمی و مهم سطح دشت استان گلستان (گرگان و دشت)

طول رود خانه به کیلومتر	بهره برداری اقتصادی و اهمیت آن	حوضه آبریز	سرچشمه	نام رود خانه
۳۰۰	عمق زیاد، امکان استفاده با سد و تلمبه، آب گل آلود آب آشامیدنی و زراعت و دامها	دریای خزر	کوه آلاداغ	رود گرگان
۵۰۰	مرز ایران و ترکمنستان، مشروب کردن اراضی ایران و ترکمنستان، زمینهای حاصلخیز	دریای خزر	کوه هزار مسجد	رود اترک
۸۰	جذب رودهای کوچک دیگر، برای آشامیدنی و حاصلخیز نمودن خاک	دریای خزر	کوههای شرقی گرگان	رود قره سو

پوشش گیاهی دشت ترکمن در ارتباط
مستقیم با عملکرد پدیده های آب و هوایی،
ارتفاع از سطح ژئوئید، موقع جغرافیایی
و خاک منطقه بوده و در این میان خاک
،درجه حرارت ،رطوبت از مهمترین عوامل
تعیین کننده در نوع و زمان رشد گیاهان
منطقه بشمار می رود .

- از طرفی نوع علف در تعیین نوع
دام و جانوران گیاهخوار نیز موثر می باشد .

-تنوع دامهای منطقه نسبت به بخشهای مرکزی و غربی جلگه های خزری بیشتر بوده، شیر، گوسفند، بز و گاو در این محدوده که از شرایط اقلیمی نیمه مرطوب الی نیمه خشک تبعیت می کنند، قابل تربیت و بهره برداری هستند

- از نظر نوع پوشش گیاهی این منطقه شباهت زیادی به دشت مغان (شمال استان اردبیل) داشته و دارای همان شرایط اکولوژیکی می باشد.

ویژگیهای انسانی منطقه ترکمن صحرا و اقوام ترکمن:

- وجه تسمیه واژه ترکمن = در زبان چینی ((توکومونگ)) و در کتاب مقدس ((غزان)) خوانده می شد،

((اوغز-OGHOZ)) اقوامی بودند که همزمان با حمله چنگیز در حوضه وسیع از ترکستان و دشت قبیچاق می زیستند .

- واژه ترکمن مرکب از اسم خاص ((ترک-TURK)) و پسوند ((من-MAN)) است و این چادر نشینان مخصوصا خود را ((ترک)) می خوانند.

- مختصری از جغرافیای تاریخی =

ترکمنها مهمترین اقلیت جمعیت و مشخص ترین گروه نژادی منطقه بوده و از آسیای مرکزی به ایران مهاجرت نموده اند . علل این حرکتها ، خشکی و فقر محیط و شیوه معیشت دامپروری آنان و یافتن بهترین مراتع برای دامهای رو به افزایش و وقوع خشکسالیهای شدید و... دانست

-طوایف ((اوغز)) oghoz حرکت خود را از آسیای مرکزی بسوی غرب آغاز کردند و گروه دوم این طوایف در سال ۴۴۰ ه.ش به ایران رسیدند و تحت فرمانروایی خاندان سلجوقی بودند که نخستین امپراطوری ((ترکمانان)) را ایجاد کردند

- بیشتر این گروهها هنگام حمله سلجوقیان ،مغولان، و تیموریان به ایران آمده و به همراه سلسه های ((آق قویونلو)) و صفویه به این منطقه مهاجرت کردند.

- شاه عباس صفوی جهت جلوگیری از هجوم ترکمنها و اقوام ترک از سرحدات شمالی، عده ای از قبایل کرد را به این محدوده و بخصوص بجنورد کوچ داده و اغلب ساکنان منطقه کرد هستند

- نادرشاه افشار نیز چندین گروه از ایلات منطقه را جابجا نموده و بعد از مرگ نادر و اغتشاشات بعدی آن، آغا محمد خان قاجار در متحد ساختن و اطاعت در آوردن روسای ایلات، سلسله قاجاریه را بنیان نهاد.

- از ۱۰ طایفه مهم ترکمن تنها ۳ طایفه در محدوده ایران (استان گلستان) و ۷ طایفه دیگر در خاک کشور ترکمنستان و فدراتیو روسیه مستقرند

- در منطقه ترکمن صحرا اولین یکحانشینی قبایل ترکمن ها که قبلا کوچ نشین بودند بوقوع پیوسته و آمار اطلاعاتی را که در رابطه با این ایل ارائه می دهند متفاوت می باشد. ایل ترکمن در قرن نوزدهم میلادی پرجمعیت و دارای خانوارهای زیادی بوده است.

**میزان جمعیت شهرستانهای
ترکمن صحرا سال ۱۳۶۵
ه.ش کل جمعیت دشت ترکمن ۹۸۴۳۲۱ نفر**

شهرستان بندر ترکمن
۹۵۷۰۳ نفر

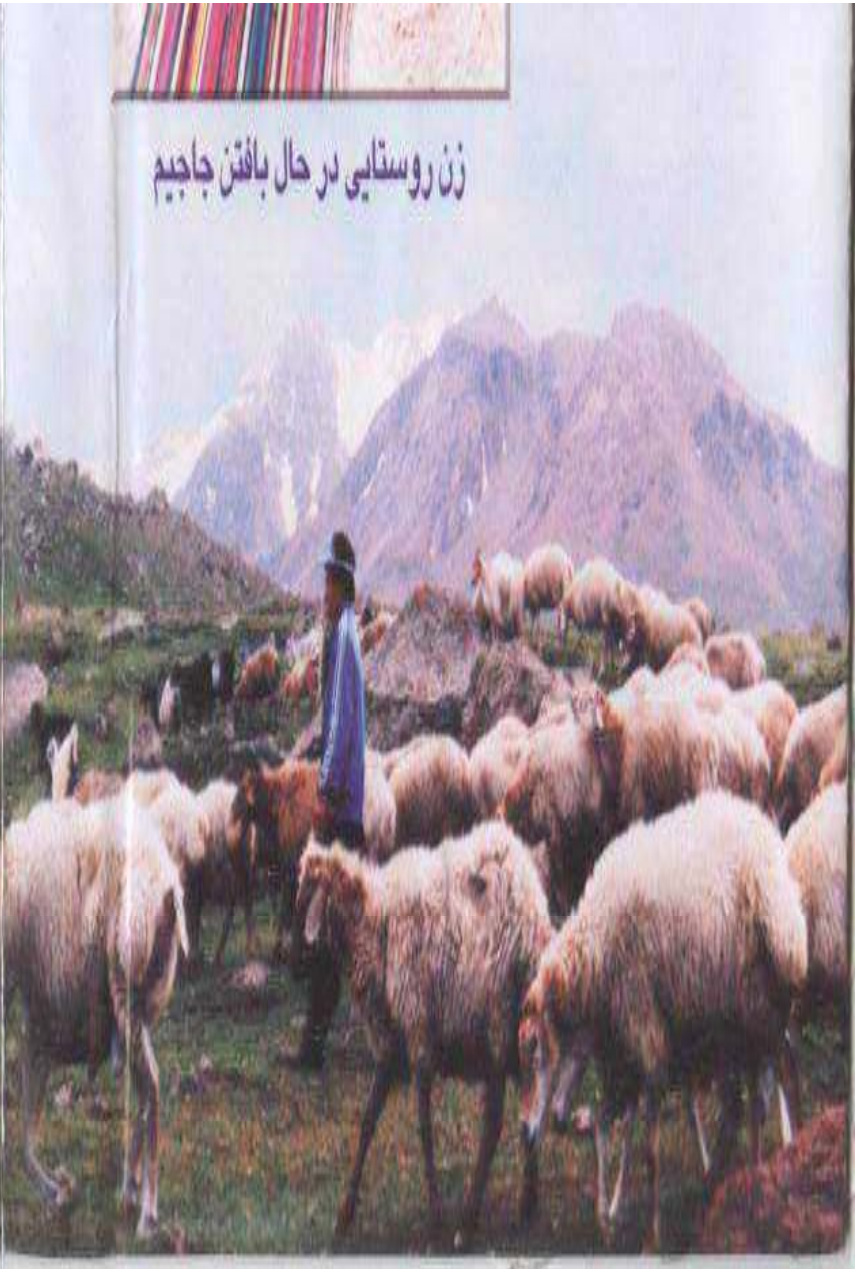
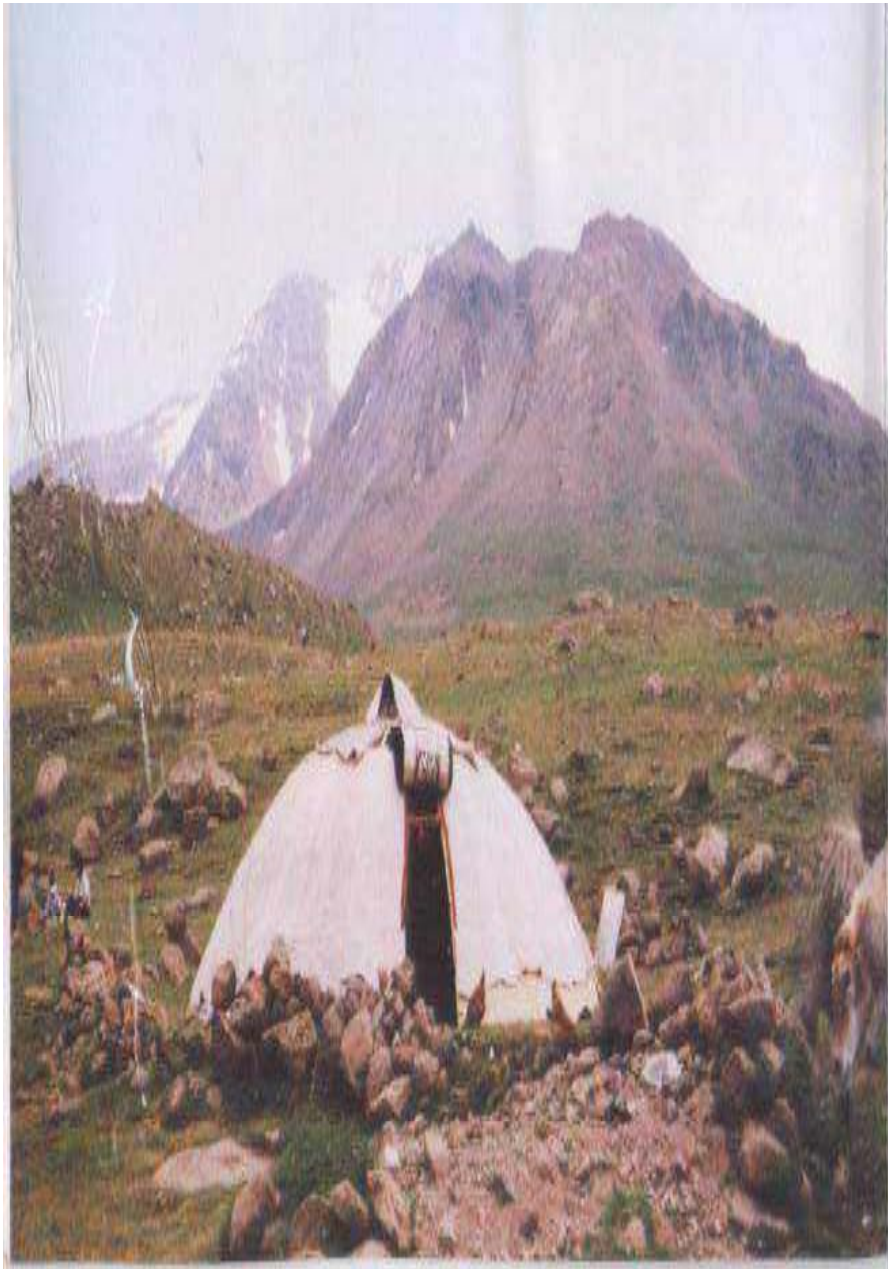
۷/۹ درصد کل جمعیت منطقه

شهرستان گرگان
۳۵۳۸۴۳ نفر

۳۶ درصد کل جمعیت منطقه

شهرستان گنبد
۵۳۴۷۷۵ نفر

۳/۵۴ درصد کل
جمعیت منطقه

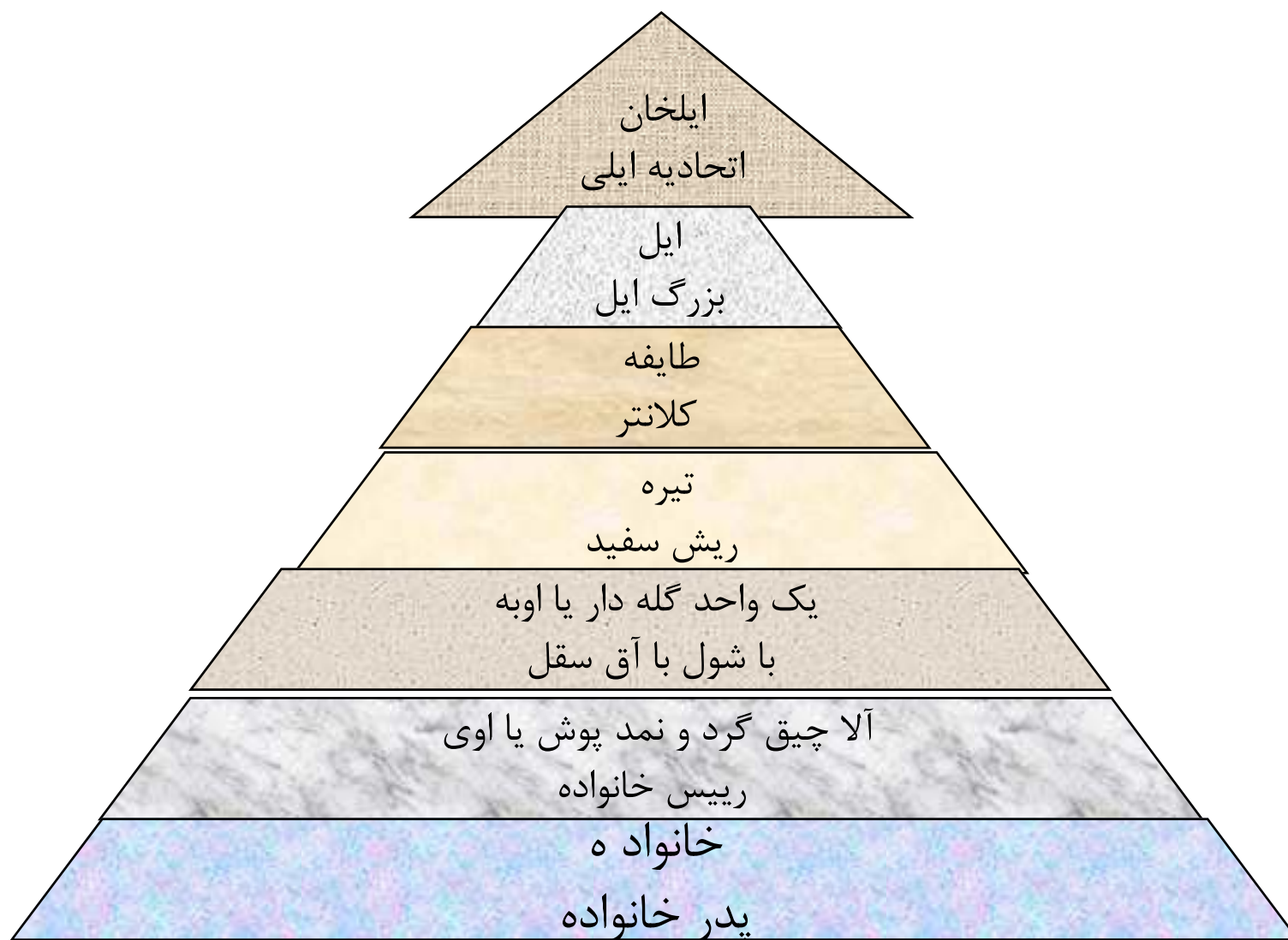
زن روستایی در حال بافتن جاجیم

سازمان ایلی و تشکیلات اداری ترکمنها:

- در گذشته اساس زندگی ترکمنهای گرگان و دشت بر پایه دامپروری متکی بود که به اقتضای آن ناگریز بودند نیمی از سال را درییلاق (سردسیر) و نیمی دیگر را در قشلاق (گرمسیر) بسر ببرند.

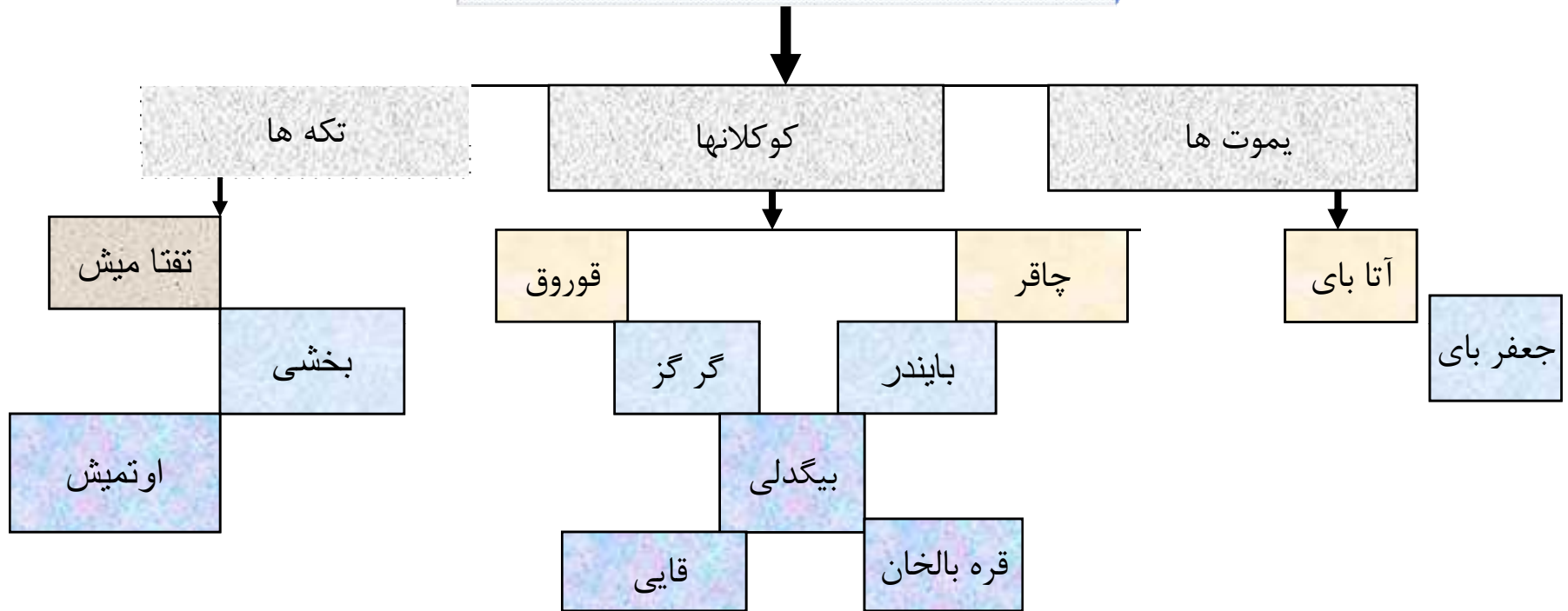
- اوی - oy یا خانوار = هر یک از خامواده های ترکمن در یک آلاچیق گرد و نمند پوش بسر می برند.

- اوبه - obe یا یک واحد گله دار = تعداد آلاچیقهایی را که در کنار هم قرار داشته و دامهایشان برای چرا (تعریف) در یک یا چند گله جمع می شوند.

نمودار سازمان ایلی و تشکیلات اداری ترکمنها در گذشته

طوایف عمده ترکمنهای ایران

- تیره های جعفر بای در ناحیه دشت گرگان
(گمیش تپه، بندر ترکمن، خواجه نفس و حوالی آق
قلا) و تیره های آتابای در اطراف آق قلا و شرق
و شمال گنبد زندگی می کنند.

- طوایف گوکلانها در شمال گنبد و بخشی از
بجنورد سکنی داشته و به کار کشاورزی و دامداری
می پردازند. علاوه بر آن به پرورش زنبور عسل
و کرم ابریشم و ابریشم بافی می پردازند.

- اکثر طوایف تکه ها در کشور ترکمنستان زندگی
می کنند.

- نژاد و خصوصیات جسمانی ترکمن ها = آنان از طوایق واقوان ترک و مغول میباشند که سابقه زیست آنها یه چند هزار سال پیش در آسیای میانه و ترکستان و تاحوالی دریاچه آرای می رسد .

- ترکمنها جزء نژاد زرد بوده و دارای ویژگیهای جسمانی : صورتی گرد و پهن ، چشمهای مورب و تنگ ، سر و صورت کم مو با رشد ضعیف پیاز موی سر و بدن ، اغلب خشم و جدی و فعال ، مهمان نواز و خونگرم ، قد و اندام متوسط و لاغر اندام و..... می باشند.

زبان ترکمنی جزء زبانهای ترکی که از شاخه های ترکی آغوز (غربی) است و به زبان آذری شباهت دارند. در مرکز دشت و گنبد قابوس اهالی به سه زبان ترکمنی - ترکی - فارسی صحبت می کنند.

- هر یک از طوایف ترکمن بنا به مناطقی که در آنجا زندگی می کنند دارای لهجه های مخصوص بخود هستند.

بیشترین اختلاف در گویش بین دوطایفه یموت و گوگلان دیده می شوند.

تأثیر چند عامل انسانی در نوع لباس و پوشاک ترکمنها

رفع نیاز به انواع پوشاک
جهت فرار از سرما و گرما
و لباسهای رنگارنگ

تولید مواد اولیه بافت پارچه
و پوشاک نظیر: مو، پشم،
پنبه، پارچه ابریشمی

مسائل قومی و فرهنگی همراه
با شکوفایی استعداد و سلیقه ها

-غذای روز مره مردم ترکمن معمولا از موادی است که در اطراف وفعالیت آنان فراهم می شوند و معمولا سالم و ساده می باشند . غذای آنان نان آردگندم تولیدی ،برنج و سبزیجات ،گوشت گوسفند و ... است

- ترکمنها در فواصل مختلف در محلهایی به نام ((اوبه یا آبادی)) سکونت اختیار می کنند و قبلا در زیر چادرهایی به نام ((الاجیق)) زندگی می کردند.

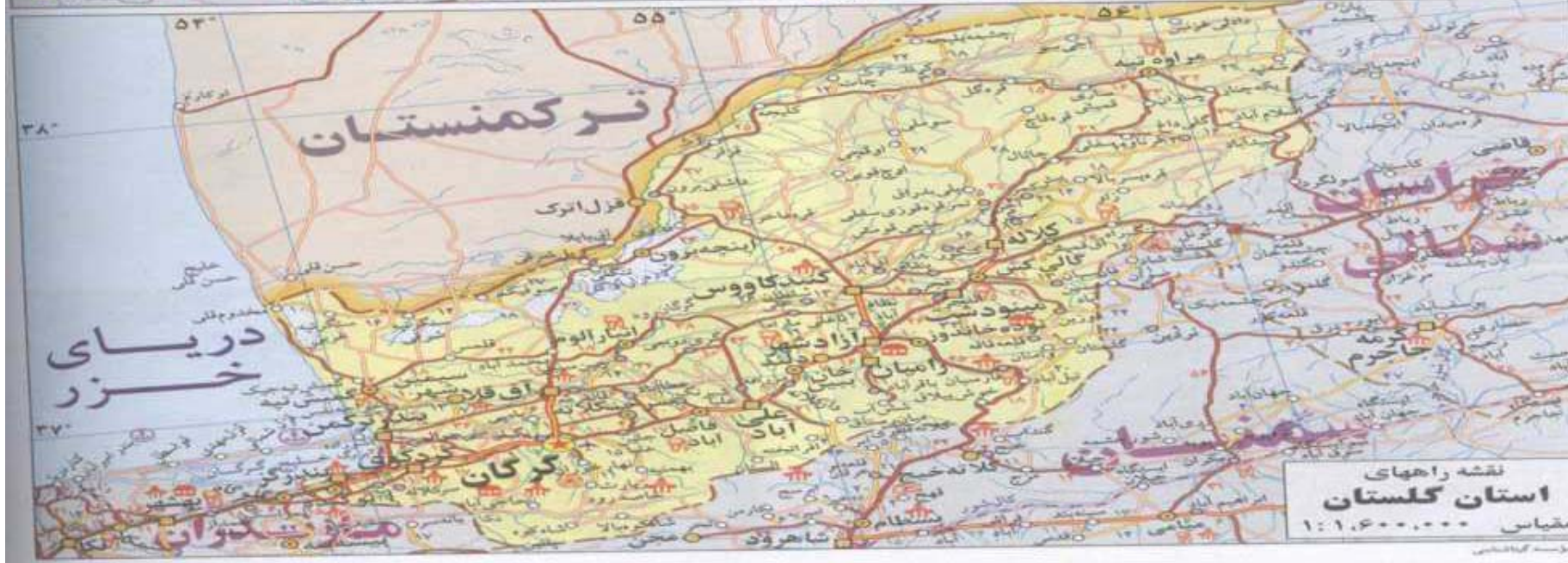
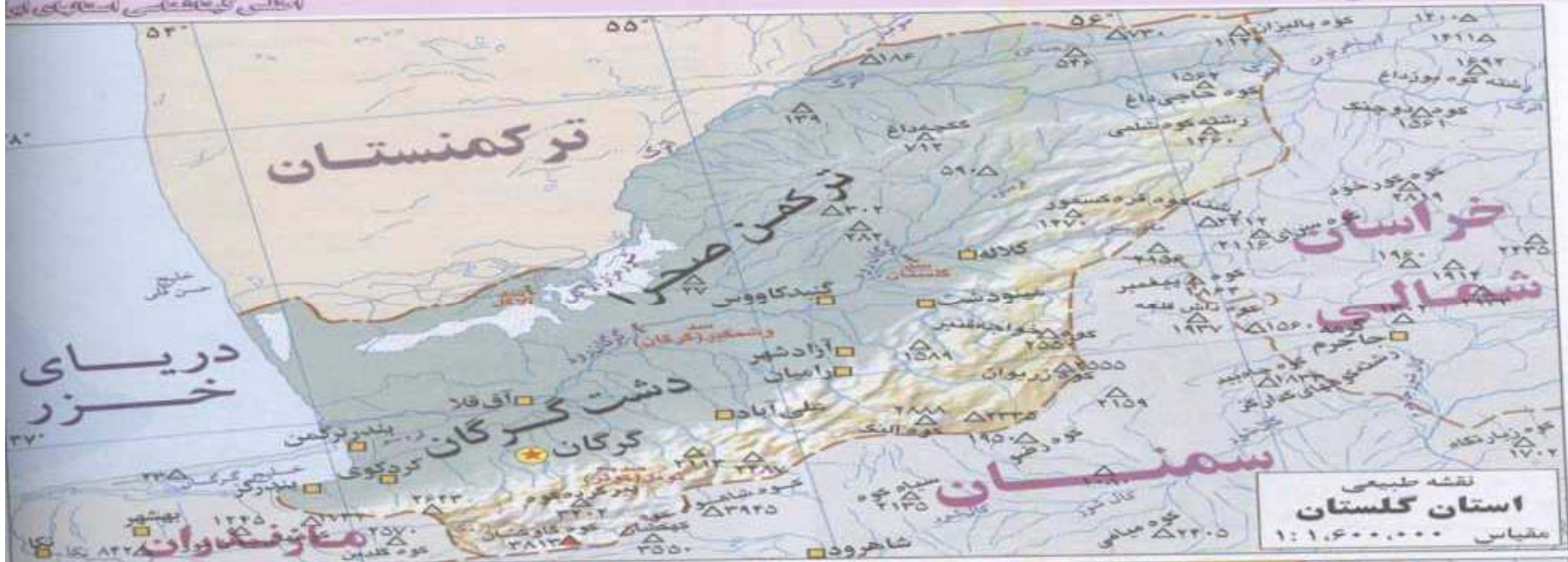
- مواد اصلی تشکیل دهنده آلاچیق ها عبارتند از :
نی ، چوب ، موی بز ، پشم گوسفند ، وبه
مقدار کم یال دم اسب می باشد
- در زمان کنونی بخاطر تحولات فرهنگی و
اقتصادی در منطقه ، مردم تقریباً چادر نشینی را
رها کرده وبه مراکز ثابت روستایی وشهری
گرایش پیدا کرده اند
- سال ۱۳۵۵ تقریباً ۶/۵ درصد از کل
مساکن ترکمتنها را ((چادر و آلاچیق))
تشکیل می داد.

**- بعضی از مهمترین محلات استقرار ترکمنها در منطقه عبارتند
از:**

۱- روستای احسن قره خوچه از دهستان
گوکلان واقع در جنوبغربی کلاله

۲- آجی سو واقع دربخش مرکزی گنبد کاووس .

۳- چاقلی ،تازه آباد شمال گمیشان ،سنگر تپه
،روستای آبادان تپه و غیره .

جدول خلاصه ای از مشخصات محدوده دشت ترکمن صحرا

نام مکان	آب و هوا	ساکنان اصلی	طوایف عمده	شغل و فعالیت اصلی
بندر ترکمن	معتدل و نیمه خشک	ترکمنها	جعفر بای	زراعت، صید ماهی، قالببافی
گمیشان	معتدل نیمه خشک	-	-	زراعت گندم، پنبه و قالببافی، گوسفند پروری، تولید لبنیات
آبادان تپه	معتدل	ترکمن نشین	-	زراعت و گله داری ثابت و متحرک

ادامه جدول (خلاصه ای از مشخصات محدوده دشت ترکمن صحرا

زراعت، برنج ، گندم، گاوپروری وگوسفند پروری	-	-	معتد لو بارن کافی	گنبد قابوس
زراعت ، غلات، پنبه، قالیچه، گ لیم بافی، نمد مالی	-	-	کوهستانی معتدل	مراوه تپه
برنج، توتون، پارچه ابریشمی، چادر شب بافی	-	-	نیمه خشک	مینودشت
زراعت ، دامداری، پارچه بافی ابریشمی	-	-	معتدل وسردسیر	گوکلان

انواع دام و دامپروری در استان گلستان (منطقه ترکمن صحرا):

– این منطقه برای تربیت انواع دامها بسای مناسب بوده، زیرا انواع مراتع و جنگلها، آب فراوان، اقلیم ملایم، و باعث منطقه مهم عشایری دامی و زراعی قلمداد گردد

- چون سطح کشت زراعی و اراضی در این منطقه روبه افزایش است و این جنبه اقتصادی وبا صرفه تر از دامداری داشته و جهت احیا مراتع طبیعی دام از طریق حفاظت و توسعه مراتع تلاش بعمل آید.

۲- شتر بلوچی

نژادی است گوشتی-پشمی، که به رنگهای قهوه‌ای تیره و حنایی دیده می‌شود.

اروانه کویر مرکزی

۳- شتر کویر مرکزی

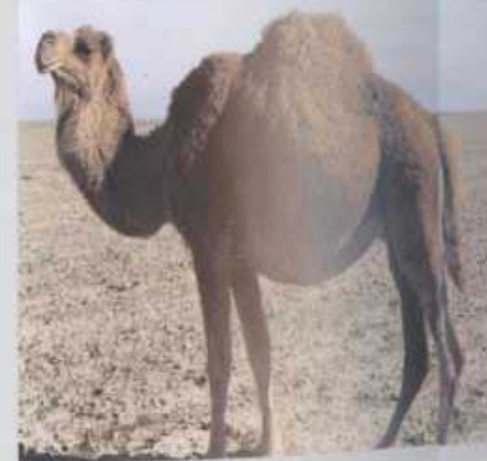
نژادی است گوشتی-پشمی، با اندام متوسط، سر و گردن کوتاه، رانوها کشیده، فرق سر گرد و خمیده، لب بالا آویزان، چشمها فرو رفته، گوشها کاملاً کوچک، بدن به رنگ قهوه‌ای روشن، خاکستری سیاه و سفید بوده و موهای بدن بسیار نرم و پشمی می‌باشد.

لوک کویر مرکزی

۴- شتر ترکمنی

نژادی است شیری با تولید ۱۸۰۰-۱۵۰۰ لیتر در یک دوره شیردهی. شکم بزرگ و برآمده، گردن دراز، سر کشیده، پاها دارای ارتفاع متوسط، کف پاها بزرگ، پستانها بزرگ و حجیم و کوهان گرد می‌باشد.

۵- شتر جماز

نژادی است با اندام کشیده و ظریف و مستعد سوارکاری. پوست نازک، موها کوتاه و فشرده، رنگ بدن متنوع و ممکن است خاکستری یا سفید باشد، پاها بلند، استخوانها قوی و در عین حال ضخیم نیستند.

-تشویق دامداران در کنار کارزراعت و توسعه
اراضی زراعی جهت پرورش انواع دام از اهمیت
خاصی برخوردار بوده و اگر منظور استفاده از
گوشت دام گوسفند است به پرورش و پرواربندی
گوسفندان فربه همت گماشت، و اگر استفاده از
شیر و پشم دامهاست در اصلاح نژاد آنها اقدام لازم
انجام گیرد

- دامهای عمده منطقه عبارتند از : گوسفند
، گاو، اسب، بز، شتر و ... که در این بین گوسفند و
گاو اهمیت اقتصادی و تربیت آنها عمومیت دارد .

انواع نژاد گوسفند در ترکمن صحرا

گوسفند کم چرب و کم دنبه
بنام ارک ترکمنی

کیفیت گوشت
بسیار مرغوب
این نژاد در مقابل
گرما و سرما و
بدون آب مقاوم
است

گوسفند بدون دنبه ایرانی
به نام زل

کیفیت پشم و گوشت
آن متوسط و بیشتر
در بخشهای
جنگلی جنوب
پرورش
داده می شوند

گوسفند دنبه دار بومی به نام
چاروای آتابای

در قسمت شمال
منطقه
و حوالی رود اترک
جایی که آب
و هوای
آن نیمه خشک باشد

تعداد دام‌های موجود در گرگان و دشت
(استان گلستان کنونی) بیش از یک میلیون راس
بوده که اکثر آنها را گوسفند و بره تشکیل
می دهند

- بز در این منطقه دربین گله های گوسفند
دیده می شوند و اغلب در منطق کوهستانی
بدلیل تولید شیر روزانه پرورش داده می شوند
تعدادی گاو میش در اطراف رود گرگان
و شالیزارها و مراتع باتلاقی و لجنی دیده می شوند.

گاو نیز در تمام نقاط ترکن صحرا نگهداری می شوند، بعد از مکانیزه شدن کشاورزی، پرورش گاو بصورت سنتی از رونق افتاده و بیشتر گاو‌داری نیمه صنعتی و صنعتی در این منطقه گسترش یافته است.

- مراتع گاوی که عبارتست از : چمنزارها و اراضی آبگیر و علفی در تمام منطقه و بویژه جنوب و غرب آن گسترده شده و شرایط برای نگهداری و پرورش گاو نیز مهیا می باشد.

-اسب های ترکمنی در تمام ایران و جهان معروف بوده و موطن اصلی آنها دشت گرگان می باشد .

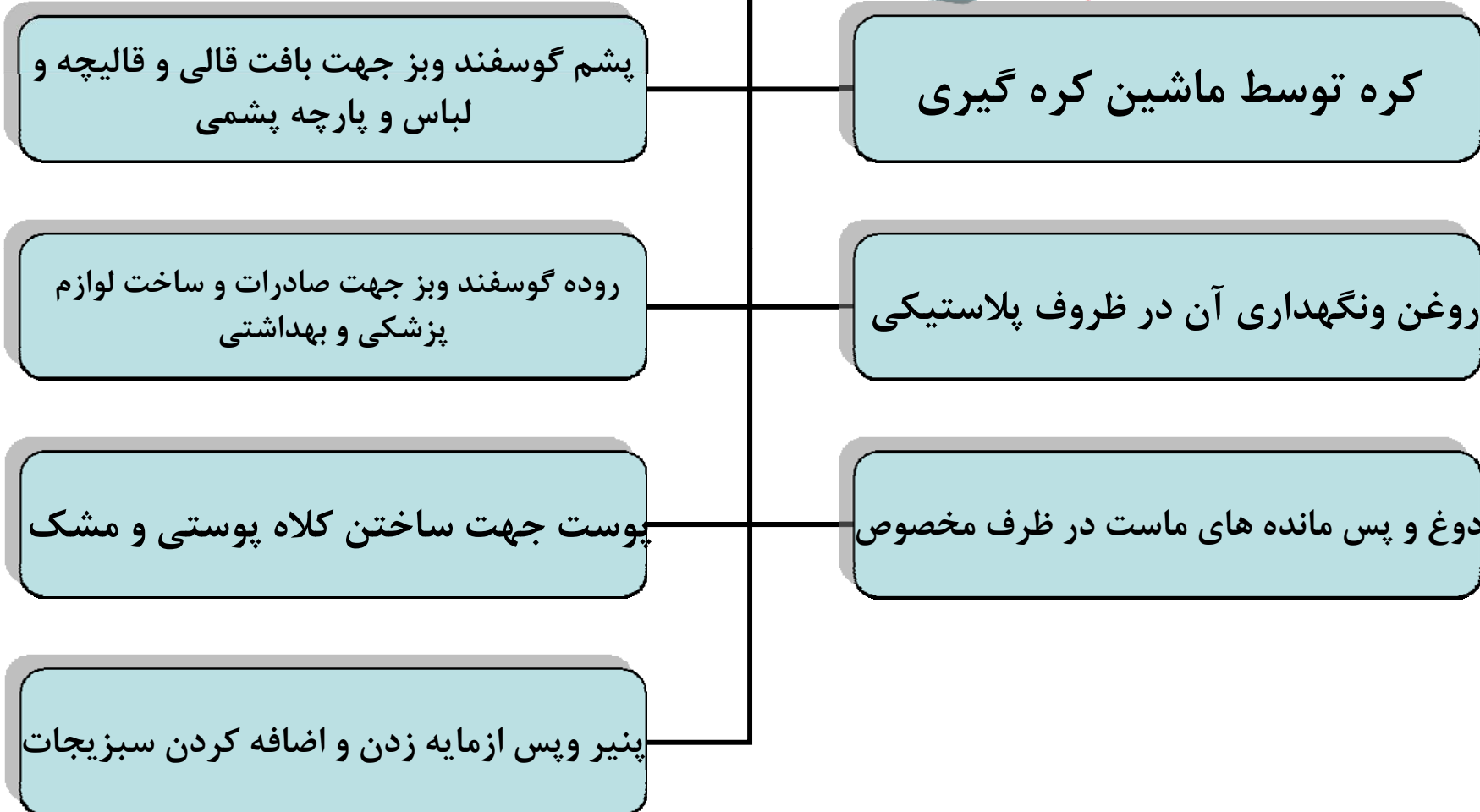
این اسب نژادی تندرو ،نیرومند، با جثه ای قوی و سری کوچک و ... بوده و ترکمنها در پرورش و تربیت آن مهارت کاملی دارند .

-پرورش اسبهای این منطقه دونوع هستند: یکی اسبهای بارکش که بدلیل ماشینی شدن ارتباطات اهمیت خود را از دست دادند، دوم اسبهای سواری یا (اسب نژاد اصیل) جهت مسابقات اسبدوانی و با معیار علمی تربیت می شوند.

محصولات عمده دامی و بازار فروش آنها در ترکمن صحرا:

- امروزه بدلیل یکجانشینی کوچندگان ترکمن و دامهایی نظیر گاوهای شیری جهت تولید شیر روزانه و بیشتر مصارف داخلی و یا کارخانه فرآورده های لبنیاتی فرستاده می شوند، دامهای دیگری نظیر گوسفند و بز که اغلب بصورت متحرک و توسط چوپانها تربیت می شوند، جهت جلوگیری از فاسد شدن شیر آن را تبدیل به فرآورده های لبنی کرده و اغلب به شیوه سنتی انجام شده و سرانجام بصورت انبوه در بازارهای محلی و نقاط شهری بفروش می رسانند.

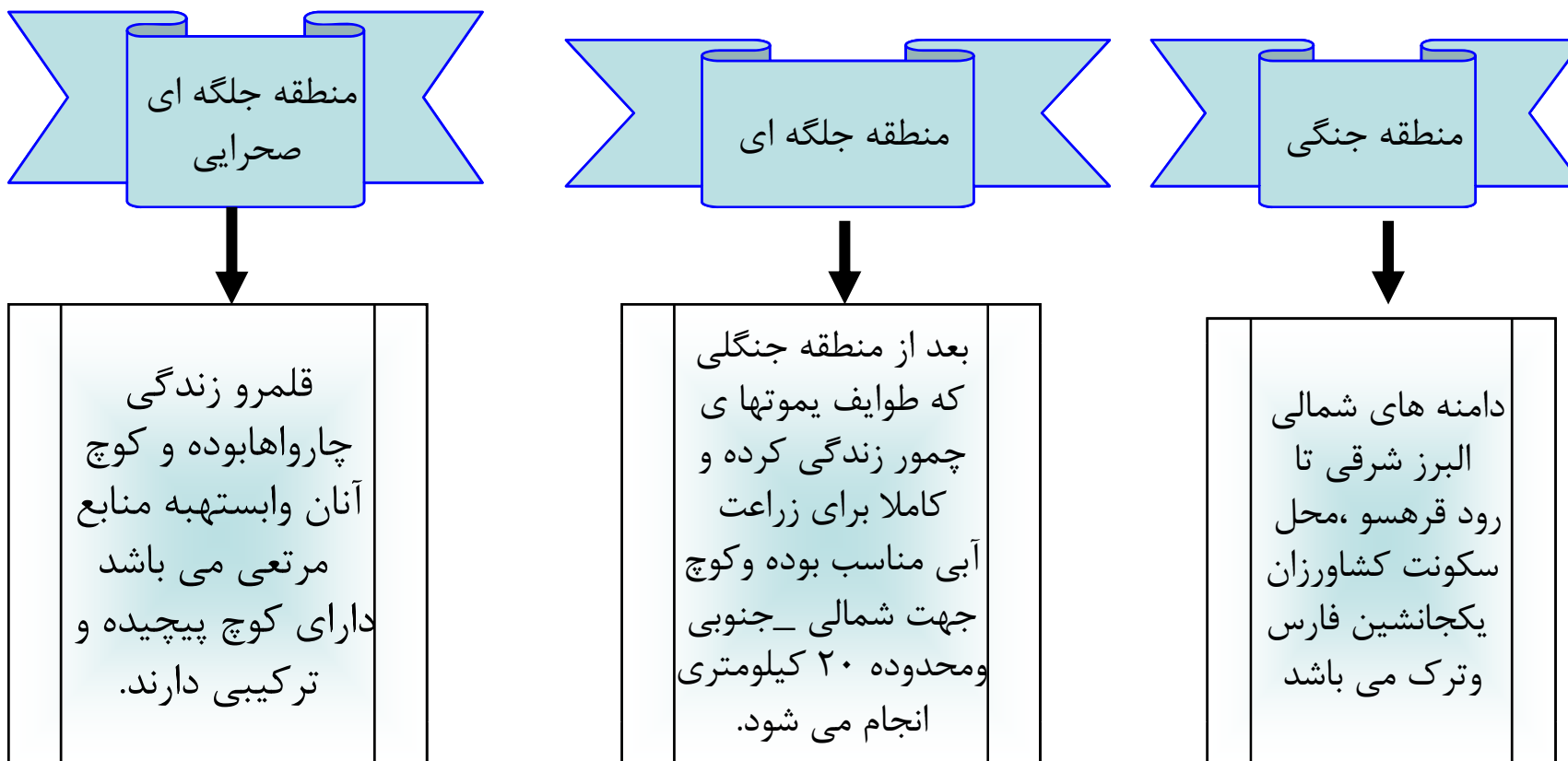
محصولات و فرآورده های دامی جهت عرضه به بازار توسط کوچ نشینان ترکمن

-در رابطه با ((بیلاق و قشلاق)) کوچ نشینان ترکمن
بدلیل شرایط آب وهوایی وپوشش گیاهی نسبتا
یکنواخت و همچنین فقر اقتصادی ،اختلافات مرتعی
ومحلی ،با صرفه نبودن اقتصادی ،عوامل جغرافیایی
و سیاست یکنواخت اسکان اجباری و
دامداری بصورت نیمه کوچرو در منطقه گرگان و گنبد
و غالباً بصورت افقی انجام می گیرد

- تحرک و کوچهای آنها کوتاه مدت و چند
روزه وحتى چند ساعته انجام گرفته و درعین حال نیمه
ساکن هستند و به کار زراعت و صید ماهی نیز
می پردازند.

تشخیص سه منطقه اکولوژیکی در ترکمن صحرا از جنوب به شمال

انگیزه کوچ تر کمنهای گرگان و دشت :

-در جوامع کوچ نشین علت و انگیزه کوچ و جابجایی را عوامل اقتصادی و جغرافیایی و بهره مندی از مراتع و شرایط مطلوب تر آب و هوایی بیان می کنند .

- ویلیام آیرونز-w.ironس با استدلال ثابت کرد که کوچ ایلات تموت جنبه سیاسی داشته و از آن بیشتر جهت حفظ استقلال سیاسی غیر رسمی خود در مقابل تلاشهای مقامات حکومتی و تداوم اثبات مبتنی بر غارت ساکنین یکجا نشینان ولایت استفاده می کردند.

-از بررسی شرایط محیطی و اقتصادی ((طوایف چمورها)) چنین بیان می شود که در شرایط سنتی برای آنها امکان اختیار کردن زندگی نیمه ساکن و مراحل بعدی زندگی کاملا ساکن وجود داشته است .

-برای ((طوایف چارواها)) مقداری تحرک لازم بود ولی این تحرک را با الگوی سکونت نیمه ساکن تطبیق داد.

- ترکمن ها سوارکاران قابلی بودند واسبان بسیار خوبی داشتند و این عامل باعث آمادگی نظامی و دفاعی در مقابل یکجا نشینان و نیز قشون دولتی و حکومت مرکزی زمان پهلوی شدند.

-اراضی منطقه گرگان ودشت بسیار حاصلخیز بوده (بغیر از اراضی جنوبی رود اترک که تا حدودی شور می باشد) و در تمام منطقه آثار رزاعت و آبیاری دیده می شوند .

- بدلیل برخورداری از شرایط مساعد زراعی تقریلا تمام محصولات مناطق نیمه خشک تا نیمه مرطوب براحتی در آنجا قابل کشت می باشد از جمله : گندم و جو ، برنج ، پنبه ، انواع سبزیجات ، صیفی جات ، دانه های روغنی سویا و آفتابگردان و توتون و تنباکو ، گیاهان علوفه ای ، درختان میوه و مرکبات و هستند.

- صنایع دستی بعنوان مکمل فعالیتهای اقتصادی عشایر و در سالهای اخیر روستاییان و یکجانشینان بوده و از طریق آن تعدادی از نیروی انسانی اضافی بکار کشیده شده و تا حدودی از کم کاری و بیکاری پنهان منطقه کاسته شده و بر قدرت خرید آنها افزوده می شود.

- صنایع دستی کوچندگان و یکجانشینان ترکمنها عبارتند از : قالی و قالیچه ، گلیم ، نمد بافی ، گلدوزی ، سوزن دوزی ، ابریشم دوزی بر پارچه و می باشند .

-اقوام ترکمن محصولات موردنیاز خود را از طریق داد و ستد و مبادله تامین می کنند، از این طریق ترکمنها صنایع دستی و بومی خود نظیر: منسوجات و فرش و قالیچه و پستی و کلاه و.....را به شهر نشینان ترکمن یا غیر ترکمن تحویل داده و در مقابل مواد خوراکی و لوازم زندگی موردنیاز نظیر: قند و چای و کفش و ظروف و وسایل زراعی و ... را دریافت می دارند.

بازارهای هفتگی در بعضی از شهرها و روستاهای منطقه نظیر: آق قلعه و گرگان و صورت می گیرد

تنگنا ها و مشکلات ، راهکارهای پیشهادی کوچ نشینان ترکمن در گرگان و دشت

ایجاد سدهای متعدد ، انحراف آب بسوی
زمینهای قابلیت زراعی و سیستم
مکانیزاسیون آبیاری

ایجا اشتغال مناسب در ارتباط با
استعدادهای بالقوه و بالفعل منطقه

توسعه امکانات بهداشتی و آموزشی و
فرهنگی ثابت و سیار در سطح منطقه

تشکیل کتابخانه هایسیار ودائم درترکمن
صحرا جهت بالابردن سطح دانش و فرهنگ

توسعه و تقویت شرکتهای تعاونی تولید و
توزیع و مصرف دربین کوچندگان و
روستاییان

بیمه کردن املاک و دارائیهای کوچندگان
نظیر بیمه دام و زمین و وضع زندگی
آنان

بهبود وضع مراتع کوچ نشینان از طریق ممانعت و
کنترل و توسعه مراتع مصنوعی و تهیه علوفه

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com